

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**GABRIEL GARCÍA MARQUEZ'İN YÜZYILLIK YALNIZLIK VE
BEXTİYAR ELÎ'NİN PERWANE'NİN AKŞAMI ROMANLARINDA
BÜYÜLÜ GERÇEKÇİLİK**

Emre BUTEKİN

**Mayıs-2025
BATMAN**

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**GABRIEL GARCİA MARQUEZ'İN YÜZYILLIK YALNIZLIK VE
BEXTİYAR ELÎ'NİN PERWANE'NİN AKŞAMI ROMANLARINDA
BÜYÜLÜ GERÇEKÇİLİK**

Emre BUTEKİN

**Danışman
Doç. Dr. Mehmet Veysi BABAYİĞİT**

Diğer Jüri Yeleri

Prof. Dr. Umut BALCI

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim TARDUŞ

**Mayıs-2025
BATMAN**

TEZ KABUL VE ONAYI

Emre BUTEKİN tarafından hazırlanan “ Gabriel Garcia Marquez’in Yüzyıllık Yalnızlık ve Bextiyar Eli’nin Perwane’nin Akşamı Romanlarında Büyülü Gerçekçilik” adlı tez çalışması 12/05/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Karşılaştırmalı Ana Bilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Prof. Dr. Umut BALCI

.....

Danışman

Doç. Dr. Mehmet Veysi BABAYİĞİT

.....

Üye

Prof. Dr. Umut BALCI

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim TARDUŞ

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Murat ÖTER
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan eder, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sorumluluğu kabullendiğimi bildiririm.

ETHICAL DECLARATION

I declare that all the information in this thesis has been obtained within the framework of ethical behavior and academic rules, and that the source of any statements and information that do not belong to me in this study prepared in accordance with the thesis writing rules has been fully cited, and I declare that I accept all kinds of legal responsibility in case of any contrary situation.

Emre BUTEKİN

12.05.2025

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GABRIEL GARCÍA MARQUEZ'İN YÜZYILLIK YALNIZLIK VE BEXTİYAR ELİ'NİN PERWANE'NİN AKŞAMI ROMANLARINDA BÜYÜLÜ GERÇEKÇİLİK

Emre BUTEKİN

Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Karşılaştırmalı Edebiyat Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Mehmet Veysi BABAYİĞİT

2025, 93 Sayfa

Büyülü gerçekçilik; büyü ile gerçeği bir arada sunan, olağanüstü ve sıradan durumları birlikte işleyen, var olan büyü özelliklerinin yadırganmadığı bir anlatım tarzıdır. Avrupa'da doğan, Latin Amerika'da gelişen ve dünyanın çeşitli coğrafyalarında kullanılan akım; özellikle baskı altında yaşayan toplumların kendilerini ifade etme aracı ve kimlik mücadelelerinin meşalesi olmuştur.

Dünyada birçok yazar, eserlerini bu akımın özellikleriyle yazmıştır. Bu çalışmada, büyü gerçekçiliğinin özelliklerini kullanan Gabriel Garcia Marquez'in "*Yüzyıllık Yalnızlık*" romanı ile Bextiyar Elî'nin "*Perwane'nin Akşamı*" romanının büyü gerçekçiliği işleme biçimi karşılaştırılmıştır. İçerik, altı bölüm ve birçok alt başlıktan oluşmaktadır. Bu çalışmada büyü gerçekçilikle ilgili geniş bir bilgilendirme, iki romanın büyü gerçekçiliğinin özelliklerini kullanma yöntemiyle ilgili geniş bir aktarım ve romanların büyü gerçekçilik öğelerinin karşılaştırmalı analizi yapılmıştır. Çalışma, nitel araştırma modelini benimsemiş olup, çalışmanın evrenini oluşturan eserler ile destekleyici belgeler döküman analizi tekniğiyle toplanmış ve analiz edilmiştir.

Çalışma, iki yazarın kendilerini ifade etme aracı olarak kullandıkları büyü gerçekçiliğinin farklı coğrafyalarda kullanılma biçimini sunmuş; halkların kültürel, tarihsel ve politik deneyimlerini aktaran güçlü bir anlatım olduğu anlaşılmıştır. Çalışmanın sonunda, Kürt Edebiyatı'nın önemli yazarlarından Bextiyar Elî'nin "*Perwane'nin Akşamı*" romanı ile Latin Amerika Edebiyatı'nın en önemli yazarlarından Gabriel Garcia Marquez'in "*Yüzyıllık Yalnızlık*" romanının benzer ve farklı yönleri ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Büyü gerçekçilik, Gabriel Garcia Marquez, Yüzyıllık Yalnızlık, Bextiyar Elî, Perwane'nin Akşamı, karşılaştırma.

ABSTRACT

MASTER THESIS

MAGICAL REALISM IN GABRIEL GARCIA MARQUEZ'S ONE HUNDRED YEARS OF SOLITUDE AND BEXTIYAR ELI'S PERWANE'S EVENING NOVELS

Emre BUTEKİN

Batman University Graduate Education Institute

Department of Comparative Literature

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Mehmet Veysi BABAYİĞİT

2025, 93 Pages

Magical realism is a style of narrative that combines magic and reality, deals with extraordinary and ordinary situations together, and does not find the magical features strange. The movement, which was born in Europe, developed in Latin America and is used in various geographies of the world, has become a means of self-expression and a torch of identity struggles, especially for societies living under oppression.

Many writers in the world have written their works with the characteristics of this movement. In this study, the magical realism treatment method of Gabriel Garcia Marquez's "*One Hundred Years of Solitude*" and Bextiyar Eli's "*Perwane's Evening*", which use the characteristics of magical realism, is compared. The content consists of six sections and many subheadings. In this study, comprehensive information about magical realism, a detailed explanation of how its characteristics are employed in the two novels and a comparative analysis of the magical realism elements of the novels are conducted. The study adopted the qualitative research model, and the works and supporting documents constituting the scope of the study were collected and analysed through document analysis technique.

This study demonstrates how magical realism, used by both authors as a tool of self-expression, takes different forms across various geographies, and reveals that it serves as a powerful means of conveying the cultural, historical, and political experiences of communities. At the end of the study, the similar and different aspects of the novel "*Perwane's Evening*" by Bextiyar Eli, one of the important writers of Kurdish Literature, and the novel "*One Hundred Years of Solitude*" by Gabriel Garcia Marquez, one of the most important writers of Latin American Literature, were revealed.

Keywords: Magical realism, Gabriel Garcia Marquez, One Hundred Years of Solitude, Bextiyar Eli, Perwane's Evening, comparison.

ÖN SÖZ

Edebiyat, toplumların kolektif hafızasıdır; geçmişini anlatır, bugününü yansıtır ve geleceğini ışık tutar. Edebi akımlar ise toplumların kendilerini ifade etme biçiminin belirleyicisidir. Çalışmamızda, farklı coğrafyalarda yazılan Gabriel Garcia Marquez'in “*Yüzyıllık Yalnızlık*” romanı ile Bextiyar Eli'nin “*Perwane'nin Akşamı*” romanlarında kullanılan büyülü gerçekçi öğeler sunulmuş; aralarındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konmaya çalışılmıştır.

Araştırma boyunca sorduğum her soruya sabırla cevap veren, bilgi ve deneyimi bana rehberlik eden danışman hocam Doç. Dr. Mehmet Veysi Babayiğit'e teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimi sürecinde derslerinde bilgi ve birikimini bize aktaran tezimin jüri üyesi sayın Prof. Dr. Umut Balcı hocama şükranlarımı sunarım. Tez sürecinde Kürtçe çeviler için desteğini esirgemeyen, tezimde jüri üyesi olmayı kabul eden Dr. Öğrt. Üyesi İbrahim Tarduş'a teşekkür ederim. Çalışmamın imla ve noktalama gibi teknik düzeltmelerinde destek sunan Zozan Bilmedi'ye ve Kürtçe çeviriler için destek aldığım Yakup Selimoğlu'na teşekkür ederim. Süreç boyunca beni destekleyen, uzun süren araştırma ve çalışmalarında yanımda duran sevgili eşim Nermin Butekin'e teşekkür ederim. Son olarak hayatıma renk katan çocuklarım Renas ve Solin'e sevgilerimi sunarım.

Emre BUTEKİN

BATMAN-2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
1. GİRİŞ.....	1
2. BÜYÜLÜ GERÇEKÇİLİK	4
2.1. Büyülü Gerçekçiliğin Tanımı	4
2.2. Büyülü Gerçekçiliğin Özellikleri	6
2.3. Büyülü Gerçekçiliğin Gelişimini Sağlayan Koşullar.....	9
2.4. Büyülü Gerçekçiliğin Temsilcileri.....	10
3. BEXTİYAR ELÎ'NİN <i>PERWANE'NİN AKŞAMI</i> ROMANININ BÜYÜLÜ GERÇEKÇİ BİR METİN OLARAK İNCELENMESİ	14
3.1. Bextiyar Elî'nin Hayatı ve Eserleri.....	14
3.2. Bextiyar Elî'nin Edebi Anlayışı.....	17
3.3. Perwane'nin Akşamı Romanının Özeti	18
3.4. Büyülü Durumlar	24
3.5. Büyülü Karakterler	28
3.6. Büyülü Mekân ve Zaman.....	33
3.7. Yerel Kültür, Batıl İnanç, Mitler ve Metaforlar.....	37
3.8. Toplumsal Sorun ve Post Kolonyal Göndermeler	41
4. GABRIEL GARCIA MARQUEZ'İN <i>YÜZYILLIK YALNIZLIK</i> ROMANININ BÜYÜLÜ GERÇEKÇİ BİR METİN OLARAK İNCELENMESİ	49
4.1. Gabriel Garcia Marquez'in Hayatı ve Eserleri	49
4.2. Gabriel Garcia Marquez'in Edebi Anlayışı	52
4.3. Yüzyıllık Yalnızlık Romanının Özeti	53
4.4. Büyülü Durumlar	61
4.5. Büyülü Karakterler	65
4.6. Büyülü Mekân ve Zaman.....	70
4.7. Yerel Kültür, Batıl İnanç, Mitler ve Metaforlar.....	72
4.8. Toplumsal Sorun ve Post Kolonyal Göndermeler	74
5. YÜZYILLIK YALNIZLIK VE <i>PERWANE'NİN AKŞAMI</i> ROMANLARININ BÜYÜLÜ GERÇEKÇİLİK AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.....	81
5.1. Büyülü Durumlar	81
5.2. Büyülü Karakterler	82
5.3. Büyülü Mekân ve Zaman.....	83
5.4. Yerel Kültür, Batıl İnanç, Mitler ve Metaforlar.....	84

5.5. Toplumsal Sorun Post Kolonyal Göndermeler	85
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	88
KAYNAKLAR	91

1. GİRİŞ

Büyülü gerçekçilik, 20. Yüzyılın en önemli edebi akımlarındandır. Gerçek ile büyüün iç içe geçtiği, olağanüstü durumların sıradanlaştığı, karakter ve okuyucunun yaşananları doğal karşıladığı bir akımdır. Avrupa’da filizlenip çeşitli sanat dallarında kullanılan bu terim, Latin Amerika Edebiyatı’nda zirve yapmıştır. Büyülü gerçekçilikte; olağanüstü durumlar, büyü karakterler, olaylarla bütünleşen zamanlar, hayali mekanlar, batıl inançlar, yerel, evrensel mit ve metaforlar bulunmaktadır. Post kolonyal bakış açısıyla toplumsal sorunlara ayna tutan büyü gerçekçilik, baskı altındaki halkların sesi olmuştur. Büyülü gerçekçiliğin Latin Amerika’da gelişip büyümesindeki en önemli neden, yaşanan siyasi baskılar ve toplumsal yapıdır.

Latin Amerika topraklarında doğmamış olabilir ancak kıtanın geçirdiği edebi ve kültürel süreçler içerisinde yoğrularak edebiyat ile özdeşleşmiş ve onun içerisinde kimlik eksenli yaklaşımların önemli bir bileşeni haline gelmiştir. Dolayısıyla Latin Amerikalıların kendilerine dayatılan kimlikten silkinip kendilerine özgü milli ve edebi kimlik arayışını ifade etmeye çalışırken kullandıkları araçlardan birinin büyü gerçekçilik olması sömürgeleştirilmiş, kimliklerini yaşama özgürlüğünden mahrum bırakılarak ötekileştirilmiş ve kenara itilmiş diğer bütün toplumların sesini duyurmak için büyü gerçekçiliğin uygun bir araç olabileceği düşüncesini yaratmıştır (Arargüç, 2017, s.56).

Alıntıda belirtilen yaklaşıma paralel olarak büyü gerçekçilik, zamanla benzer problemlerin yaşandığı farklı coğrafyalarda da görülmüştür. Çalışmamızda büyü gerçekçiliğe büyük katkısı olan Gabriel Garcia Marquez’in *Yüzyıllık Yalnızlık* romanı ile Kürt Edebiyatı’nda önemli bir yere sahip olan Bextiyar Eli’nin *Pervane’nin Akşamı* romanlarının büyü gerçekçiliği nasıl işledikleri Karşılaştırmalı Edebiyat bilimi kurallarına göre incelenecektir. Benzer koşulların yaşandığı farklı coğrafyalarda yazılan iki romanın benzerlik ve farklılıkları bilimsel araştırma kurallarına göre ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Çalışmamızın girişten sonraki bölümünde büyü gerçekçiliğin tanımı, büyü gerçekçiliğin özellikleri, büyü gerçekçiliğin gelişimini sağlayan koşullar ve büyü gerçekçiliğin temsilcileri hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde, Bextiyar Eli’nin *Perwane’nin Akşamı* romanı büyü gerçekçi bir metin olarak incelenmiş; Bextiyar Eli’nin hayatı, eserleri ve edebi kişiliği hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Ayrıca romanın geniş bir özeti aktarılmıştır. Bölümün

devamında eser; büyülu gerçekçiliğın özelliklerinden büyülu durumlar, büyülu olaylar, büyülu karakterler, büyülu mekân, büyülu zaman, yerel kültür, batıl inanç, mitler, metaforlar, toplumsal sorun ve post kolonyal göndermeler gibi alt başlıklar altında analiz edilmiştir.

Dördüncü bölümde, Gabriel Garcia Marquez'in *Yüzyıllık Yalnızlık* romanı büyülu gerçekçi bir metin olarak incelenmiş; Marquez'in hayatı, eserleri ve edebi kişiliğı hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Ayrıca romanın geniş bir özeti aktarılmıştır. Bölümün devamında eser; büyülu gerçekçiliğın özelliklerinden büyülu durumlar, büyülu olaylar, büyülu karakterler, büyülu mekân, büyülu zaman, yerel kültür, batıl inanç, mitler, metaforlar, toplumsal sorun ve postkolonyal göndermeler gibi alt başlıklar altında analiz edilmiştir.

Beşinci bölümde *Yüzyıllık Yalnızlık* ve *Perwane'nin Akşamı* romanlarında kullanılan büyülu gerçekçi özellikler analiz edilmiştir. Romanlarda kullanılan büyülu öğelerin benzer ve farklı yönleri ortaya konularak karşılaştırılmıştır. Altıncı bölümde ise genel bir değerlendirme yapılarak çalışmadan çıkarılan sonuçlar analiz edilip kişisel görüşler paylaşılmıştır.

Çalışmamızda, yöntem olarak önce büyülu gerçekçiliğın ilke ve özellikleri tasnif edilmiş; ardından iki eser büyülu gerçekçilik akımında kullanılan özellikler bakımından incelenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, Gabriel Garcia Marquez'in "*Yüzyıllık Yalnızlık*" ve Bextiyar Elî'nin "*Pervane'nin Akşamı*" adlı romanlarını büyülu gerçekçilik kuramı doğrultusunda karşılaştırmalı olarak incelemek ve her iki eserde bu akıma özgü anlatı tekniklerinin, temaların ve öğelerin nasıl yapılandırıldığını ortaya koymaktır. Romanların benzer ve farklı yönleri karşılaştırmalı bir analizle sunulmuştur. Araştırma sürecinde veri toplama ve analiz yöntemi olarak döküman analizi kullanılmıştır. Döküman analizi, yazılı belgelerin sistematik biçimde incelenerek yorumlanmasını amaçlayan nitel bir araştırma yöntemidir. Bu yöntemle, incelenen eserlerdeki büyülu gerçekçilik unsurları metin temelli olarak değerlendirilmiştir. Araştırma yapılırken Gabriel Garcia Marquez ve *Yüzyıllık Yalnızlık* romanı ile ilgili kaynaklara rahatlıkla ulaşılmış fakat Bextiyar Elî ve *Pervane'nin Akşamı* romanıyla ilgili bilgi edinmede sınırlılıklar yaşanmıştır. Ayrıca tezde kullanılan *Pervane'nin Akşamı* romanı ile ilgili metinler Kürtçeden Türkçeye çevrilmiştir.

Bu çalışmanın, büyülu gerçekçilik konusunda yapılacak çalışmalara katkı sunması amaçlanmaktadır. Çalışmada, Gabriel Garcia Marquez ve Bextiyar Elî hakkında bilgi verilmiştir. *Yüzyıllık Yalnızlık* ile *Pervane'nin Akşamı* romanları incelenmiş, romanlarda

kullanılan büyölü gerçekçilik özelliklerinin ayrıntılı bir analizi sunulmuştur. Analiz sürecinde, karakterlerin doğaüstü olaylara karşı gösterdiği tepkiler, anlatım biçimleri, zaman algısı ve mitolojik öğelerin kullanımı gibi unsurlar ön plana çıkarılmıştır. Büyölü gerçekçiliğin sadece bir edebi akım olmadığını, baskı altındaki toplumların kendilerini ifade etme aracı olduğunu da gösteren çalışma; bu akımın, tarihsel travmaların, kültürel kimlik arayışlarının ve sömürge-sonrası anlatıların aktarımındaki işlevine de değinmiştir. Akımın Kürt Edebiyatı ve Latin Amerika Edebiyatı'ndaki yansımalarını, iki yazarın eserlerini karşılaştırarak bize sunmuştur. Bu yönüyle çalışma hem kuramsal hem de kültürel açıdan disiplinlerarası bir bakış açısı geliştirmeyi hedeflemektedir.

2. BÜYÜLÜ GERÇEKÇİLİK

2.1. Büyülü Gerçekçiliğin Tanımı

Modern dünyanın en popüler edebi akımlarından olan büyüülü gerçekçilik; derin bir kültürel, sosyolojik ve politik altyapıya sahiptir. Büyü ve gerçek kavramlarını bir araya getirmeyi başaran akım, bu iki zıt kavramı ortak bir hedef için kullanmıştır. “Edebiyatta gerçekçilik, gündelik yaşamı olduğu gibi sunmaya, yani sıradan ve olağan unsurları ve olayları doğrudan veya olgusal bir tarzda sunarak gerçekliği yansıtmaya çalışan bir yazma teorisi olduğuna göre, büyüülü gerçekçilik de öncelikle bir tür gerçekçiliktir.” (Arargüç, 2017, s.97). Gerçeklikte yazar, var olan durumu kendi dünya görüşü penceresinden okuyucuya sunar. Büyüülü gerçekçilik yöntemini kullanan yazar; fantastik, büyüülü veya olağanüstü olguyu gerçekle birlikte sunar. Okuyucu bu olguyu gerçekmiş gibi algılar, varlığı okuyucuyu sarsmaz. Büyü ve gerçek birbirine karışır, onları birbirinden ayırmak zorlaşır. Büyüülü gerçekçiliği “karnavalesk” edebiyat olarak tanımlayan David Danow, büyüülü gerçekçilik için şöyle der:

Büyüülü gerçekçilik de desteklenemeyeni destekler, dil uzatılamayana dil uzatır, zaman zaman doğaüstü olanı doğal olarak kabul eder, kurguyu gerçek olarak alır ve olağanüstü veya büyüülü olanı olağan ve gerçek kadar uygulanabilir görür ve böylelikle bu ikisi arasında doğru bir ayırım yapılabilmesinin önüne geçer (Danow, 2004, s.3).

Büyüülü gerçekçilik kavramının tanımı üzerine birçok yazar, araştırmacı ve bilim insanı fikir aktarımında bulunmuştur. Rajabi, Azizi ve Akbari’nin “gerçekliğin büyüüsü” adlı çalışmalarında akım şu şekilde tanımlamıştır:

İlk olarak sadece bir anlatı tekniği, ikinci olarak ise büyüülü gerçekçiliği, gerçekliğe karşı bir tutuma dayalı anlatım yöntemi olarak düşünebiliriz. Bu durumda büyüülü gerçekçilik sadece bir teknik değil, aynı zamanda gerçekliğe dair daha karmaşık ve gizemli bir inanç olarak görülebilir. Aslında bu ekol, rüya ve hayal ürünü olayların yanı sıra efsaneler ve mitler ile de iç içedir (Rajabi ve diğerleri, 2020, s.4).

Bu akımın kavramlaşması sürecine baktığımızda ilk karşımıza çıkan kişi Franz Roh’tur. “Alman sanat eleştirmeni Franz Roh, 1925’te “*Nach-expressionismus, Magischer Realismus: Probleme der Neuesten Europaischer (Dışavurumculuk Sonrası, Büyüülü Gerçekçilik: Yeni Avrupa Resim Sanatındaki Sorunlar)*” çalışmasıyla *büyüülü gerçekçilik* kelimesini kullanan ilk kişi olarak kabul edilmektedir.” (Moses, 2001, s.107).

Büyülü gerçekçiliğin dünyada ilk kullanılma biçimine baktığımızda kendisini resim sanatında ifade ettiğini görürüz. Büyülü gerçekçilik terimini, realizm sonrası yeni ve daha soyut bir yönelim gösteren ve aralarında Otto Dix (1891-1969), Franz Radziwill (1895-1983), Max Beckmann (1884-1950) ve Georges Grosz (1893-1959) gibi isimlerin olduğu bir grup ressamı tanımlamak için kullanmıştır. “Dışavurumcu ressamların nesnelerin yapılarını bozup çarpıtarak tanınmaz hâle büründürmelerine karşın bu yeni ressamların nesneleri sanki yeni ortaya çıkıyormuşçasına sunmaları, sanat çevrelerinde dünyanın büyülu bir biçimde yeniden yaratılması olarak algılanmıştır.” (Garcia, 2010, s.14). Roh’tan önce Novallis büyülu gerçekçiliği *büyülü idealizm* çerçevesinde tanımlama yapmıştır. “Estetik ve eleştirel yaklaşımı romantikleştirerek dünya ve yaşamı şiirselleştirdiği büyü kavramını, felsefesinin merkezine yerleştirmiştir. Novalis, gerçekliği nesnel geçerlilik gerektiren *doğal gerçeklik* ve içe dönük mistik sezgiye dayandırdığı *büyülü gerçeklik* şeklinde gerçeklikleri birbirinden ayırmaktadır.” (Warnes, 2006, s.489). Büyülü gerçekçiliğin çok kültürlülüğü içinde barındırdığını savunan Wendy B. Faris kavramın önemli teorisyenlerindendir. “Büyülü gerçekçilik farklı kültürel geleneklerle bezenmiş bir anlatım tekniğidir ve çoğu da postkolonyal toplumun melez doğasını, kültürünü etkileyen unsurları yansıtmaktadır.” (Faris, 2004, s.1). Bu şekilde tanımlamıştır.

Büyülü gerçekçiliği edebiyat terimi olarak kullanan ilk yazar, Massimo Bomtempelli’dir. Kavram, edebi bir terim olarak kabul görüp kullanıldıktan sonra Latin Amerikalı yazar Alejo Carpentier’in “*Bu Dünyanın Krallığı*” adlı romanın ön sözünde büyülu gerçekçiliğin Latin Amerika’ya özgü olduğunu söyler ve gerçekliği sıra dışı Amerika gerçekliği olarak tanımlar.

Kavram hakkında fikirleri olan, kavramı tanımlamaya çalışan Angela Flores bu konuda bilgi veren ilk eleştirmendir.

Angela Flores, Latin Amerika kurmacasını büyülu gerçekçi yönünden incelemiş ve Jorge Luis Borges’in *Alçaklığın Evrensel Tarihi* (1935) adlı romanını büyülu gerçekçi eğilimle yazılan modern dönemin ilk örneği olarak açıklamıştır. Hatta Borges’in Franz Kafka’dan da etkilendiğini iddia etmiştir. Flores, Birinci Dünya Savaşı ile birçok yazarın büyülu gerçekçiliği yeniden keşfettiğini ileri sürerek büyülu gerçekçiliğin tarihini gerilere atar ve büyülu gerçekçilik ve 19. yy. yazarları arasında bir ilişki kurar (Öktemil, 2003, s.18).

Dönemin önemli eleştirmenlerinden Angele Flores ilk büyülu gerçekçi romanı belirlemiş, akımın tarihini 19. yy.da aramıştır.

Büyülü gerçekçiliğin postkolonyal edebiyat yani sömürülen halkların edebiyatındaki karşılığına baktığımızda Arargüç'e (2017, s.93) göre büyüülü gerçekçilik, modernitede kaybolmuş anlatı geleneklerinin yeniden ortaya çıkarılmasında rol oynayarak onu postkolonyal bağlamla sınırlandırmadan küresel bir bağlamla post modern zeminde açıklamaktadır." Ayrıca Jean-Pierre Durix "bir eserin büyüülü gerçekçi sayılabilmesi için Jameson baskıcı bir topluma karşı yürütülen bir mücadeleyi konu etmesi gerektiğini belirtir." (Durix, 1998, akt. Arargüç, 2017, s.73).

Büyülü gerçekçilik kavramının ilk kullanım alanı farklı alanlarda olmuştur. Daha sonra edebiyatta ve başka sanat dallarında da kullanılmıştır. Bu akım hakkında birçok yazar, eleştirmen, kuramcı, şair vb. kişiler fikir aktarmıştır. Yazımızda da görüldüğü gibi yapılan tüm tanımlamalar genel itibariyle birbirinden farklıdır. Bu da bize büyüülü gerçekçiliği tanımlamanın zor olduğu izlenimini vermektedir.

2.2. Büyülü Gerçekçiliğin Özellikleri

Büyülü gerçekçilik hakkında yapılan tanımlamalar incelediğinde akıma bir sınır çizmenin ne kadar zor olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Bir edebi eserin büyüülü gerçekçilik tarzında yazılıp yazılmadığının anlaşılması akımın özelliklerini içinde barındırıp barındırmadığıyla ilgilidir. Bu özelliklerin neler olduğu konusunda edebiyat dünyasının genel olarak belirlediği ana hatlar mevcuttur. Bu özelliklere baktığımızda karşımıza ilk çıkan akımın büyüülü unsurlara sık sık başvurmasıdır.

Büyülü gerçekçilik, toplumda unutulmaya yüz tutmuş ya da bildiğimiz halde ifade etmekten kaçındığımız örtük gerçekliklerin *büyülü* niteliklerle bezenerek çarpıcı şekilde sunulmasını sağlayan bir anlatım tekniğidir. Aslında toplumsal hafızamızda gizlenmiş bu gerçeklikler, çarpıcı şekilde gözler önüne serilerek alışılmadık şekilde sunulmaktadır. Büyülü gerçekçilikte, romanda sadece neyin anlatıldığından ziyade bunların bizlere ne şekilde anlatıldığı önemlidir (Altın, 2002, s.24).

Bu akımda, fantastik ve gerçek öğeler birlikte verilir. İki öge arasında keskin bir ayrışma yoktur, bir iç içe geçmişlik vardır. Büyülü unsur, sıradan olmakla birlikte roman karakterleri ve okuyucu olağanüstü olanı günlük bir rutin gibi görür ve mevcut durumu yadırgamaz.

Büyülü gerçekçilik öncelikle bir tür gerçekliktir çünkü edebi gerçekçilik gibi o da gerçek dünyaya odaklanır ve anlatısında olup biten her ne varsa gündelik yaşamın içinde gerçekleşir. Başka bir deyişle büyüülü gerçekçilik fantastik veya büyüülü olan şey büyüülü

gerçekçiliğin gündelik yaşamında gerçekten olur veya yaşanır. Bu, büyülü gerçekçiliğin önemli özelliklerindendir (Arargüç, 2017, s.98).

Büyülü gerçekçiliğin bir başka özelliği büyülü karakterlerdir. Yazar, gerçek ve büyülü karakterleri bir arada verir. Büyülü karakterler; uçabilen, ölümlerle konuşabilen ve insanüstü özellikleri olan gerçek dışı kişilerdir. Bu özellikler, metnin doğal akışında verilerek roman kahramanları ve okuyucu tarafından doğal karşılanır.

“Büyülü gerçekçi yapıtlarda zamana bakıldığında zaman, düz çizgisel değil; döngüsel bir düzlemdedir. Bu döngüsel düzlemde geçmiş, gelecek ve şimdi iç içe geçmiş haldedir (Şen, 2018, s.21-22).” Şimdiki zamanda geçen bir olay geçmişte oluyormuş gibi görünebilir. Bu durumda zamanın akışında bozulma gerçekleşecektir. Bu tür yapıtlarda zaman dairesel bir yönde ilerler veya şimdiki zaman tekrar eder.” (Garcia, 2010, s.67). Geçmiş ve gelecek geçişlidir. Hiçbir zaman dilimi doğrusal olarak akmaz. Geçmişte başlayan bir olay bir anda gelecekle veya şimdiki zamanla iç içe geçer. Geçmiş ve gelecek tıpkı büyü ve gerçek gibi iç içe geçmiştir. Yazar, okurun zaman olgusunu sarsar. Toplumsal mitsel geçmiş, şimdiki zamanı sürekli etkiler. Karakterlerin ruhsal, algısal ve tepkisel davranışlarına yansır.

Büyülü gerçekçilikte mekâna baktığımızda karşımıza ilk çıkan katmanlı oluşudur. Mekân hem gerçek hem mitsel hem de doğaüstü özelliklere sahiptir. Olayın olduğu yer, günlük hayatta karşılaşılan bir mekân olabileceği gibi gerçeküstü mistik bir yer de olabilir. Yer, olay örgüsünde önemli bir tamamlayıcıdır.

Dünyada büyülü gerçekçi çoğu yazar metinlerinde mitlere, metaforlara, hurafelere, efsanelere, yerel kültüre ve batıl inançlara yer verir. Bu anlatılar, toplumsal hafızanın ürünü olduklarından yazılanı oldukça güçlendirir. Yazar, bu tarz toplumsal ve kültürel hafıza türlerini günümüz gerçek dünyasıyla harmanlayarak ortaya yeni bir ürün çıkarır. “Büyülü gerçekçi düşünce kurgular ve metaforlar, inançlar ve rüyalar, maddi dünyanın kendisi kadar gerçektir ve insan düşüncesiyle davranışlarını anlamaya çalışma açısından dikkate alınmalıdır” (Hegerfeldt, 2002, s.65). İnsan doğasındaki hususların gerçekçi bir biçimde yansımalarına katkı sağlamaktadır.

Büyülü gerçekçilikte yazar, metinde oluşan büyü ve gerçek aksiyonlar hakkında herhangi bir açıklama veya yorumlama yapmayarak ketum davranır. Bu ketumluk metnin büyüsunü koruyarak okuyucuya daha fazla düşünme ve hayal gücünü kullanma imkânı sağlar. “Yazarın çekingenliği ve yazarın ironisi, yabancılaştırmayı sağlayan ve böylece metinlerdeki büyülü gerçekçiliğin doğasını belirleyen diğer iki önemli kriterdir. Anlatıcı, ifadesiz bir ses kullanmanın yanı sıra çekingenliğini korur ve anlatılan büyülü olaylar

hakkında yargıda bulunmaktan kaçınır.” (Diler, 2014, s.339). Bu bağlamda gerçekçi değerlendirmeler ile karşılaşmak mümkündür.

Büyülü gerçekçiliğin diğer bir özelliği, yabancılaştırmadır. Yazar, bilindik bir gerçeği yabancılaştırabilir; yabancı olanı tanırlı hale getirebilir.

Dış dünyada alıştığımız ya da alışmaya maruz bırakıldığımız gerçekler parodi bir biçimde yapıtta büyülü düzeyde gerçekleşir. Dış dünya gerçekliğinde canlı veya cansız olarak yer alan varlık öz biçimine yabancılaştırılarak bize sunulur. Böylece alışkın olduğumuz varlık form değiştirmiş olarak karşımıza çıkar (Şen, 2018, s.23).

Metinde belirtildiği gibi günlük hayatta gördüğümüz sıradan varlık, gerçek kullanımının dışında başka bir özellik ile karşımıza çıkmaktadır. Karşımıza çıkan yeni varlık gerçekliğine yabancılaşmıştır. “Buna uçan halı örnek verilebilir. Sıradan bir halı form değiştirerek uçuş işlemini gerçekleştirerek bize sunulur. Artık bu halı normal halının özelliklerini bize unutturmuş ve kendi öz niteliklerine yabancılaşma oluşmuştur.” (Erdem, 2011, s.178).

Postkolonyal edebiyatın kendini en iyi ifade ettiği edebi akımlardan biri büyülü gerçekçiliktir. Akım, sömürüye ve sömürgeci sisteme karşı çıkarak sömürülen toplumların kendini ifade etmesini sağlayarak sömürge sonrası kültürel ve toplumsal inşaa sürecini başlatır. Egemen sistemin dayattığı tüm kalıpları kırarak susturulmuş halkların kendini farklı bir tarzda var etme olanağı sunar. Ayrıca post kolonyal sistemin toplum üzerinde yarattığı travmaları okuyucuya tüm ayrıntısıyla sunar. Yazarlar; halkların sömürge düzeninde yaşadıkları baskıları, zulümleri ve yoksulluğu anlatırken alegoriye ve kültürel metaforlara başvururlar. Yaşanan trajedilere karşın güldürü unsurlarına yer veren yazar hicivli bir dil kullanır.

Büyülü gerçekçilikte metinler katmanlıdır ve iç içe geçmiştir. Yazar, metaforlarla metni destekler ve güçlü kılar. İroni yaparak, anlatıcıyı metne dahil ederek derin düşünme olanağı sağlar. “Büyülü gerçekçi metinlerde anlamı güçlendirmek için zıt sözcüklerin kullanımının yanı sıra mecazlar, simgeler gibi söz sanatlarına da sıkça başvurulur. Metinlerde dille çeşitli oyunlar oynanarak düş ve gerçekçilik daha belirgin hale getirilmeye çalışılır” (Bars, 2012, s. 1000). Bunları yaparken yerel toplumun tarih ve kültüründen oldukça faydalanır. Genel olarak metinlerin alt zemininde hüzn ve melankoli hakimdir. Cennet, cehennem, yaratılış, kader... gibi dinsel öğelere hicivli göndermelerde bulunur. Karakterler olağanüstü olaylar ve durumlar karşısında sıradan alışık bir portre çizer.

Faris "Scheherazade's Children: Magical Realism and Postmodern Fiction" isimli makalesinde büyülü gerçekçilik alçısından önemli olduğunu düşündüğü beş ana ölçüt belirlemesidir. Bunların birincisi metnin doğa yasalarına göre açıklayamayacağımız, indirgenemez büyü unsurunu içermesidir. Ekincisi metin içerisinde gündelik dünya ayrıntılarıyla betimlenen olgular dünyasının varlığının güçlü bir biçimde hissedilmesidir. Üçüncüsü büyüye ilişkin unsurun indirgenemez olduğu saptanmadan önce olayların iki karşıt kavrayışını uzlaştırmaya çalışırken yaşanabilecek derin şüphedir. Dördüncüsü iki dünyanın ya da gerçekliklerin oluşturduğu alanın yakınlığının ya da yakınlaşmasının deneyimlenmesidir. Besinci ölçüt ise zaman, uzam ve kimliğe dair geleneksel düşüncelerin sorgulanmasıdır (Faris, 2004, akt. Arargüç, 2017, s.96).

Faris, büyülü gerçekçiliğin özelliklerini metindeki gibi sıralamıştır. Kadın, aşk, din, kader ve toplumsal çelişkiler gibi birçok tema büyülü gerçekçiliğin işlediği konulardır.

2.3. Büyülü Gerçekçiliğin Gelişimini Sağlayan Koşullar

Büyülü gerçekçiliğin edebiyat alanında yer edinme süreci geniş bir zaman diliminde olmuştur. Novalis'in üzerine çalışarak kavramlaşma sürecinin başlamasını sağladığı bu kavram, Alman sanat eleştirmeni Franz Roh tarafından ilk olarak resim sanatında kullanılmıştır. Edebiyata geçişinde İtalyan yazar, eleştirmen ve şair Massimo Bomtempelli önemli bir rol oynamıştır. Avrupa'da yaşanan savaşlar, savaşların halk üzerinde oluşturduğu olumsuz hava yazarları özellikle edebiyatta yeni arayışlara sürüklemiştir. Bu dönemde temeli atılan büyülü gerçekçilik akımı, buradan dünyaya yayılmıştır. "Büyülü gerçekçilik dönemin toplumsal ve politik düzensizliğinin yarattığı krizin üstesinden gelme girişimi olarak düşünülürse Rooh ve Bomtempelli'nin kendi büyülü gerçekçilik anlayışlarını birbirlerinden bağımsız ve dönemin bir gereksinimi olarak ortaya koydukları açıktır." (Arargüç, 2017, s.34). Akımın yaşanan toplumsal krizlerin üstesinden gelmeye çalışan, dönemin ihtiyaçlarına uygun bir zemin gelişen bir akım olduğunu aktarmıştır.

Avrupa kıtasında filizlenip gelişen büyülü gerçekçilik akımı, dünyada bu akımı kullanan yazarları etkilemiştir. Akım, Avrupa'da kullanılırken o dönem ülkelerindeki baskıcı rejimlerden kaçıp kıtaya yerleşen Latin Amerikalı bazı yazarlar akımın tesirinde kalarak akımı ülkelerine taşımışlardır. Özellikle 1960-1970'li yıllarda çok iyi eserler sunan, büyük bir patlama gibi gören yazarlar bu dönemi "boom" hareketi olarak

adlandırmışlardır. Boom hareketinin başlıca yazarları: Gabriel Garcia Marquez, Julio Cortazar, Mario Vargas Llosa ve Carlos Fuentes'tir. Toplumsal sorunlara oldukça değinen yazarlar yaşanan baskıcı tutumlara eleştirel yaklaşmışlardır. Özsevgeç'e (2015, s. 189) göre;

Kıtada doğaüstünü zaten gündelik yaşamın bir gerçekliği olarak görüp bu algıyla yaşayan yerli halk ile bu yerlileri sömüren Avrupalı efendiler ve bu efendilerin yerli halkın algısını gerçektışı bulan algısı bir çatışma içerisine girmiştir. İşte temelde bu çatışma büyüğü gerçekçiliğin ortaya çıkmasında en etkili rolü oynamıştır.

Latin Amerika ülkelerinde yaşanan siyasi çalkantıların akımın gelişiminde önemli bir etkisi olmuştur. Bu ülkeler, uzun süre Avrupa ülkelerinin sömürgesi olarak kalmıştır. Sömürge sonrasında da genel olarak sömürge sisteminin atıkları olan diktatörler tarafından yönetilmiştir. Dönemin yazarları bir kaçış ve kendilerini daha iyi ifade etme biçimi olarak büyüğü gerçekçilik akımını edebiyatta kullanmıştır. Bu akım sayesinde sömürgecilere ve diktatörlere yöneltmedikleri eleştirileri alegori, hiciv ve metafor kullanarak egemenleri eleştirmişlerdir.

Büyüğü gerçekçiliğin gelişiminde lokomotif görevi gören diğer bir faktör, kültürel öğelerdir. Bir toplumun masalları, efsaneleri, mitleri, batıl inançları vb. akımın önemli kaynaklarıdır. Yazar, metinlerini bu kaynaklar üzerine kurar. Gelişmekte olan toplumlar veya "3. Dünya ülkeleri" diye adlandırılan toplumlar günlük hayatlarında ve sözlü edebiyatlarında yerel öğelere oldukça yer verirler. Toplumların bu özelliği, büyüğü gerçekçilik akımıyla oldukça uyuşan bir özellik olduğundan akım kendini bu tarz toplumlarda daha iyi ifade etmiştir. Büyüğü gerçekçilik yerel kültürden beslenen toplumlarda daha fazla yaygınlaşarak hem toplumu anlatmayı başarmış hem kendini topluma aktarmıştır.

2.4. Büyüğü Gerçekçiliğin Temsilcileri

Yazımızın bu kısmına kadar büyüğü gerçekçiliğin tanımı, özellikleri ve gelişimini sağlayan koşullar hakkında değerlendirmelerde bulunup paylaşılmıştır. Yapılan aktarımlardan da anlaşılacağı gibi Avrupa'da doğan fakat gelişimini Latin Amerika'da tamamlayan akım, şu an dünyanın farklı coğrafya ve toplumlarındaki yazarlar tarafından kullanılmaktadır. Özellikle sömürgeci sistemin uygulandığı ve yerel kültürden beslenen toplumlar, bu akımı oldukça benimsemişlerdir. Toplumun aynası olan yazarlar, sömürgeci sistemin yarattığı tahribatı gözler önüne sermişlerdir. Ayrıca toplumdaki yerel,

kültürel öğeleri kendi yorumlarını katarak okuyucuya sunmuşlardır. Dünyada büyülü gerçekçilik akımının birçok temsilcisi ve kullanıcısı vardır. “Latin Amerika başta olmak üzere dünyanın dört bir yanında büyülü gerçekçilik akımına uygun romanlar yazan yazarlar karşımıza çıkar. Her biri kendi kültürüne ait birbirlerinden farklı ama üslupları benzer şekilde eserler ortaya koymuşlardır. Hepsinin ortak parantezi ise büyülü gerçekçilik akımıdır.” (Önder, 2013, s.25). Bu bölümde başlıca temsilcilerini inceleyeceğiz.

Gabriel Garcia Marquez (1928-2014); Kolombiyalı gazeteci, yazar büyülü gerçekçiliğin en önemli temsilcilerindendir. Nobel ödüllü yazar akımın çoğu özelliğini eserlerinde işlemektedir. Yazar, edebi akımın modern edebiyatta yer edinmesinde önemli bir rol oynamıştır. Özellikle 1967 yılında kaleme aldığı *Yüzyıllık Yalnızlık* kitabı dünyada oldukça ses getirmiştir. Bunun dışında *Başkan Babamızın Sonbaharı* (1982), *Kırmızı Pazartesi* (1981), *Kolera Günlerinde Aşk* (1985), *Benim Hüzünlü Oruspularım* (2004), *Aşk ve Öbür Cinler* (1994), gibi birçok eseri büyülü gerçekçilik akımının etkisinde yazmıştır.

Juan Rulfo (1917-1986); Meksikalı yazar, senarist, fotoğrafçı büyülü gerçekçiliğin Latin Amerika’daki en önemli temsilcilerindendir. Rulfo’nun eserlerinde genel itibariyle melankolik bir hava hakimdir. Yazar; eserlerinde mistik doğayı, ölüleri, Meksika’daki insanlık dramını büyülü gerçekçilik akımını kullanarak derinlemesine işler. Yazdığı eserlerle birçok yazarı etkisinde bırakmıştır. Gabriel Garcia Marquez Rulfo’nun *Pedro Paramo* kitabını okuduktan sonra kitaptan derinden etkilediğini ifade etmiştir. (Rulfo, 2012).

Miguel Angel Asturias (1899-1974), Guetemalalı yazar yaklaşık on yıl boyunca Avrupa’da kalmış oradaki edebi akımları yakından takip etmiştir. Büyülü gerçekçiliğin en önemli temsilcilerinden olan Asturias; kitaplarında maya kültürünün yerel özelliklerini, mitolojik öğelerini modern toplumun sorunlarıyla harmanlar. Emperyalist sistemi sert bir şekilde eleştiren yazar, toplumsal sorunları kitaplarında işlemiştir.

Alejo Carpentier (1904-1980); Kübalı gazeteci, yazar ve müzikolog Latin Amerika Edebiyatı’nın önemli isimlerindendir. Büyülü gerçekçilik akımına önemli katkılar sunan yazar, bu tarzda sayısız eser vermiştir.

Jorge Luis Borges (1899-1986), eserlerinde genel itibariyle gerçek ile kurguyu iç içe geçiren evrensel soyut temaları işler. Tam olarak büyülü gerçekçi bir yazar olarak tanımlanmasa da akımın yazarlarını oldukça etkilemiştir. Özellikle *Alçaklığın Evrensel Tarihi* (1935) adlı eseri akımı etkileyen önemli bir yapıttır. “Bir grup parlak üslupçu, bir

rehber ve itici güç olarak Borges'in etrafında toplandı. Her birinin farklı kişiliklere sahip olmalarına ve kendi yollarına gitmiş olmalarına rağmen genel yönelim büyüü gerçekçiliğe doğru gelişmiştir." (Flores, 1955, s.113).

Salman Rushdi, 1947 yılında Hindistan'da doğmuştur. Hindistan'ın yerel kültürünü, mitolojik öğelerini ve kültürel çeşitliliğini olağan ile olağanüstüyü birleştirerek vermiştir. Büyüü gerçekçiliği Hindistan'ın yerel özelliklerine uyarlayarak işleyen yazar, Hindistan'ın siyasi tarihini özellikle de İngiliz sömürgesi olduğu dönemi eleştirmiş; bunu eserlerine yansıtmıştır. Kitaplarında dinsel öğeleri oldukça kullanır, katmanlı alegorik bir dille göndermelerde bulunur. Bundan dolayı tehditler alan Rushdi birkaç defa saldırıya uğramış, ölüm tehlikesi atlatmıştır. Büyüü gerçekçilik öğelerini kullanarak birçok eser yazan yazarın başlıca eserleri şunlardır: *Geceyarısı Çocukları* (1981), *Floransa Büyücüsü* (2008), *Şeytanın Ayetleri* (1988).

Jose Saramago (1922-2010), 1998 Nobel Edebiyat ödüllü Portekizli yazar Avrupa'nın en önemli yazarlarından biridir. Eserlerinde sıra dışı fantastik olayları gerçek kişilerin hayatına doğal bir şekilde sunar. Okuyucu ve karakter bunu olağan görür. Mitolojik, dini kavramları büyüü atmosferde işler. Gerçeküstü olayların insanlar üzerindeki etkisine dikkat çekerek toplumun veya bireyin gelişen yeni durumda bulunduğu karakteri irdeler. Oluşan yeni durumda gelişen toplumsal ahlaki çöküntüyü aktarır. Örnek verecek olursak, *Körlük* (1995) kitabında bir anda kör olan insanların kişisel iktidar veya bireysel bencillikleri için yaptıkları ahlak dışı davranışları çok iyi aktarmıştır. *Ricardo Reis'in Öldüğü Yıl* (1984) adlı kitabında dönemin diktatörleri Franco, Mussolini ve Hitler'i eleştiren, toplumsal konulardaki duyarlılığını gösteren bir kitaptır. Yazar, her ne kadar büyüü gerçekçiliği çağrıştıran anlatım tarzıyla karşımıza çıksa da Latin Amerikalı yazarlardan evrensel unsurları ve etik değerleri ön plana çıkarmasıyla farklılaşmaktadır.

Haruki Murakami, modern Japon Edebiyatı'nın en önemli yazarlarından. Kitaplarında büyüü gerçekçilik öğelerini sıklıkla kullanır. Yazar, gerçek ve hayali olanı iç içe geçirir. İçsel yolculuklara başvurarak bireysel yalnızlığı işler. Kültürel öğelere yer vererek mitolojik göndermeler yapar. Murakami, akımı Japon Edebiyatı'na uyarlayarak evrensellik kazanmasına katkıda bulunmuştur. "Edebiyat dünyasına giriş yaptığından itibaren ilgi görerek zamanla dünya çağında tanınarak istikrarlı bir şekilde başarı elde etmesinin Japonya'ya yönelik toplumsal ve tarihsel gerçeklikleri Japanesk bir anlatım tekniğiyle büyüü gerçekçi tarzda başarılı bir şekilde ele almasından ileri geldiğini söylemek mümkündür." (Altın, 2024, s.1646). Büyüü gerçekçilik akımını yoğun olarak

kullandığı eserleri; *Sahilde Kafka* (2002), *1Q84* (2009), *Rüzgârın Şarkısını Dinle* (1979), *Yaban Koyununun İzinde* (1982).

Dünya edebiyatında büyülu gerçekçilik öğelerini kullanan birçok yazar mevcuttur. Bu yazarlar ve yazmış oldukları eserleri şunlardır: Ben Okri; *Açlık Yolu* (1991), İtalo Calvino; *Bir Kış Gecesi Eğer Bir Yolcu* (1979), *Görünmez Kentler* (1972), Isabel Alende; *Ruhlar Evi* (1982), Julio Cortazar; *Seksek* (1963), Mihail Bulgakov; *Usta ile Margarita* (1940), Otar Çiladze; *Yolda Bir Adam Gidiyordu* (1973), Laura Esquivel; *Acı Çikolata* (1989), Gunter Grass; *Teneke Trampet* (1959), Milan Kundera; *Veda Valsi* (1972), Yann Martel; *Pi'nin Yaşamı* (2002), Toni Morrison; *Solomon'un Şarkısı* (1977), Ngugi wa Thion'o; *Wizard of the Crow* (2006), Jeanette Winterson; *Vişnenin Cinsiyeti* (1989), Latife Tekin; *Sevgili Arsız Ölüm* (1983), Angela Carter; *Kanlı Oda* (2001), Sirk Geceleri (1984), Antonio Torres; *Lanetli Topraklar* (1976), Bextiyar Eli; *Pervanenin Akşamı* (1998), *Dünyanın Son Narı* (2002). Bu bölümde büyülu gerçekçiliği dünyada kullanan çoğu temsilcisiye yer verilmiştir. Bunların dışında da dünyada birçok yazar bu akımı kullanmaktadır.

3. BEXTİYAR ELÎ'NİN *PERWANE'NİN AKŞAMI* ROMANININ BÜYÜLÜ GERÇEKÇİ BİR METİN OLARAK İNCELENMESİ

3.1. Bextiyar Elî'nin Hayatı ve Eserleri

Yazar, şair, romancı Bextiyar Eli; 1960 yılında Süleymaniye'de dünyaya geldi. Eğitim hayatına burada bulunan Şeyhselam İlkokulunda başladı. İzmir Ortaokulunu bitirdikten sonra liseyi Helkewt Lisesinde okudu. Üniversiteye Süleymaniye'de başlamış, sonraki süreçte Hewlêr'de bulunan Selahaddin Üniversitesi Jeoloji Bölümüne devam etmiştir. Üniversitede katıldığı protestoda yaralanan yazar, eğitimini yarıda bırakarak çocukluğundan beri ilgi duyduğu edebiyat çalışmalarına başlamıştır. 1980 yılında ilk edebi çalışmalarını üreten yazar; o dönemde *Qesideya Niştiman*, *Bajar*, *Guneh*, *Karnaval* gibi birçok şiir yazmıştır. Daha sonra bu şiirler *Guneh û Karnaval* (Günah ve Karnaval) adlı divanında yer almıştır. 1989 yılında ilk makalesi Irak gazetesinde yayınlanmıştır. 1991 yılında bazı yazar arkadaşlarıyla *Azadi* adında bir dergi yayınlamışlardır. Bu süreçte edebiyat çevreleriyle iyi ilişkiler geliştiren yazar, çeşitli edebiyat etkinliklerine katılmış; panel ve seminerler düzenlemiştir. Ülkede çıkan iç çatışma ve karışıklıktan dolayı 1994 yılında Şam'a taşınıp dokuz ay burada kalmıştır. Daha sonra Almanya'ya taşınan yazar, hayatını orada devam ettirmektedir.

Yazın hayatına şiirle başlayan yazar, sonraki yıllarda romana geçiş yapmıştır. Romanları oldukça beğenilen yazar, Kürt Edebiyatı'nın en önemli yazarları arasında yer almaktadır. Kitapları en çok okunan kitaplar listesine giren yazar, Kürtçenin Sorani lehçesinde yazmaktadır. Romanlarında kullandığı büyülu gerçekçilik akımıyla dünya edebiyatına ve Kürt edebiyatı'na önemli katkıları olmuştur.

1983'te yazdığı *Qesideya Niştiman* (milli marş) ilk şiiridir. Şiir uzun, duygusal bir şiirdir. Yazar ile vatanı arasında geçen bir monologdur. Bu şiir ve birçok şiiri ilk eseri olan *Guneh û Karnaval* (Günah ve Karnaval) 1992 yılında divanında yayınlanmıştır.

Mirina Tekanê Duyem, (Sadece İkincinin Ölümü) 1997 yılında İsveç'te yayınlanan roman yazarın ilk romanıdır. Toplumsal sorunlara değinen yazar Irak'taki Baas rejiminin Kürt toplumuna yaptığı baskı ve haksızlıkları anlatmaktadır. Roman Kürtler arasındaki çelişkileri birbiriyle sorun yaşayan iki kardeş üzerinden aktarmaktadır. Kadınların yaşadıkları problemleri işleyen yazar dönemin siyasi kırılmalarını yansıtmaktadır.

1998 yılında yayınlanan *Êvara Perwaneyê* (Perwane'nin Akşamı); büyülu öğelerin yoğun olarak yer aldığı, kendilerine bir dünya yaratmak isteyen aşıkların yaşadıklarını anlatan bir romandır. Romanda aşıkların yaşadıkları, toplumun onlar üzerinde kurduğu baskı ayrıntılı bir şekilde aktarılmaktadır. Büyülu gerçekçiliğın yoğun olarak kullanıldığı kitap, edebiyatçılar ve okurlar tarafından oldukça beğenilmiş; birçok dile çevrilmiştir.

Hinara Dawi ya Dinyayê (Dünyanın Son Narı) 2002 yılında Süleymaniye'de yayınlanan kitap oldukça beğenilmiş, İsviçre'nin Neue Zürcher Zeitung gazetesi tarafından 21. Yüzyılın en iyi yüz kitabı listesine alınmıştır. Roman; Baas rejimi tarafından haksız yere yirmi yıl hapse atılan bir adamın çıktıktan sonra yaşadığı olayları, anlam arayışını büyülu gerçekçilik öğelerini kullanarak aktarır (Elî, 2017).

Bir diğeri romanı *Bajarê Muzikvanên Spî* (Beyaz Müzisyenler Şehri), 2006 yılında yayınlanmıştır. Hava alanında beyaz giysili bir adam yazar Eli Şerefyar'e müzik notaları, müzik CD'leri ve bir mektup verir. Ondan, bunları bir adrese bırakmasını ister. Mektupta çok iyi bir müzisyen olan Celadetê Kotirê'nin hayatını yazmasını rica eder. Yazar da müzisyenin hayatını masalsı bir dille yazar (Elî, 2021). Esere büyük bir heyecan katar ve okuru bu bağlamda yönlendirir.

Xezelnivîs û Baxên Xeyal (Gazel ve Hayal Bahçeleri), 2008 yılında yayınlanmıştır. Savaş sonrası oluşan sınıfsal bir grubun yaptıklarından yola çıkarak ekonomi ve politikanın toplumu etkileme biçimini gözler önüne sermiştir. Yazar, gerçek ve hayal arasında ince bir çizgi oluşturur. Okuyucuyu düşsel bir yolculuğa çıkarır. Hayali bahçelerde kendi gölgesini takip edip toplumsal konuları işler (Elî, 2021).

2009 yılında yayınlanan *Qesra Balindeyên Xemgîn* (Üzgün Kuşlar Sarayı) romanında Sewsen Fikret dünyayı kitaplardan tanıyan, hayatının çoğunu babasının kütüphanesinde geçiren bir kadındır. Ona aşık üç genç vardır, onlardan biriyle evlenecektir ve bunun için bir şartı vardır. Üç genç sekiz yıl boyunca dolaşacak, etraftaki farklı kuşları toplayıp getirecektir. Gençler binlerce kuş getirir. Sewsen, bu kuşları bir saraya toplar. Gençler döndüklerinde ne şehir ne de insanlar eski koşullarındadır. Toplumda bir hüznün ve savaş yorgunluğu hakimdir. Bireyin ruhsal çözölüşünü çok iyi yansıtan bir kitaptır (Elî, 2014).

Apê min Cemşîd Xan ku herdem bayê ew bi xwe re dibir (Amcam Cemşîd Bey: Her Zaman Rüzgâr Onu Kendisiyle Götürürdü) 2010 yılında yayınlanmıştır. Roman; Baas rejimi tarafından tutsak edilen, işkenceye maruz bırakılan Cemşîd Xan'ın trajik hikayesini anlatmaktadır. Hapisten firar eden Cemşîd, o kadar zayıflamıştır ki çıkan her

rüzgâr onu uçurmaktadır. Her uçtuğunda biraz daha zayıflayıp savrulmaktadır. Gökyüzü yere indiğinde dilini hariç her şeyi unutan Cemşid, ülkesini terk edip başka ülkelere uçarak oraları keşfetmiştir. Bu keşiflerin sonunda tekrar ülkesine dönmüştür. Yazar, bu romanla Kürt Edebiyatı'na çok iyi bir karakter kazandırmıştır (Eli, 2019).

Keştiya Frîştekan (Melekler Gemisi); bir topluluğun hayata tutunma mücadelesini ve yaşadıkları dramı anlatan, farklı yıllarda üç kitap olarak yayınlanan bir kitaptır. Toplumsal değerlerin birey üzerindeki etkilerini aktaran kitap; gemi metaforunu kullanarak bireyin hayal dünyasını, umutlarını ve içsel dönüşümünü aktarmaktadır.

Ewrên Daniel (Daniel'in Bulutları), 2015 yılında yazılan bir romandır. Daniel'in bulutlar üstünde yaptığı yolculuktaki içsel dünyasını yansıtır. Bireysel arayış ve toplumsal çalkantıları işler.

2019 yılında yazılan *Deryas û Laş* (Deniz ve Beden), özgür ve bağımsız olma iradesini gösteremeyen bir halkın körlüğünü anlatıyor. Tıpkı her gün aynaya bakan Berber İlyas'ın kendini görememesi gibi. Kendine inanmayan, sürekli bir çoban ve lider arayan, halkın tavrını eleştiren yazar; deniz ve beden metaforu ile umut ve ölüm arasındaki çelişkiyi irdeler.

Dagirkirina Tarîtyê (Karanlığın İstilas) 2022 yılında yayınlanan bu romanda, ülkeye yayılan bir vebadan sonra o ülkenin resmi dilini kimse konuşamaması anlatılır. O ülkede yaşayan halklar kendi ana dillerini konuşmaya başlar. Roman, bir halkın dilsel ve zihinsel açıdan sömürülmesini anlatır.

Yazarın romanlarının yanında farklı eserleri de bulunmaktadır: *Tevahiya Berhemên Helbestan* (Bütün Şiirleri) 1983-1998, *Bohemî û Stêrk* (Bohem ve Yıldız) şiir kitabı, *Karkirin di Daristanên Firdewsê de* (Firdewsi Ormanında Çalışmak) şiir kitabı, *Bersiv di serdema windabûna pirsîyarê de* (Soruyu Soran Kişinin Kaybolduğu Dönemdeki Cevaplar) on üç röportaj, *Heya şîniya gulan... heya xwîna firîşteyan* (Güllerin Yasına Kadar... Meleklerin Kanına Kadar) 1983-2004 tüm şiirleri. Bunların dışında birçok makale ve röportajı mevcuttur.

Aldığı ödüller: 2003 yılında Gelawêj Edebiyat Festivali ödülünü *Hinara Dawi ya Dinyayê* (Dünyanın Son Narı) romanıyla almıştır, 2017 yılında Almanya'nın önemli edebiyat ödülllerinden olan Nelly Sachs ödülünü almıştır, 2023 yılında Hilde Domin Sürgünde Edebiyat ödülüne layık görülmüştür.

3.2. Bextiyar Elî'nin Edebi Anlayışı

Kürt Edebiyatı'nın en önemli yazarlarından biridir. Yazın hayatına şiirle başlayan yazar, daha sonra farklı alanlarda da eserler yazmıştır. Yazdığı romanlarla dünya edebiyatında kendinden söz ettiren yazarın birçok romanı farklı dillere çevrilmiştir. Avrupa'da başlayan, Latin Amerika'da zirve yapan büyümlü gerçekçilik akımıyla eserlerini kaleme alan yazar; bu edebiyatın önemli temsilcileri arasında yer bulmuştur. Büyümlü gerçekçiliğin tüm özelliklerini romanlarına başarılı bir şekilde işleyen yazar; edebiyat çevreleri ve okuyucular tarafından oldukça beğenilmiş, önemli ödüller almıştır. Çelebi, (2000, s.23). Bextiyar Elî ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

Kürt Edebiyatına, romanlarını yazmış olduğu büyümlü gerçekçilik akımıyla yeni bir soluk getiren Elî, son dönemlerde okurlar tarafından büyük bir ilgi görmüş ve romanları en çok okunanlar listesine girmiştir. Eserlerini Kürtçe'nin Sorani lehçesiyle kaleme alan Bextiyar Elî'nin yedi tane romanı olmasına rağmen bunların sadece dört tanesi Kürtçe'nin Kurmanci lehçesine çevrilmiştir.

Eserlerinde yaşadığı coğrafyanın toplumsal ve politik konularına oldukça yer veren yazar, Kürt halkının problemlerine ayna tutmuştur. Yazar; eserlerinde genel itibariyle şiirsel bir dil kullanarak okuyucuya akıcı, keyif veren bir okuma deneyimi sunmaktadır. Kelimelerle oynamayı seven yazar, kelimelerin çağrıştırdığı metaforik anlamlara önem vermektedir. Kelimeler, bir müzik eserindeki ritimler gibi akararak okuyucuda görsel ve işitsel haz bırakır. Eserlerindeki karakterlere baktığımızda yazar, karakterlerini toplumun sıradan insanlarından seçerek onlara olağanüstü özellikler yükler. Okuyucu bu karakterlerle bağ kurarken büyümlü durumunu yadırgamaz. Karakterlerini isimlendirirken genel itibariyle bir anlam taşımasına dikkat eder. Roman kişilerini zaman zaman Kürt klasiklerinden, destanlarından ve dengbêj anlatımlarından seçer.

Yazar, bireyin özgürleşmesine oldukça önem verir. Kişinin kendisini tanımasını ve prangalarından kurtulmasını oldukça önemser. Bunun için roman karakterlerinin içsel sorgulamalara başvurduğunu görürüz. Özellikle bilinç akışı yöntemini oldukça kullanan Elî için insanın varoluşlar sorgulamalara girmesi oldukça önemlidir. Bu temaya eserlerinde oldukça yer verir. Kişinin bireysel özgürlüğünü oldukça önemser. Romanlarının çoğunda hem bireysel hem toplumsal bir özgürlük arayışı mevcuttur.

Çağdaş Kürt Edebiyatı'nın en iyi yazarlarından olan Elî, yaşadığı toplumda yaşanan sürgün, savaş ve trajik toplumsal kıyımları oldukça işlemiştir. Savaşın ne kadar yersiz olduğunu, içinde barındırdığı kötülüğü, toplumda yarattığı travmaları hissettirerek

anlatmaktadır. Yaşanılan acıları yer yer mizahi bir dille yazan yazar, okuyucuda duygusal dengeyi çok iyi kurmaktadır.

“Kadın” yazarın eserlerinde oldukça fazla yer almaktadır. Birçok eserinin ana karakteri kadındır. Toplumun kadın üzerinde kurduğu iktidarı eleştirerek kadın haklarını önceleyen metinler oluşturmuştur. Kadın roman karakterlerinin yaşadığı problemleri kadınların gözüyle aktaran yazar, bu konuda kadınların sesi olmuştur. Aslında yazar, hem bireyin hem kadının hem de toplumun özgürleşmesine engel olan tüm iktidar türlerini eserlerinde eleştirmiştir.

3.3. Perwane’nin Akşamı Romanının Özeti

Roman, Perwane’nin hayatı, Xendan’ın hikayesi ve romanı yazma serüveni gibi bölümlerden oluşur. Bazen de hepsi iç içe geçer. Hikâye, anlatıcı olan Xendan’ın başından geçenleri anlamlandırmaya çalışmasıyla başlar. Anlatıcı, geçmişi anlamaya çalışırken hikâyeye bir Kurban Bayramı’nda kurban kesiminin sokakları kana bulamasıyla giriş yapar. Perwane ve Xendan iki kız kardeştir. Babalarının kestiği kurban etini mahallede dağıtmaya çıkmışlardır. Sokaklar kesilen hayvanlardan akan kanla doludur. Perwane yaşadığı şehirden çıkmak, yeni yerler keşfetmek isteyen genç bir kadındır. Bunun için çeşitli sevgililer edinir ve onları birlikte şehirden kaçmaya ikna etmeye çalışır.

Kurban dağıtırken diğer sokaklardan farklı, kanın sokakta akmadığı büyülü bir sokağın büyülü bir evine girerler. Orada Ferîdunê Melek ile karşılaşırlar. İki genç birbirinden etkilenir. Ferîdun, kimsesiz biridir ve çocuk yaşta anne babasını kaybetmiştir. Bir dönem amcasında kalmış, sonra oradan da kaçarak tek başına yaşamaya başlamıştır. On yaşında hayatın tüm zorluklarıyla mücadele etmeye çalışmıştır. Zamanla sokak serserisi gibi yaşamaya başlamış, bıçaklı kavgalara karışmıştır. O da tıpkı Perwane gibi bu şehirden gitmenin yollarını aramaktadır. Bir gün Govend ile tanışır. Govend heykel yapan, yüzmeyi seven ve sürekli alkol kullanan bir karakterdir. Sevdği kız olan Dilaram’ı istemesine rağmen babası onu vermemektedir. Ferîdun’un bir başka arkadaşı, onunla kitapçının önünde kitapları izlerken tanıştığı Nesredînê Bêhnxeş’tir. Bu üç arkadaş, birlikte bol bol zaman geçirip hayatı paylaşırlar. Ferîdun’un hayatı Perwane ile tanıştıktan sonra değişir. Her an onunla kaçma planları yapar ama bir yolunu bir türlü bulamaz. Bir gün Nesredîn ortadan kaybolur, uzun süre görünmez. Govend ve Ferîdun’un hayatı altüst olur. Aradan geçen uzun bir süreden sonra Siyamendê Balinde adında biri gelir. Onlara

Nesredîn'den haber getirdiğini, tüm âşık olup kavuşamayanlar için kimsenin ulaşamayacağı insanlardan uzak doğanın içinde cennet gibi bir yer ayarladığını söyler. Eğer oraya gitmek isterlerse onları götürebileceğini söyler. Perwane'yi kitapçının önünde gören Ferîdun, ona içinde ölü kelebeklerin olduğu bir kitap verir. Perwane ona bir daha kelebek öldürmemesi gerektiğini söyler. Ferîdun doğayla olan bağlantısının kelebekler olduğunu onlarla duygusal bir bağının olduğunu söyler. Ferîdun, bir daha kelebek avlamamaya karar verir. Perwaneye yakında buradan gideceklerini, benden haber beklemesini söyler.

Xendana Piçûçik; Perwane'nin küçük kız kardeşi, onu çok seven, çocukluğu ablasını hayranlıkla izleyerek geçen bir çocuktur. Olaylar bitip olayları anlama ve anlamlandırma çağına geldiğinde Perwane'nin hikayesinin peşine düşer. Bu hikâyeyi kendi hikayesi olarak tanımlar. Yaşadıklarını tanımlamak ve yaşadıklarıyla yüzleşmek ister. Bunun için imanlı kadınlar evinde uzun süre birlikte kaldığı Fetane'den yardım ister. Fetane, Perwane ile uzun süre Aşıklar Vadisi'nde kalan, onunla hikâyenin sonuna kadar yaşadığı kaderi yaşayan Midyaya Xemgin'in kız kardeşidir. Fetane: "Eğer hikayelerini yazarsan onları bir daha öldürürsün." der. Ama ısrarlara dayanamayıp onu tüm hikâyenin yakın tanıdığı olan Nesredînê Bêhnxeş ile tanıştıırır. Nesredîn; ülkesindeki siyasi baskılar karşı siyasi bir partiye katılan, bunun için köy köy şehir şehir dağ bayır dolaşan toplumsal sorunlara duyarlı biridir. Bir gün yarım kalmış aşklar ve kavuşamayanlar için yeni bir dünya inşa etme kararı alır. Bunun için yer arar ve bulur. Tanıdığı tüm aşıkları oraya toplar. Şu an tüm yaşadıklarını geride bırakıp fotoğrafçılık yapan Nesredîn, Xendan kendini tanıttıktan sonra onunla konuşmak istemeyip sürekli ondan kaçır. Xendan peşini bırakmaz her gün fotoğraf stüdyosunun önünde onu bekleyip ondan Midya'nın hatıra defterini ister. Nesredîn bunun üzerine aşkın insanda yarattığı etki hakkında önemli çözümlemelerde bulunur. Aşk üzerine yazdığı bir kitabının olduğunu, toplumsal iktidarın baskısından toprak altına gömdüğünü söyler. Xendan'ı yazmaması için ikna etmeye çalışır. Xendan; hayatının yıkık bir yapının üstünde olduğunu, geçmişte yaşadıklarını anlamak ve anlatmak istediğini söyleyerek hatıra defterini bir daha ister.

Nesredîn'den gelen mesajla Govend ve Dilaram kaçır. Perwane ve Ferîdun kaçmak için yollar arar, Perwane günlerce bavulu hazır bir şekilde sevdiğini bekler. Bir gün sabaha doğru şehirden kaçır. Siyamend'in rehberliğinde yollara düşerler, uzun bir yolculuktan sonra sadece aşıkların yaşadığı Aşıklar Vadisi'ne varır. Aşıklar Vadisi; doğanın hâkim olduğu, insanlardan uzak her türlü canlının yaşadığı bakir bir yerdir. Vadiye ilk girdiklerinde Govend ile karşılaşır. Govend bir atölye kurmuştur. Atölyede

çeşitli heykeller yapmaktadır. Onları vadide gezdirir. Buradaki erkekler Govend'e yardımcı olurken kadınlar başka işlerle meşguldür. Aşıklar Vadisi ilk insanların yaşadığı bir dünya gibidir.

Perwane kaybolduktan sonra Xendan'ı halasının yanına verirler. Halası, imanlı kadınlar gurubunun lideridir. Kadınları kendi evine toplar, orda onlara dini bilgiler verir ve onları dinin gerektirdiği gibi bir yaşam sürmeleri için hayata hazırlar. Köy köy kadınları gezdirir, erbane eşliğinde insanları kendinden geçirene kadar dini merasimler yapar. Xendan, bu eğitimlerden hiç memnun değildir. Halasının kızları tarafından dışlanmakta ve halası tarafından sürekli şeytanla ilişkilendirilmektedir. Xendan, rüyasında sürekli odasına veya yatağına gelen bir adam görmektedir. Xendan çok bunaldığı bir günde halasının evinde büyük bir fırtına çıkar. Halasının evi darmadağın olur. O günden sonra Xendan'ın fırtına çıkardığına inanılır. Bu olaydan sonra halası Xendan'ı eve gönderir. Eve geldiğinde babası ve abileri halen Perwane'yi aramaktadır. Şehirdeki insanlar her yerde aşıkların peşine düşmüş, onlardan bir iz bulmaya çalışmaktadır. Bir gün onların bir kitapçıda saklandıkları söylentileri çıkar. Babası, abileri, imanlı kadınlar yani çevredekilerin hepsi kitapçının önünde toplanır. Herkes onları bulup öldürmek için sabırsızlanmaktadır. İçeri girdiklerinde onlardan kalma birkaç iz bulurlar. Bunun üzerine kitapçıyı ve içindeki kitapları yakarlar. Ferîdun'un içinde kelebek sakladığı kitaplar yanarken kelebekler tek tek uçmaya başlar. Her yeri kelebek tozu sarmıştır. Sanki tüm olayların sorumlusu bu kitaplarmış gibi kalabalık "Yakın... yakın!" diye haykırıyordu. Xendan'ın Perwane'ye ne oldu diye merak edip endişelendiğim bir dönemde ellerinde bavulla Şirin diye biri gelir. Ona Perwane'nin selamlarını getirip küçük bir heykel verir.

Perwane, Aşıklar Vadisi'nde sıkılmaya başlar, kendini dar bir alanın içinde gibi hisseder. Sabit bir alanda standart bir hayat sürmek istemeyen Perwane, Feridun'a: "Buradan gidelim." diye ısrar eder. Vadide bulunan kadınlara yeni yerler keşfetmenin güzelliğinden söz eder ama kimse ona katılmaz. Gowend ise yer değiştirme ve yeni yerlere gitme konusunda yapılan sohbette en iyi yerin insanın zihninde yarattığı ve yaşadığı yer olduğunu söyler. Perwane, her gece yatağından kalkıp vadide gezmektedir. Midya da onu takip ederek birlikte saatlerce sohbet etmektedirler. Perwane, hayattaki en büyük korkusunun unutulmak olduğunu söyler. Midya da umut beslememesi gerektiğini, her aşkın kendi ölümünü içinde barındırdığını söyler.

Aşıklar Vadisi'ndeki diğer iki aşık Siyamendê Balinde ve Mesume'dir. Siyamend; küçükken ailesi tarafından terk edilmiş, onu evlatlık alan ailelerin zulmüne maruz kalmış

biridir. İnsanların zulmünden kaçıp ormanlarda vahşi bir hayat sürmektedir. Nesredîn onu uzun bir eğitimden geçirir. Mesume onun aksine şehirde okuyan eğitilmiş bir kadındır. Bir gün Siyamend köyüne gittiğinde onu görür ve ona âşık olur. Mesume, aşkına karşılık vererek insanların olmadığı bir yere gidip orda yaşayalım der. Birlikte Aşıklar Vadisi'ne ilk yerleşen kişiler olurlar. Aşıklar Vadisi'ndeki bir başka çift, Midyaya Xemgin ve Kilpe'dir. Midya çocukluğundan beri ayı çok sevmekte sürekli gökyüzüne bakıp ayı izleyerek onu yakalamak istemektedir. Midya, konuşamayıp kendini yazarak ifade etmektedir. Kilpe; müzikle uğraşan, sürekli enstrüman çalan biridir. Birbirlerine âşık olurlar ve vadiye kaçarlar. Büyük bir sorun vardır çünkü Kilpe, Midya'nın konuşamadığını vadiye öğrenmiştir.

Aşıklar Vadisi'ndeki insanlar geçimini Govend'in tasarladığı heykelleri satarak sağlamaktadır. Onların heykellerini satan Çavşın, ülkede savaşın başladığını bunun için hiç kimsenin heykel olmadığını söyler. Onlara satmak için yeni bir şey bulmaları gerektiğini söyler. Herkes satmak için ne üretmeleri gerektiği üzerine fikirler sunar fakat ortaklaşamazlar.

Vadide, Gowend dışında herkesin kendine göre mutsuzlukları ve hayal kırıklıkları vardır. Yalnızlık her bir yanı kaplamıştır. Ferîdun; bir gün kendini kaybedip atölyede sürekli kelekler çizerek rengarenk boyar, ara ara onlarla konuşur. Perwane'nin tüm çabalarına rağmen bir türlü kelekleri bırakmaz ve hüzünlü, suskun halini devam ettirir. Vadide işler kötüleşmeye başlar. Siyamend, Mesume'ye istemediği şeyler yaptırarak yer yer işkence yapar. Kendi yalnızlığını yaşayan aşıkler buna ses çıkarmaz. Mesume, yapılan zorbalığa dayanamaz kaçar.

Xendan, halasının evinden ayrıldıktan sonra ailesi onu imanlı kadınlara teslim etmiştir. İmanlı kadınlar ailesinde “günahkâr” (herhangi bir erkeğe âşık olan ve kaçan) kadın bulunan ailelerin kızlarını alarak onları çevresindeki günahlardan arındırır. İmanlı kadınlar; tövbe evi diye adlandırdıkları izole edilmiş bir yerde onları eğitir, onlara dini dersler verir. Zeyneba Kwêstanî, bu evin lideri ve yöneticisidir. Her gün kadınlarla konuşur, onları tövbeye yönlendirir. Ayrıca onlardan gördüğü rüyaları anlatmalarını ister. Xendan da halasının evinde her gece gördüğü tuhaf adamın hala rüyasına geldiğini anlatır. Zeyneba, daha fazla ibadet ederse artık rüyasına gelmeyeceğini söyler. Xendan daha fazla ibadet eder ama tuhaf adam rüyasına gelmeye devam eder. Zeyneba, Xendan ve Fetanê'ye kütüphanede kitapları düzenleme görevi verir. Xendan; zamanla kitaplarla arkadaş olur, günlerini kitap okuyarak geçirir. Bir gün kitapları düzenlerken bir kelek görür ve peşine düşer, onu yakalayıp kitabın arasına koyar. Sonraki günlerde de Fetanê

ile kelebekler görüp onları yakalayıp gizlice kitapların arasına yerleştirirler. Günler, haftalar böyle geçer. Perwane ile Fetanê bir gece geç saatlerde kütüphaneye gidip kitapları incelerler. Fetanê ona, sesli bir şekilde, günah işleyen kralın kızının müstehcen hikayesini okur. Öykü bitince Zeyneba ve imanlı kadınlar evinde bulunan tüm hocalar içeri dalar. Bütün öyküyü dinleyen hocalar, kitapların içini tek tek karıştırarak içindeki kelebekleri görürler. Kızlar için bunlar maske takmış şeytanlardır diyerek tüm kelebekleri öldürürler. Dışarıdaki soğuk havaya aldırış etmeden tüm elbiselerini çıkarıp onları çıplak bir şekilde dışarıda bekletirler. Bir müddet sonra Xendan yapılanlara dayanamayıp kendinden geçer, o kendinden geçtikçe büyük bir fırtına başlar gittikçe de şiddetini artırır. Evdeki tüm camlar kırılır, kitaplar uçar, eşyaların yeri değişir, herkes bir tarafa kaçır, ev darmadağın olur. Xendan, Zeyneba'nın odasına doğru giderek “Bırak kelebeklerimi... Bırak kelebeklerimi!” diye haykırır. Bu korkunç tablo, Xendan yorulup takati kalmayana kadar devam eder. Gecenin sabahında Xendan'ın babası ve halası kapıdadır. Halası; Xendan'ın küçük bir çocuk olduğunu, Perwane'nin günahlarının bedelini ödediğini söyler.

Mesume, Aşıklar Vadisi'nden kaçtıktan sonra onu takip eden bir kartal eşliğinde günlerce bilinmeze doğru yürür. Bir sabah gözlerini açtığı anda etrafında onlarca insan görür. Köylüler, onu alıp köye getirirler. Ona ne yapacakları konusunda kararsız kalırlar ve en sonunda onu dini bir guruba teslim ederler. Mesume, tüm hikayesini dini gurubun lideri olan Mele Kevserê Baxewan'a anlatır. Baxewan, Aşıklar Vadisi'nin şeytanın evi olduğunu söyleyerek burayı yıkmak için insanların harekete geçmeleri gerektiğini söyler. Köy köy, şehir şehir dolaşarak insanlara bu evin yıkılması gerektiğini söyler ve bunun için yardım ister. Mesume'ye meydanlarda hikayesini anlattırır. Başta vadideki kadınların aileleri olmak üzere herkes Aşıklar Vadisi'ni yıkmak için yola koyulur.

Mesume, Aşıklar Vadisi'nden kaçtıktan sonra Siyamend de ortadan kaybolur. Ferîdun suskun, hüzünlü halini korur. Perwane, sevdiğinden umudunu kesmiş Midya'ya buradan gitmeleri gerektiğini söyler. Onu ikna etmek için, “Defterine yazdığın duyguları özgürleştirmenin en iyi yolu onları vadiye kurtarmaktır.” der. Aşıklar Vadisi'ni büyük bir hüznün kaplar. Yalnızlık kol gezer, yapraklar erken sararır, heykeller dile gelir, etrafta ölü kartal ve balıklar görülür.

Nesredîn, büyük bir insan topluluğunun Aşıklar Vadisi'ni yok etmek için yola çıktığını duyunca önce topluluğun bulunduğu yere gider. Orada Mesume'yi beyazlar içinde görünce çok üzülür. Vakit kaybetmeden vadiye gider. Vadiye inerken vadinin kötüleşen fiziki ortamını ve olumsuz ruh halini görür. Vadideki aşıkları toplayarak gelişen son durumları dinler. Onlara, onları bekleyen tehlikeyi anlatarak buradan kaçmaları

gerektiğini söyler. Govend; buradan ayrılmayacağını, ölümün ve hayatın kendilerinden küçük olduğunu söyler. Nesredîn, hayatta kalmanın her şeyden daha önemli olduğunu söyler. “Korkak bir aşk, hayal görmeyen bir aşk, nasıl öleceğini bilmeyen bir aşk, ölmüş bir aşktır.” der. Dilaram ile beraber vadiden ayrılmayıp hayatlarına devam ederler. Ferîdun, tüm ısrarlara rağmen vadiden ayrılmaz atölyede renkli kelebekler çizmeye devam ederek sessizliğini yaşar. Vadiden ayrılan aşıklar, izlerini kaybettirmek için farklı farklı yönlerle doğru giderler. Perwane, Midya ve Nesredîn beraber vadiden ayrılırlar. Nesredîn onları eski bir tanıdığı olan Pir Musayê Xezannas’ın evine ulaştırır. Xezannas; yolda kalan kimsesiz insanlara yardım eden bir insandır, onlar için daima izole edilmiş bir odası vardır. Gelen misafirleri kabul eder, odaya yerleştirir. Nesredîn diğer aşıklara yardım etmek için oradan ayrılır.

Xendan’ı imanlı kadınlar evinden alan ailesi, yanlarına Fetanê’yi de alarak arabayla yola koyulurlar. Bitmeyen uzun ve yorucu yolda cadde kenarında şoförün tanımlamasıyla büyük bir savaştan kalma ölümler, biraz ilerleyince de savaşta atılan kimyasal silah sonucu insan ve hayvan kemiklerinin birbirine karıştığını görürler. Xendan; Perwane ve Midya’nın bir köyde bulunduğunu, toplanan kalabalığın o köye doğru gittiğini babası ve halası kendi aralarında konuşurken anlar. Arabalarının da oraya doğru gittiğini anlayan Xendan’ı kaygı ve hüznün karışımı bir duygu kaplar.

Köye vardıklarında büyük bir kartal görürler. Fetanê: “Bu ölümün kartalıdır.” der. Halası, onları çekiştirerek kadınların bulunduğu eve doğru sürükler. Evin etrafı ellerinde silahlarıyla abileri, erbane çalan imanlı kadınlar, dini guruplar ve her yaştan insanla doludur. Halası, onları kadınların tutulduğu odanın önüne getirir. Perwane ve Xendan göz göze gelirler. Perwane, ben iyiyim anlamına gelen hüznü bir bakış atar. Kalabalık grup onları odadan çıkararak yürütür, büyük bir ağacın altında dururlar. Onları öldürmek isteyenler öncelik aile bireyleri olacak şekilde sıraya dizilirler. Hepsi birlikte ateş ederler. Midya hemen ölür, Perwane kolay kolay ölmez. Etrafında kelebekler belirerek tozlarını saçar. Toz her tarafa yayılır. Perwane can verince etrafındaki kelebekler de can verir. O akşam kelebekler ölmeye, etrafa toz bırakmaya devam eder. Kadınlar öldükten sonra kalabalık grup, büyük bir ziyafet verip kutlama yapar. Xendan ile Fetanê ablalarının yasını tutarak sürekli ağlarlar. Fetanê, “Keşke onları gece öldürselerdi, en azından Midya aya bakarak öldü.” der. Bu berbat günü kendi aralarında “perwanenin akşamı” olarak adlandırıp hafızalarına kazırlar.

Perwane’nin akşamından sonra Xendan ile Fetanê imanlı kadınlar evine dönerler. Onlardan bir hafta sonra Mesume’yi de getirirler. Mesume, büyük bir pişmanlık ve

mutсузлук içindedir. Diğer kızlardan oldukça korkar, kendini ablalarının ölüm sebebi olarak görür. Bir süre sonra öyküsünü dinleyen kardeşlerin ona karşı nefreti azalır.

Xendan, imanlı kadınlar evinde uzun bir süre kalmaya devam eder. Kaldığı süre boyunca genel itibariyle kütüphanede çalışmaya devam eder. Dini konularda ve hayat konusunda Zeyneba ve çevresindekilerle derin sohbetler geliştirir. Kendini eğitmeye, hayat karşısında biraz daha olgun bir bakış açısı geliştirmeye çalışır. Perwane, Mesume ve Fetanê imanlı kadınlar evinden ayrılıp şehre gelirler. Perwane doğup büyüdüğü eve gider. Evde kimse yoktur çünkü anne babasını kaybetmiş abileri başka şehirlere taşınmıştır. Terk edilmiş eve girdiğinde tozlanmış bir rafta Perwane'nin ona gönderdiği heykeli görür. O an anlar ki Perwane'nin kelebekleri hep onunla olacaktır.

Geçmişteki hayal kırıklıkları, ölümleri ve yıkımları geride bırakıp yeni bir hayat kurmak isteyen Nesredîn, fotoğraf stüdyosunda mutlu bir hayat sürmeye çalışmaktadır. Xendan, her gün stüdyonun önüne gelip ısrarla ondan Midya'nın defterini istemektedir. Nesredîn, yaşananları geride bırakması gerektiğini ve kendi gibi yeni bir hayat kurması gerektiğini söyler. Xendan, defteri bir daha ister. Bunun üzerine Midya'nın defterini ona verir.

Xendan, olayların yaşandığı Aşıklar Vadisi'ne gider; vadi tarumar olmuş, ortada Aşıklar Vadisi adına hiçbir şey kalmamıştır. Orada kalıp vadiyi terk etmeyen aşıkların izini sürer. Onlarla ilgili onlarca hikâye anlatılır fakat gerçek hikâyeye ulaşamaz. Topladığı bilgi, elindeki defter ve yanındaki kelebeklerle kitabı yazmaya başlar.

Hikâye bitince etrafındaki kelebeklere bakar, balkona çıkar, etrafı gözlemler. Ruhunda sıra dışı bir esinti hisseder. Gelen esintiyi koklar. Gökyüzüne bakarak “Allah'ım bu koku yıllardır kaybettiğim bu koku” der. Bir daha içeri gelir, kendinden geçmiş bir şekilde koridor ve odalarda dolaşır. Tekrar balkona gelir, ellerini semaya açıp kokuyu içine çekerek büyük bir mutlulukla “Bu koku reyhan kokusu” der.

3.4. Büyülü Durumlar

Kürt Edebiyatı'nın en önemli yazarlarından olan Bextiyar Elî, romanlarını büyülü gerçekçilik edebi akımını kullanarak yazar. Akımın tüm özelliklerini romanlarında işleyen yazar, büyülü durumları ve olayları olağan bir durum gibi okuyucuya sunar. Kendi toplumsal dinamiklerine uygun bir dünya kuran Elî, *Perwane'nin Akşamı* romanında kendine has bir atmosfer kurar. Bu bölümde büyülü gerçekçiliğin tüm izlerinin görüldüğü *Perwane'nin Akşamı* romanındaki büyülü durum ve olayları aktaracağız.

Onlar her kitabı getirip ateşe atıyorlardı. Alevlere dalıp düşündüğünde ateşte yanan küçücük kelebekler görüyordum. Kitaplar atıldıkça sayfaların arasından kelebekler ateşe düşüp toza dönüşüyorlardı. Kitapların içinden kelebekler, çok büyük kelebekler uçmak istercesine havalanıp yükselmeye çalıştıklarında bir anda alevler tarafından yutuluyordu (Elî, 2015, s.52).

Metinden anlaşıldığı gibi evden kaçan Perwane ve Feridunê Melek’i harıl harıl her yerde arayan şehir halkı, onların izini bir kütüphanede bulurlar. Onlardan kalma birkaç eşyayı gören kalabalık, kütüphaneyi şeytanın evi olarak tanımlayıp yakmaya başlarlar. Yakılan ateşin içine her kitap atıldığında kitapların arasından kelebeklerin çıktığını ve bu kelebeklerin toza dönüştüğünü aktarmaktadır. Yazar kelebeklerin uçuşma isteğini insanın özgürlük arama isteğiyle ilişkilendirmiş, yanan ateşi de toplumsal baskıyla sembolleştirmiştir. “Kelebeklere rengini veren ve gerçekte saydam oldukları halde ışığı yansıtma biçimleri yüzünden renkli gözükten ufak protein partikülleridir. Bu toz sayesinde uçarlar. Hatta kanatları ellediğimiz zamanlar parmak uçlarımızda parlak tozlar oluşabilir.” (Uslu, 2015, s.155). Romanımızı kahraman ve kitabımızın adı “perwane” Kürtçe anlamına baktığımızda kelebek anlamına geldiğini görürüz. Elî, kelebek ile roman kahramanı arasında güzel bir ironi kurmuştur. Ayrıca yakılan kitapları da hayat veren ruhları olan varlıklar olarak göstermiş, hem kitapların yakılarak hayatlarına son verildiği hem de kelebeklerin ruhlarını teslim edip toza dönüştüğü bir sahne tasvir ederek okuyucuya olağandışı bir pasaj sunmuştur. Yukarıdaki metinde görüldüğü gibi yazar, okuyucuya büyümlü bir durumu gerçekmiş gibi sunmuş. Okuyucu da gerçekten kelebekler kitapların içinden çıkıp ölüyorlar durumunu yadırgamamıştır. “Ama sonraki iki üç sayfayı açtıktan sonra gördük ki kelebekler toza dönüşüyor, sanki sayfayı tekrar açmışız gibi, kelebekler ince toz haline gelip odanın havasına dağılıyordu. Kelebekler, bakış ve bakışların etkisiyle toza ve toprağa dönüşüyordu.” (Elî, 2015, s.90). Xendan ve Nesredin Feridun’dan kalan eski bir albümü açmışlardır. Albümü açtıklarında uzun süre orda bekleyen albümün içinden kelebeklerin çıktığını görürler. Kelebekler onların bakışlarında toza dönüşmüştür. Yazar romanda kelebeklerle ilgili bir başka büyümlü durumu bize sunmuştur.

İrmakların uğultusu ve çığlıkları Perwane’yi uyutmuyordu. Perwane o geceden beri meşale gibi parıldayan gümüş ve dikkat çekici karıncalar görüyordu, kanatlarından kırmızı ve ateşli bir ışık yayılan ve ormanın içinde sürüler halinde uçan büyük çekirgeler, yaprak oluşturup tekrar dağıtan ilginç canlılar, kor gibi parlayıp sönen sular görüyordu, derin düşüncelere dalıyor ve o yavruları görüyor bir sihirbaz gibi onları topluyordu,

toplanarak üst üste geçip sıra dışı görüntüler oluşturuyorlardı, gözlerini açtığında ise dağılıp birbirinden uzaklaştıklarını görüyordu (Elî, 2015, s.128).

Aşıklar Vadisi'nde yaşayan Perwane, bu mekânda birçok büyümlü durumla karşılaşmıştır. Metinde ırmağın çığlıkları ve uğultusu insanın çığlığına benzetilmiştir. Meşale gibi parlayan karıncalar, yaprak oluşturup tekrar dağıtan ilginç canlılar, vadide bulunan nehrin kor gibi yanıp sönmesi, yavru canlıların toplanıp sıra dışı görüntüler oluşturmaları ve Perwane gözlerini açtığında dağılması büyümlü unsurlara örnektir.

“Tanrım! öyle bir bağdı ki bütün ağaçlar, kubbeler, sular titriyor, arkamızdaki büyük göletteki balıklar öyle bir ürperiyor ki yüzgeçleri kırılıyor, güvercinler uçuyor, tüyleri ve kanatları üzerimize yağıyordu.” (Elî, 2015, s.142). Dini bir ibadet için toplanan kalabalığa dini gurubun lideri Mele Kewserê Baxewan'ın yaptığı etkili ve sesli konuşma sonucunda meydana gelen büyümlü durumlar aktarılmıştır. İnsanların hitabet gücü yüksek veya etkileyici bir konuşma sonucu etkilenme biçimini etrafta bulunan ağaç, kubbe, su, balık ve güvercin gibi doğal canlılar üzerindeki etkisini büyümlü bir metinle bize sunuyor. Balık yüzgeçlerinin kırılması, güvercin kanatları ve tüylerinin insanların üzerine yağması etkileyici büyümlü unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Roman okunduğunda okuyucuda büyümlü durumun gerçekleşme olasılığı ya da gerçekleşmiş olabileceği hissi uyanmaktadır.

“Uyuduğumda, o adamın ürkütücü gölgesi gece yarılarında karanlığın derinliklerinden gelip beni uyandırıyor, yeniden kalkıyordum, tekrar odada ve koridorlarda onu takip ediyordum, onun silüetini duvarda görüyordum.” (Elî, 2015, s.215). Xendan, halasının yanına verilmiş orada dini eğitim görmüştür. Bir gün gece uyandığında bu evin içinde metinde geçen hayal ve gerçek arasında gidip gelen ilginç adamı görür. Sonraki gecelerde de onu o evde görür. Bir gün onunla beraber olur. Bu büyümlü adam geceleri ona görünüp kaybolmaktadır. Halasının evinden ayrılıp dini eğitimin verildiği başka bir yere geçtiğinde de bu adam ve gölgesini görmeye devam ettiğini büyümlü bir unsur gibi sunmaktadır.

“Bütün efsanevi kuşların sürülerinden kaçış, gün boyunca ağaçların üzerinden onu izleyen büyük kartallardan kaçış, bir düşmanın üzerinden uçuşan ilginç kartallardan saklanış, kaçışını ve kayboluşunun acısını on kat arttırdı.” (Elî, 2015, s.219). Bu metinde kartallarla duygusal bir bağı olan Mesume'nin Aşıklar Vadisi'nden kaçarken karşılaştığı büyümlü durumu aktarmaktadır. Mesume; yolculuk boyunca efsanevi kuşlarla, düşmanı takip eder gibi takip eden ilginç kartallarla karşılaşır. Gün boyunca onu ağacın üzerinde takip eden kartalın varlığı karakterle kartal arasında büyümlü bir ilişkiyi ifade etmektedir.

Sonraki günlerde ilginç bir gerçekle karşılaştık. O kelebek o okuldaki tek kelebek değildi; ama o büyük evin delikleri, çatlakları kelebeklerle doluydu, o kelebekler nereden geliyorlardı, bu soğuk sonbaharda nasıl ortaya çıktılar, hiçbir açıklamamız yoktu. Ancak sonra Fetanê ve ben tüm kelebekleri kütüphanede topladık, ta ki bu kelebekler yavaş yavaş hayatımızın en büyük sırrı haline gelene kadar (Elî, 2015, s.249).

Metinde imanlı kadınlar evinde eğitim gören Xendan ve Fetanê bir kelebek görürler. Genel olarak baharda çıkan kelebeklerin soğuk bir sonbaharda ortaya çıkmasına şaşırırlar. Sonrasında başka başka kelebekler de görürler. İki kadın orada bulunan tüm kelebekleri toplayıp kütüphaneye toplarlar. İki kadına, evin sorumlusu tarafından kütüphanedeki kitapları düzenleme görevi verilmiştir. Günlerinin önemli bir zaman dilimini kitapların arasında geçiren kadınlar, topladıkları kelebekleri kitapların arasına yerleştirip saklamışlardır. Önceki metinlerde de görüldüğü gibi yazar, kelebek ve kitaplar arasında büyümlü bir ilişki geliştirmiştir. Roman kahramanlarının kelebekleri saklamak için kitapların arasını seçmeleri ve kelebeklerin orada yaşamaları gerçek hayatta görülmesi muhtemel olmayan bir durumdur. Yazar bunu o kadar büyümlü bir anlatımla yazmış ki kelebekleri kitapların arasında görmemek elde değil.

Ben bağırdıkça fırtına daha da şiddetleniyor, kapılar ve pencereler giderek daha güçlü birbirine çarpıyor, rüzgârın uğultusu daha da artıyordu, her şeyi önüne katıp götürüyor, kitapları kitaplıktan yere düşürüyordu, rüzgâr, acele etmeden onları oda ve koridorlardan savuruyordu, perdeleri uçuruyordu. Ben çığlık atarak ‘Zeyneba kelebeklerimi bırak’. Fırtınanın korkunç sesinden tüm okul uyanıyordu. Yavaş yavaş korkutucu fırtına yavaş yavaş her yöne yayılıyordu, okulun diğer katlarına ulaşıyordu, üst odalara ulaşıyordu, battaniyeleri kaldırıp uçuruyordu, kitapları duvara vuruyordu, bardakları ve tabakları deviriyordu, kıyafetleri uçuruyordu... ‘Zeyneba bırak kelebeklerimi’... bütün öğretmenler dağılmış saçlarıyla odalardan çıkıyorlardı, fırtına dolap ve bohçalarını boşaltıyor, okulun içine dağıtıyordu, kadınların mendillerini uçuruyor, tüm katların camlarını parçalıyordu (Elî, 2015, ss.284-285).

Bir gece kütüphanede Xendan ve Fetanê sesli kitap okurken kapıda onları dinleyen imanlı kadınlar okulunun sorumlusu Zeyneba Kwêstani, onları “müstehcen” bir kitap okurken yakalar. Bunun üzerine okuldaki diğer hocaları çağırıp kütüphanedeki tüm kitapları inceler. Kitapların arasından çıkan kelebeklere çok şaşırarak hocalar kitaplardaki tüm kelebekleri çıkarır. İki kahramanımıza Zeyneba tarafından soğukta ve karlı havada, dışarıda çıplak ayakla bekleme cezası verilir. Uğradığı haksızlıktan ve yaşadıklarından dolayı oldukça üzölen Xendan, kendini kaybeder. Çocukluğundan beri haksızlığa uğradığında ortaya çıkan fırtına kendini bir kez daha gösterir. Xendan bağırdıkça fırtına

şiddetlenir. Şiddetlenen fırtına okuldaki her şeyi dağıtır perdeleri uçurur. Okulu büyük bir kaosa sürükleyen fırtınada Xendan çığlık atarak Zeyneba'ya "Bırak kelebeklerimi!" diye bağırır. Yazar böylece bir kez daha büyümlü bir olayda kelebekleri kullanmıştır. Karakterin fırtına çıkarması, fırtına sonrası ortaya çıkan durum büyümlü bir durumun iyi işlendiğı bir metin sunmuştur.

O gece kelebekler bütün bölge ve tarlalara, bütün şehirlere, ilginç bir şekilde bahçe, ev, yol ve sokaklara yağmıştı; hatta diğler gün bile kelebeklerin tozu bütün dünyayı sarmıştı, bütün okulların bahçeleri, bütün zindanların içi, işyerlerinin bütün kokan koğuşları, meydanlar, üzgün mekanlar, uzak ova ve ormanlar, sağır savaş meydanları, hepsi baştan aşağı kelebek tozuyla (Eli, 2015, s.305).

Perwane'nin ölümünden sonra etrafı kaplayan kelebeklerin tarlada, bahçede, evlerde, yollarda, işyerlerinde, zindanlarda, meydanlarda, ovalarda, ormanlarda, savaş meydanlarında kısacası tüm evrende tozunu yayarak oluşturduğu atmosfer çok iyi büyümlü gerçekçi olay olarak okuyucuya sunulmuştur. Kelebek ve tozu bu metinde de büyümlü durumun önemli bir unsuru olmuştur.

"Sürücü, kan birikintileri arasında olağanüstü bir güçle arabayı sürüyordu, bazen kan kıvılcımları arabanın camlarına ulaşyordu. Şoför ölenlerin büyük bir kısmının ismini biliyordu ve büyük bir orgazmla telaffuz ediyorlardı." (Eli, 2015, s.290). Yazar yaşadığı ülkede yaşanan insanlık dışı taployu, savaş sonrası oluşan insani kıyımın betimlemesini yapmıştır. Şoförün insan ölümleri karşısında takındığı tavrı eleştiren yazar, arabanın camına ulaşan kan kıvılcımlarını büyümlü bir anlatımla aktarmıştır.

3.5. Büyümlü Karakterler

Bu bölümde romandaki büyümlü karakterleri ve bu büyümlü karakterlerin özelliklerini inceleyeceğiz. Yazar karakterlerini oluştururken bazı karakterlere büyümlü özellikler vermiş, bazı karakterleri de hayatın doğal akışında karşılaştığımız sıradan insanlardan seçmiştir. Romandaki büyümlü veya gerçek karakterler iç içe geçmiş, yazar büyümlü olanı da sıradanlaştırmıştır. Aşağıdaki alıntıda Eli'nin büyümlü bir karakter olan Perwane'yi nasıl sıradanlaştırdığı açıkça görülür.

Bir dönem kimse Perwane'yi görmüyordu, o Perwane ki yaşamı ufacık, kelebek gibi ve kaç yıldır gördüğüm toza dönüşen, yattığı yerde gördüğüm, suladığı güllere yakın, görüyordum...ama bu konuda asla konuşmuyordum. Ona hiçbir zaman, etrafında gördüğüm kelebek tozları nedir diye sormuyordum (Eli, 2015, s.39).

Romanımızın ismi ve baş karakteri Perwane'dir. Perwane, yaşadığı toplumsal koşulları benimsemeyen bu koşullardan dolayı mutsuz olan bir karakterdir. Ebeveynleri ve abileriyle anlaşamayan Perwane; şehirden ayrılmak, yeni bir hayat kurmak için arayış içindedir. “Karakterlerin bazı ifadelerinden sınırları belirli bir kara parçasına sahip olma arzusuna yönelik alegorik göndermeler vardır.” (Bêkes, 1999, akt. Ahmedzade, 2004, s.338). Tanıştığı her erkek ile yaşadığı yerden kurtulup kendi hayatını kurabileceği başka bir dünya kurmayı hayal etmektedir. Bu hayalini Feridunê Melek ile gerçekleştirmek için şehirden kaçır. Fakat gittiği yerde de mutsuz olur. Perwane, metinde aktarıldığı gibi etrafında tıpkı kitaptaki kelebekler gibi tozlar görülen bir karakterdir. Yazar, Perwane'yi etrafında toz saçan büyülü bir karakter olarak okuyucuya şu şekilde sunmuştur:

Silah sesleri yükseldiğinde ortalık tozla doldu. Anladım ki Perwane toza dönüşüyor. Parlak yumuşak ve ipeksi bir toz, silahlar susuyor ama Perwane hala ayakta idi, Midya düşüyor Perwane ayakta kalıyordu. Hiç düşmeyecek gibi duruyordu fakat ilginç bir şekilde dağılıyordu. Perwane'nin tozu yüzlere, vücutlara ve ağaçlara siniyordu. Perwane soğuk bir yel gibi kâinatın üzerine dağıldığı sırada kelebekler artıyordu. Bazıları gökyüzüne çıkıp etrafında dönüp ölüyordu, bazıları da sihirbaz bir şahit gibi biraz daha kalıp o gecenin gizemini kendi çetrefilli ve gizemli yaşamlarına taşıyorlardı. Perwane düşüyordu (Elî, 2015, ss.302-303)

Kitabın en güzel bölümlerinden biri; onları öldürmeye ant içmiş bir topluluktan kaçan fakat yakalanan iki kadının onları öldürmek için sıraya girmiş yakınları tarafından kurşuna dizildiği bölümdür. Ölüm anlarını çok iyi betimleyen yazar, okuyucuya büyülü bir metin sunar. Silahlar sustuktan sonra Midya hemen ölür. Perwane bir önceki pasajda aktardığımız gibi hemen ölmeyip etrafa toz saçır. Her yeri bir toz kaplar. Anlatıcı, onun ölmediğini adeta dağıldığını söyler. Perwane dağıldıkça etrafta giderek artan kelebekler görülür. Ortaya çıkan kelebekler gökyüzüne çıkıp bir müddet sonra ölür. Bazı kelebeklerde gecenin gizemini yaşar. Bu durum Perwane ölene kadar devam eder. Yazar büyülü bir karakteri büyülü bir ortam oluşturarak okuyucuya aktarır. Karakterimizin toz ve kelebeklerle olan büyülü bağı bu metinde gözler önüne serer.

“Ben Xendana Biçuçik'im, yalandan fırtına çıkardığı söylenen kızım” (Elî, 2015, s.321). Xendan, romanın en önemli karakteri ve anlatıcısıdır. Romanı şimdiki zamanda olayların içindeyken ve olaylar bittikten sonra olacak şekilde iki zamanlı anlatır. Yazar ifade etmek istediği fikirleri Xendan'ın ağzından okuyucuya aktarır. Ayrıca Xendan romanımızın diğer baş karakteri Perwane'nin küçük kız kardeşidir. Yaşanan tüm olayların tanığı olan ve bunu yazmak isteyen karakterimizin büyülü özelliğine

baktığımızda metinde de aktarıldığı gibi fırtına çıkaran bir karakterdir. “Çocukluğumdan beri etrafımdakiler ben ile fırtına arasında ilişki kurarlar, doğduğum gün fırtına şehrin yarısını virane dönüştürdüğü hikayesi anlatılır.” (Eli, 2015, s.69).

Ben bağırdıkça fırtına daha da şiddetleniyor, kapılar ve pencereler giderek daha güçlü birbirine çarpıyor, rüzgârın uğultusu daha da artıyordu, her şeyi önüne katıp götürüyor, kitapları kitaplıktan yere düşürüyordu, rüzgâr, acele etmeden onları oda ve koridorlardan savuruyordu, perdeleri uçuruyordu. Ben çığlık atarak ‘Zeyneba kelebeklerimi bırak’. Fırtınanın korkunç sesinden tüm okul uyanıyordu. Yavaş yavaş korkutucu fırtına yavaş yavaş her yöne yayılıyordu, okulun diğer katlarına ulaşıyordu, üst odalara ulaşıyordu, battaniyeleri kaldırıp uçuruyordu, kitapları duvara vuruyordu, bardakları ve tabakları deviriyordu, kıyafetleri uçuruyordu... ‘Zeyneba bırak kelebeklerimi’... bütün öğretmenler dağılmış saçlarıyla odalardan çıkıyorlardı, fırtına dolap ve bohçalarını boşaltıyor, okulun içine dağıtıyordu, kadınların mendillerini uçuruyor, tüm katların camlarını parçalıyordu (Eli, 2015, ss.284-285).

Beşinci sınıftayken, haberimin olmadığı bir hırsızlık suçlamasıyla bir öğretmen beni öğrencilerin önünde haksız yere falakaya yatırdı, hemen ardından kuvvetli bir fırtına okulun yarısını yok etti, aniden çıkan öfkeli fırtına tüm okulun perdelerini uçurduğunu, kalemleri, duvarlardaki resimleri ve sloganları parçaladığını hatırlıyorum. Altıncı sınıfta da lise sınavlarına girerken, oturduğum yerden kıpırdamama, başımı kaldırmamama rağmen, paslı gözlüklü, yaşlı ve kızgın bir öğretmen beni salondan kovdu. Hala aklımda solondan ayağımı dışarı atat atmaz orası hiddetli ve korkutucu bir hortumun görüldüğü bir meydana dönüştü, hortum tüm ders kitaplarını, soruları uçurdu, yüzlerce kız ve onlarca öğretmenin eteklerini utanılacak bir şekilde havaya kaldırdı (Eli, 2015, ss.69-70)

Bu metinlerde aktarıldığı gibi Xendan, fırtına çıkaran büyülü bir karakterdir. Metinleri incelediğimizde karakterin ilk fırtına çıkarma hikayesi doğduğu gün başlamıştır. Doğumuyla beraber şehirde büyük bir fırtına çıkar ve şehrin yarısını viraneye çevirir. Beşinci sınıftayken ona yapılan haksız bir suçlama ve beraberinde falakaya yatırılmasından sonra bir daha fırtına çıkar. Çıkan fırtına adeta her yeri darmadağın eder. Bir başka olay ise altıncı sınıftayken yaşanır, yerinden kıpırdamamasına rağmen sınav gözetmeni öğretmen tarafından haksız yere dışarı atılır atılmaz büyük bir fırtına çıkar. Çıkan fırtına hortuma dönüşerek tüm ders kitaplarını dağıtır oradaki insanlara zor anlar yaşatır. Romanda karşımıza çıkan bir diğer fırtına çıkarma hikayesi bir önceki bölümde işlediğimiz imanlı kadınların evinde yaşar. Xendan burada da haksızlığa uğrayıp cezalandırılır. Bunun üzerine büyük bir fırtına çıkarıp ona ceza veren hocasından hesap

sorar. Yazar, karakterimizin maruz kaldığı haksızlığa karşı ona fırtına çıkaran büyülü bir özellik vererek bir başkaldırı ya da kendini ifade etme biçimi geliştirmiştir. Yazar, karakterimizin büyülü özelliğini büyülü koşullarda aktarmıştır.

“Feridun bir bahar akşamında geç saatlerde bağda kelebek arıyordu.” (Elî, 2015, s.79). “Feridun Perwane’yi gördüğü akşamdan itibaren hiçbir kelebek avlamadı.” (Elî, 2015, s.81). Feridunê Melek, romanın önemli karakterlerindendir. Perwane’nin birlikte yeni bir hayat kurmak için kaçtığı kişidir. Feridun; küçük yaşta ailesini kaybetmiş, amcasında yaşamaya başlamıştır. Orada da barınamayan karakterimiz kendi başına yaşamaya başlamıştır. Bıçaklı sokak dövüşleri yapan karmakarışık bir hayatı vardır. Kelebek avlama gibi büyülü bir özelliği olan Feridun, bir gün bir bağda kelebek avlarken Gowend ile karşılaşır ve hayatı değişir. Gowend ile sürekli vakit geçirip alışkanlıklarını değiştirir. Bir gün Perwane’yi görür ve tüm hayatı değişir. En büyük büyülü özelliği olan kelebek avlama alışkanlığından vazgeçer. Yazarın yarattığı bu büyülü karakter aslında Perwane’nin varlığıyla anlamlı hale gelmiştir. Karakterin kelebek avlamaktan vazgeçmesi yazarın kelebek ile Perwane arasında kurduğu büyülü bağ ile ilgilidir.

“Onu gece öldürmek daha iyiydi. Midya en azından geceleri aya bakabiliyor.” (Elî, 2015, s.303). Midyaya Xemgin; doğuştan konuşma becerisi olmayan, yazarak iletişim kuran biridir. Bir gün müzisyen, ıslıkla tüm şarkıları çalabilen Kilpe ile tanışır ve onunla birlikte Aşıklar Vadisi’ne kaçar. Kilpe, onun konuşmadığını orada öğrenir. Zamanla Kilpe’ye olan aşkı karşılıklı olarak azalır. Aşıklar Vadisi onun için hayal kırıklığının merkezine dönüşür. Perwane ile birlikte vadiden kaçarlar. Midya; yaşadıklarını, duygularını, başından geçenleri bir deftere yazmaktadır. Romandaki birçok ayrıntıyı Xendan, Midya’nın vadide tuttuğu defterden almıştır. Midya çocukluğundan beri aya karşı büyük bir hayranlık duymakta, ayı yakalama hayali karmaktadır. Kitaptan aldığımız pasaj da kadınların öldürülme sahnesinden sonra yaşanmaktadır. Midya’nın kız kardeşi Fetanê iki kadın vurulduktan sonra Midya’nın aya olan hayranlığını bildiğinden “Keşke gece öldürülseydi, en azından son anını aya bakarak geçirirdi.” Der. Yazar bu karaktere de hayatın doğal akışında karşılaşmayacağımız bir özellik olan ayı izleme ve ayı yakalama isteği özelliklerini vermiş, karşımıza başka bir büyülü karakter çıkarmıştır.

“Perwane eski gece gezmelerinde de Siyamendê Balinde’nin, Mesûme’ye giderek daha zalim ve vahşi bir şekilde azarlayıp, onu ağaçlara tırmanmaya, kuşlar gibi yüksek dallarda durmaya ve bir daldan diğerine atlamaya zorladığını gözlemliyordu.” (Elî, 2015, s.181). Siyamendê Balinde toplumdan uzak yaşayan kimsesiz biridir. Vaktinin çoğunu

ormanda kuşlarla geçiren yaşadığı yerlerde köylüler tarafından vahşi bir hayvan gibi görülmektedir. Bir gün Nesredine Behnxweş ile tanışır. Neşredin ona toplumsal yaşamı, iletişim kurmayı ve hayatta bilmesi gereken tüm bilgileri verir. Hayatı değişen Siyamend, Mesume ile tanışır ve onunla birlikte Aşıklar Vadisi'ne kaçar. Vadide işler yolunda gitmez çünkü karakterimiz Mesume'ye kötü davranmaya başlar. Bir gün Mesume vadiden kaçar. Bu kaçış aşıkler vadisinde yaşanan sorunların sonucu ve vadinin yok oluşunun başlangıcı olmuştur. Aşıklar Vadisi'ndeki yol gösterici olarak karşımıza çıkan Siyamend de bir süre sonra ortadan kaybolur. Romandan aldığımız metinde Perwane uykusunun kaçtığı bir akşam vadide gezerken Siyamend'in ağaç dallarına çıktığını, bir daldan diğerine tıpkı bir kuş gibi gidip geldiğini görmüş, Mesume'yi de onun gibi yapması için zorlamış hatta zulmetmiştir. Balinde'nin Kürtçe anlamına baktığımızda karşımıza kuş anlamı çıktığını görürüz. Yazar, Siyamend Balinde'ye hem yaşamsal hem de zihinsel olarak bir kuş gibi davranma özeliği vererek okuyucuya büyülu bir karakter sunmuştur.

Mesume yazarın romanda işledi diğeri bir karakterdir. Mesume Aşıklar Vadisi'nde hayal ettiklerini bulamayan, eşinden gördüğü haksızlıklar yüzünden vadiden kaçan kişidir. Ayrıca aşıkler vadisinin yerini bulmaları için kalabalık gruba yol gösteren kişidir. Mesume'nin büyülu özelliğine baktığımızda karşımıza kartallarla arasındaki özel bağ çıkmaktadır. "Bütün efsanevi kuşların sürülerinden kaçış, gün boyunca ağaçların üzerinden onu izleyen büyük kartallardan kaçış, bir düşmanın üzerinden uçuşan ilginç kartallardan saklanış, kaçışını ve kayboluşunun acısını on kat arttırdı." (Elî, 2015, s.219). Metinden de görüldüğü gibi karakterimizin kuşlara karşı olağandışı bir bağı bulunmaktadır. Sevdığı ve beraber aşıkler vadisine kaçtığı Siyamend'in de kuşlar gibi yaşaması tesadüf değildir. Yazar karakterler arasında ironik bir bağ oluşturmuştur. Mesume vadiden kaçarken bu kuşlar peşini bırakmamakta onu sürekli izlemektedirler. Mesume kaçışını hem vadiden hem kuşlardan kaçış olarak görmektedir. Yazar Elî, büyülu karakter ve büyülu bir durumu birleştirerek gerçek ile büyüyü kaynaştırmıştır.

Fetanê, Midya'nın kardeşi, Xendan'ın okuldan arkadaşı büyülu hiçbir özeliği olmayan bir karakter. Nesredine Behnxweş aşıkler vadisini kuran politik bir karakter. Gowendê Peykersaz Aşıklar Vadisi'nin lideri yer yer kendini peygambere benzeten bir karakter. Vadideki insanlarla beraber heykeller yapan, atölye açıp burada aşıkler vadisindeki aşıkleri eğiten kişidir. Vadiyi yakmaya gelen kalabalığa rağmen eşi Dilaram ile beraber oradan ayrılmayan vadideki mutlu bir çift. Ezizê Tîrendaz, vadideki silahlı kişi eşi de Şehluya Xudênas (Allah tanır) dindar sürekli dini bilgiler veren bir karakter.

Mehdi Gulebax, soyadının anlamı gül bağı olan karakter, gül toplayıp onlarla gül suyu yapmaktadır. Tahirê Tuti uzun yıllar boyunca dağlarda yaşadığından konuşamayan sıra dışı bir karakter. Rezayê Dilxweş, Zeyneba Kwêstanî, Xemgînê Bextewer, kız kardeşler leyla ve mehtap (Mesume'nin okuldan oda arkadaşları), Şewgar (çok kitap okuyan okuldaki öğretmenlerden biri), Pir Musayê Xezannas (Nesred'in arkadaşı, kaçan kadınlara evini açan kişi), Perwane'nin halası, kardeşleri, anne ve babası romandaki diğer karakterlerdir. Yazar büyümlü ve gerçek karakterleri romanda başarılı bir şekilde işlemiştir. Kitabı okunduğunda büyümlü karakterler okuyucuya sıradan, olağan görünmektedir. Okuyucu karakterin büyümlü durumunu yadırgamamaktadır. Bu da yazarın büyümlü gerçekçiliğın büyümlü karakterleri işleme özelliğini çok iyi işlediğinin göstergesidir.

3.6. Büyümlü Mekân ve Zaman

Büyümlü gerçekçilik akımında önceki sayfalarda belirttiğimiz gibi mekân genel olarak bilinen gerçek yerlerden seçilmektedir. Olağanüstü, büyümlü olaylar bu mekânlarda olağan görülüp sıradanlaşır. Bazen de mekân büyümlü olur yaşananlar gerçek olur. Bazen de her iki durum beraber yaşanır. Meydana gelen tüm büyümlü durumlar yadırganmaz ve sıradanlaşır. *Perwane'nin Akşamı* romanındaki mekânlara baktığımızda olay büyük ölçüde şehirde geçmektedir. Sonrasında karakterlerin kurduğı büyümlü mekân Aşıklar Vadisi olayların önemli bir bölümünün geçtiğı yerdir. Köy ise kullanılan bir başka yerleşim yeri olarak kullanılan yerdir. Halanın evi ve karakterlerin gittikleri okullar mekân olarak kullanılan bir başka yerdir. Bu bölümde yazarın kullandığı büyümlü mekân örneklerini inceleyeceğiz.

Daha önce hiç görmediğimiz bir sokaktı, sessiz ve sakin bir yerdeydi. bahar kokan bir sokak, o kan denizinde bir anda kelebeklerle dolan bir sokak, o tuhaf bayramlarda o şehrin tüm sokaklarından farklı, içinde kan olmayan bir sokak, saf ve normal bir sokak, orada büyük ve kubbeli bir kapı, aynalarla kaplı bir kapı; birkaç kez eski bir kapının çanını çaldık, bir süre sonra zayıf bir genç adam kapıyı bize açtı, yarı korkmuş ve şaşırmış bir halde, 'Sizi bekliyordum' dedi, yorgun bir gülümseme tuttu, başını salladı ve üzgün bir sesle şöyle dedi: 'Hoş geldiniz hoş geldiniz.' Ah, kurban mevsiminin başlangıcıydı, unutmuştum, kurban mevsiminin başlangıcı olduğı aklımda değildi... o, sonradan sadece toz, karanlık geceler, tan vaktin, toprak ve kırlangıçlar içinde görmüş olduğum Feridunê Melek'ti... (Elî, 2015, s.15).

Kurban dağıtımına çıkan Perwane ve kardeşi Xendan her tarafta kurban kesildiğini gözlemlerler. Etraftaki tüm sokaklar, caddeler kan gölüne dönmüş adeta

yürümekte zorlanmaktadırlar. Kurban dağıtımı esnasında tüm sokaklardan farklı sessiz sakin bir sokak görürler. Sokağa girdiklerinde sokakta kelebekler görülür. Kanın olmadığı diğer sokaklardan farklı bir sokak. Kadınlar aynalarla kaplı büyümlü bir kapının çanını çaldıklarında karşılarında genç bir adam çıkar. Genç onlara “Sizi bekliyordum.” der. Sonrasında da “Hoş geldiniz.” der. Metnin devamında anlatıcı gördükleri kişinin sonraki zamanlarda bir daha karşılarında çıkan Feridunê Melek olduğunu aktarır. Yazar, kelebek imgesini tekrar kullanarak büyümlü bir sokak inşa etmiştir. Sokağın çevresine göre sakinliği içindeki kelebeklere aynadan yapılan büyümlü kapı yani tüm mekân büyümlü bir havada sunulmuştur.

Irmakların uğultusu ve çığlıkları Perwane’yi uyutmuyordu. Perwane o gecedan beri meşale gibi parıldayan gümüş ve dikkat çekici karıncalar görüyordu, kanatlarından kırmızı ve ateşli bir ışık yayılan ve ormanın içinde sürüler halinde uçan büyük çekirgeler, yaprak oluşturup tekrar dağıtan ilginç canlılar, kor gibi parlayıp sönen sular görüyordu, derin düşüncelere dalıyor ve o yavruları görüyor bir sihirbaz gibi onları topluyordu, toplanarak üst üste geçip sıra dışı görüntüler oluşturuyorlardı, gözlerini açtığında ise dağılıp birbirinden uzaklaştıklarını görüyordu (Elî, 2015, s.128).

Perwane, gece çıkan seslerden uyuyamıyor meşale gibi parlayan karıncalar görüyordu. Sürüler halinde uçan çekirgeler, havada yaprak gibi şekiller yapıp tekrar dağıtan değişik canlılar, kor gibi yanıp sönen sular, sıra dışı davranışlar sergileyen küçük yavrular görmektedir. Olay aşıklar vadisinde geçmektedir. Yazar vadideki büyümlü durumu aktaran, vadinin büyümlü bir mekân olduğunu işleyen bir metin sunmuştur.

“O günlerde orman ölüme yaklaştı, birden bütün ağaçlar sararmıştı. Yollarda, suda, taşların altında ve odaların içi yapraklarla dolmuştu, milyonlarca ağaçtan düşen yapraklar yüzünden bazı akşamlar kimse kimseyi görmüyordu.” (Elî, 2015, s.233). Yazar aşıklar vadisinin büyümlü bir yer olduğunu gösteren başka bir metin daha sunmaktadır. Her yeri yaprakların kapladığını, gökyüzünden milyonlarca ağaçtan yapraklar yüzünden bazı akşamlar kimsenin kimseyi görmediğini aktarmaktadır. Yazar gökyüzünden yağın milyonlarca ağacın oluşturduğu mekânı olağan, sıradan bir durummuş gibi okuyucuya aktarmıştır. “Ezizê Tîrendaz o günlerde canlı kuşlara çok az rastlıyordu, akşamları koruluk ve vadide kaybolduğunda ölü kuşlardan başka bir şey görmüyordu.” (Elî, 2015, s.238). Büyümlü aşıklar vadisiyle ilgili başka bir metin. Akşamları dolaşırken vadide yolunu kaybeden Ezizê Tîrendaz canlı kuşa az rastladığını, etrafta bir sürü ölü kuş gördüğünü söylüyor. Büyümlü bir yer vadi büyümlü olayların sık yaşandığı, yaşanan büyümlü olayların mekândan kaynaklandığını işleyen bir metin.

“Fetane'ye dedim ki, “bak kardeşlerimden ölüm kokusu geliyor.” ..... Xendana Biçuçik hayır, bu ev mezarlara benziyor, bu avlu bana mezarlık sahnesini hatırlatıyor. (Elî, 2015, s.293).” Köyde bir evde saklanan Perwane ve Midya onları her yerde arayan kalabalık gurup tarafından yakalanıyor. Yakalandıkları duyulur duyulmaz tövbekâr kadınlar okulunda eğitim gören, iki kadının kız kardeşleri Fetanê ve Xendan uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra köye getiriliyor. Kadınlar köye girdiklerinde duygu yoğunluğu yaşıyorlar. Xendan ablasını öldürmeye gelen ölüm koktuğunu Fetanê ile paylaşıyor. Fetanê de onu onaylıyor. Fetanê kadınların bulunduğu evi mezara evin bahçesini de mezarlığa benzetiyor. Yazar kadınlar köye girince köyü büyülü bir anlatımla aktarıyor. Kadınların saklandığı evi de büyülü bir mekâna dönüştürerek evi mezar bahçeyi de mezarlık olarak tasvir ediyor.

Bunların dışında romanda kullanılan diğer mekânlara baktığımızda halanın evi, ilginç bir ev imanlı kadınlar evine benzeyen evde halanın sekiz kızı yaşamaktadır. Hala bu kızları istediği gibi eğitmekte, istediği gibi giydirmektedir. Eve gece farklı farklı adamlar gelmektedir. Yazar halanın evini gerçek eve yakın anlatımla işlemesine rağmen, yer yer büyülü bir yer havası da yaratmaktadır. İmanlı kadınlar okuluna baktığımızda sıra dışı olaylarla dolu bir okul. Bu okulda eğitim gören kadınların ya kız kardeşi ya annesi ya da yakın bir akrabası “günahkâr” olarak tanımlanmaktadır. Bu kadınlarda kötü yola düşmüş günahkâr akrabalarında etkilenmemek ve içlerindeki şeytanı kovmak için bu okulda dini eğitim görmektedirler. Okulda birbirinden ilginç olaylar yaşanmaktadır. Yazar bu okulun gerçek bir mekân mı ya da büyülü bir mekân mı olduğunu ayırımı yapmayarak çok iyi geçişler sunmaktadır. Tüm romanı büyülü gerçekçiliğin büyülü mekanlar tekniğiyle değerlendirmiş yazar, çok iyi büyülü mekanlar yarattığı gibi, büyülü mekân ve gerçek mekânı bir arada başarılı bir şekilde vermiştir.

Yazar, romanı çeşitli zaman dilimlerinde yazmıştır. Olayın gerçekleştiği zamanı Perwane'nin şehirden kaçma hikayesinden başlatarak öldürme hikayesine kadar sürdürmektedir. Yazar, anlatıcı Xendan'ın hikâyeyi yazma sürecini ve zamanını romanda aktarmaktadır. Romanda gerçek zaman ile büyülü zamanı bir arada vermiştir. Büyülü gerçekçilik akımında zamanın belirli bir kronolojiye göre ilerleme koşulu yoktur. Geçmiş, şimdi ve gelecek iç içe geçmiştir. Zamanı anlamlandırma veya çeşitli isimler koyma yazarın tercihi bırakılmıştır. Bu bölümde Bextiyar Elî'nin romanda kullandığı büyülü zamanları inceleyeceğiz.

O tuhaf bayramlarda o şehrin tüm sokaklarından farklı, içinde kan olmayan bir sokak, saf ve normal bir sokak, orada büyük ve kubbeli bir kapı, aynalarla kaplı bir kapı; birkaç kez

eski bir kapının çanını çaldık, bir süre sonra zayıf bir genç adam kapıyı bize açtı, yarı korkmuş ve şaşırılmış bir halde, 'Sizi bekliyordum' dedi, yorgun bir gülümseme tuttu, başını salladı ve üzgün bir sesle şöyle dedi: 'Hoş geldiniz hoş geldiniz.' Ah, kurban mevsiminin başlangıcıydı (Eli, 2015, s.15).

Metni incelediğimizde yazar, Kurban Bayramı'ndaki kurban kesme, kurban dağıtma, sokaklarda kan vb. yaşanan durumları aktarıyor. O dönem yaşanan bayramların tuhaf olduklarını dile getiriyor. Kurban eti dağıtımına çıkan Perwane ve Xendan diğer sokaklara göre farklı, içinde kan olmayan, sakın ve aynalı bir kapısı olan bir evin çanını çalarlar. Kapıyı açan Feridun; sanki uzun yıllar onları beklediğini ifade ederek, korkmuş ve şaşırılmış bir şekilde onları karşılar. Üzgün bir sesle önce hoş geldiniz der, sonrada "Ah kurban mevsimin başlangıcıydı." cümlesini kurar. Buradaki cümle romanın sonuna doğru Perwane'nin öldürülmesi ironik bir göndermedir. Yazar Perwaneyi de insanların kurban ettiği bir canlı olarak görmektedir. Yazar o zaman dilimini veya olayların başlangıç dönemini veya yaşanacak olanların zaman dilimi "kurban mevsimi" olarak tanımlar. Büyülü gerçekçilik akımıyla yazan yazarların zamanı anlamlandırma ve isimlendirme biçimine güzel bir örnek.

"O mevsimin sonunda Feridunê Melek, Perwane'ye ilk mektubunu yazdığı anda, her ne kadar hayaller mevsiminin başlangıcı olsa da ölümcül bir sıkıntı ikimizin hayatının üzerine kanat açmıştı." (Eli, 2015, s.25). İlk pasajda yazar romanın zaman dilimini büyülü bir zaman olarak göstermiş, bu zamanı kurban mevsiminin başlangıcı olarak tanımlamıştır. Bir sonraki pasajda ise zamanı "hayaller mevsiminin başlangıcı" gibi büyülü bir tanımlama yapmıştır. Feridun, Perwane'yi ilk gördüğü anda ona âşık olmuş ona ulaşmaya çalışmıştır. Yerini ve adresini bulduktan sonra ona yazdığı mektubu göndermiştir. Yazar gelen ilk mektubu yeni bir zaman dilimiyle adlandırmıştır. Çünkü karakterlerimiz aşkın getirdiği heyecan güzel hayaller kurmaya başlamış, şehirden uzaklaşma fikri, yeni bir hayat kurma fikri veya ailevi baskılardan kurtulma gibi sonsuz hayal kurma davranışı geliştirmişlerdir. Gelen ilk mektup bu anlamda milat olmuştur. Metnin devamında karakterler her ne kadar güzel hayaller kurma evresinde iseler de ölümcül bir sıkıntının kendilerini takip ettiklerini vurgulamıştır.

"Hayal mevsiminin sona ermesiyle birlikte korku ve kan mevsimi başladı: Mezbahaların karanlık mevsimi." (Eli, 2015, s.115). Hayal kurma mevsiminin yani güzel günlerin geride kaldığını bildiriyor. Yeni mevsimi "korku ve kan mevsimi" olarak tanımlıyor. Bu mevsimde ülkede savaşlar, iç çatışmalar, insan hakları ihlalleri, ölümler oldukça sık görülüyor. Yazar yaşanan bu ölümler, dökülen kanlar ve insanların

yaşananlardan dolayı yaşadıkları korkuyu romanda işleyerek korku ve kan mevsiminin başladığını ayrıca bu mevsimin mezbahaların karanlık mevsimi olduğunu söylüyor. Mezbaha hayvanların kesildiği yerdir. Yazar burada insan ölümlerinin sıradanlaşmasına gönderme yaparak yaşanan zamanı “mezbahaların karanlık mevsimini” benzetmiştir.

Ancak, endişe ve yalnızlık mevsimleri bu avcılarını değiştirip onları başka bir insan haline getirmişti, Perwane'nin ormanlarda yarattığı endişe kuşlarını ve balıklarını da öldürüyordu. Ezizê Tîrendaz o günlerde canlı kuşlara çok az rastlıyordu, akşamları koruluk ve vadide kaybolduğunda ölü kuşlardan başka bir şey görmüyordu (Eli, 2015, s.238).

Korku ve kan mevsiminden sonra yazar bir sonraki metinde “endişe ve yalnızlık mevsimi” büyülü başka bir tanımla karşımıza çıkmaktadır. Yazar bu tanımlamayı oluştururken Aşıklar Vadisi'nde yaşayan sakinlerin ruh hallerinden yola çıkmaktadır. Vadide kalan aşık Mesume kaçtıktan sonra gelecekleri konusunda büyük bir endişeye kapılmışlardır. Özellikle Perwane hem sevdiği Feridun'un hiç konuşmama hali onu aşırı derecede mutsuz etmektedir. Vadide oluşan mutsuz ve endişeli hava zamanla karakterleri büyük bir yalnızlığa sürüklemiştir. Metinde Perwane'nin mutsuz hali ve beraberinde hissettiği endişe ormandaki kuşların ve balıkların ölmesine neden olduğu görülmektedir. Vadide avcılık yapan Ezizê Tîrêndaz, akşamları ölü kuşlardan başka bir şey görmemektedir. Yazar oluşturduğu büyülü zamanla büyülü alayları bir arada vererek okuyucuyu büyülü gerçekçiliğin büyüsüne kaptırmıştır.

3.7. Yerel Kültür, Batıl İnanç, Mitler ve Metaforlar

Yerel kültür öğeleri Büyülü gerçekçi eserlerde oldukça yer bulan öğelerdir. Yazar bu öğeleri kullanarak büyülü olanla günlük hayatta yaşananlara sıradan bir arada verir. Ayrıca toplumsal hafızaya gönderme yaparak metni güçlü kılar. Bextiyar Elî romanda yaşadığı toplumun yerel kültür, efsane ve hikayelerine göndermelerde bulunmuştur.

Geç bir öğlen köye yetiştik, arabadan inip büyük kalabalığı gördüğümde, anladım ki sıcak derin ve kör bir ölüm havası köyden yükseliyor. İndiğimde ölümü, büyük bir taşın üstünde siyah bir kartal şeklinde gördüm. “Fetanê bak bu kartal, ölümün kartalı.” Fetanê dedi ki; “Bu akşam masal veya hayal kurma akşamı değil (Elî, 2015, s.291).

Xendan ve Fetanê arabayla ablalarının bulunduğu köye getirilmiştir. Xendan köye girdiğinde kalabalığı görür ve burnuna ölüm kokusu gelir. Büyük bir taşın üstünde siyah bir kartal görür. Bu kartalı ölümle ilişkilendirir. Fetanê ona masal ve rüya havasından

çıkmasını bu akşamın onların akşamı olmadığını söyler. Siyah kartal eski Kürt kültür ve inanışında ölümün habercisi anlamına gelmektedir. Yazar kartal ile köydeki kalabalığı benzeterek yerel kültürün çağrıştırdığı bir anlamı romanda geliştirebilecek bir durumun habercisi yapmıştır.

Bextiyar Elî romanda birçok batıl inanca da yer vermiştir. Büyülü Gerçekçi akımla yazan yazarlar anlattıkları toplumların batıl inançlarını gerçekçi durumlar içinde kullanır, hatta batıl inancı gerçek bir unsur gibi sunar. Yukarıdaki metinde siyah kartalın ölümün habercisi olduğunu gerçek bir olayla ilişkilendirerek yaşanacak ölümü batıl inancın gerçekleşmesi gibi göstermiştir.

Rezayê Dilxweş Kürtçe dışında hiçbir dil bilmiyordu. Kitabı açtığında dikkat çekici İkarus ve Abbas İbn Firnas'ın resimlerini gördüğünde, bir anda dağıldı. Ruhunda dikkat çekici bir kelebeğin olduğuna inanıyordu. Dikkat çeken adamların resmini gördüğünde acımasızca sarsıldı. Bir akşam cesaretini toplayıp gizli sırlarını hiç kimseye açıklamamaya, uçmaya karar verdi (Elî, 2015, s.109).

Bextiyar Elî romanda hem evrensel mitlere hem de geleneksel mitlere oldukça yer vermiştir. Mitler romana fantastik bir özelliğin katmıştır. Ayrıca anlatıma derinlik katmış büyü ve gerçeği bir arada sunmuştur. Metni incelediğimizde Reza Kürtçe dışında başka bir dil bilmemesine karşın sürekli kitap okuyan büyülü bir karakterdir. Reza uçmaya ilgisi olan, bununla ilgili kitaplarda araştırma yapan biridir. Araştırırken İkarus'un remini görür

Theseus'un kaçışını ve öz kızının kendisine ihanet etmiş olduğunu öğrenen Minos öfkeden deliye döner. İntikam olarak, Labyrinthos'un mimarı Daidalos ile Daidalos'un Giritli bir köleden doğma oğlu İkarus'u Labyranthos'a hapseder ve bütün çıkışları kapatır... Daidalos oradan çıkmak ve kaçıp kurtulmak çarelerini aramış. Uzun uzun çalıştıktan sonra kendisi ve oğlu için birer çift kanat yapmış ve onları balmumuyla omuzlarına yapıştırmış. Uçmadan önce de İkarus'a ne çok alçaktan uçmasını ne de fazla yükselip güneşin ışınlarına yakın gelmesini salık vermiş. Ne var ki havalandıktan sonra İkarus babasının bu sözünü unutmuş, başarısından dolayı gurura kapılmış ya da hava sarhoşluğuna tutularak yükseldikçe yükselmiş, güneşin ışınlarına aldırmamış, giderek doğayı yenmek, özgürlüğe kavuşmak sevinciyle Helios'u hor görme suçunu da işlemiş. Güneş tanrı onun kanatlarını tutan balmumunu eritmiş, İkarus da tepetaklak denize düşmüş ve boğulmuş (Azra, 2007, s.153).

Resimde İkarus'un kanat takıp uçuşa hazırlığı gösterilmektedir. Diğer resim ise Abbas İbn Firnas'ın resmi o da dünyada kanat yapıp uçuşa denemesi yapan ilk insan olduğu söylenir. Reza, bu büyüleyici resimleri gördükten sonra o da uçmaya karar verir. Hemen çalışmalara başlar, kanat yapar, gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra yüksek bir

yere çıkıp uçmaya çalışır. Uçmaya çalışması sırasında elini ayağını kırar, uzun süre yürüyemez. Yazar, karakterin uçuş hayalini mitolojik karakterlerle bağ kurarak onlara gönderme yaparak işlemiştir.

“Gowend, ömrünün yarısını demirciler çarşısında geçiren yaşlı bir demircinin oğluydu.” (Elî, 2015, s.78).

“Bu esnada Kava’ya ne istediğini sorar. Kava adalet istediğini ve buna sebep olanın ise bizzat Dahhak olduğunu korku içindeki tüm saray ahalisinin önünde ilan eder. Buna göre, 18 oğlunun 17’si Dahhak’ın yılanlarına kurban edilmiş ve şimdi sonuncusu istenmektedir. İşte Demirci yaşlı Kava bu adaletsizlik sebebiyle hükümdarın sarayını adaletli davranmaya çağırır...Saraydan oğluyla çıkar ve çarşının ortasında kendinden geçmiş bir halde halkı ayaklanmaya çağırır (Firdevsi, 1945, s. 73).

Bu metinde Kürt toplumunda önemli bir yeri olan Demirci Kava’ya göndermede bulunmuş, romandaki Govend karakterinin babasının demirci olması ve Govend’in Aşıklar Vadisi’ni yöneten mücadele ruhlu birisi olmasından aralarında güzel bir bağ kurmuştur. Demirci Kava zalim Dahhak’a karşı halkı örgütleyip onu devirmiş onun yerine Feridun’u yönetici olarak seçilmesi sağlamış mitsel bir karakterdir.

Âdem ile Havva cennette bir şeyler öğrendiler, bir duvarı kırdılar, bir sır keşfettiler, Âdem ile Havva’nın cennetten kovulması bir nefret değildi, bu bir lanet değildi, çünkü Tanrı insana hiçbir zaman şeytana baktığı gibi bakmadı. Bak, Fetane, şu büyük alan bak, bu alan Adem’in için deneyimlerine devam etmesi, keşiflerine devam etmesi gereken yerdi. Bu alan, Tanrı’nın insanın yeteneklerini tecrübe ve görme üzerine sınayan büyük bir laboratuvarıdır. Cennet var olmanın tek renk olduğu, bu alan ise arayışın olduğu yerdir (Elî, 2015, s.313).

Yaşanan olaylardan sonra aralarında konuşan Xendan ve Fetanê olayları anlamlandırmak için çıkarımlarda bulunmaktadır. Fetanê ablasının ölümünü Âdem ile Havva’nın cennetten kovulmasıyla ilişkilendirmekteydi. Xendan ise cennetten kovulma hikayesinin bir lanet olmadığını, içinde nefretin olmadığını ifade etmiştir. Onların bir duvarı yıktıklarını ve yeni bir sır keşfettikleri yorumunu yapmıştır. Xendan, bu topraklar Adem’in deneyimlerine devam edebileceği bir laboratuvar, cennette insanlar tek tip, ama bu alanda yeni arayışlar ve yeni deneyimlerin yaşanabileceği bir yer. Yazar romanda gelişen hikâye ile Âdem ile Havva’nın cennetten kovulma hikayesi arasında bir karşılaştırma yaparak toplumsal hafıza ile yeni yaşanan durumu daha iyi analiz etmeye çalışmıştır.

Büyülü gerçekçilik akımıyla yazan yazarlar metaforlara oldukça yer verir. Metaforlar özellikle doğrudan eleştiri yapılamayan durumlarda dolaylı eleştiri aracı

olarak kullanılır. Gerçek ve fantezi arasında köprü kuran metaforlar, toplumsal eleştiride özellikle bol bol kullanılır. Yaşanan zaman ile geçmiş zaman arasında köprü kurar. Ayrıca tarihsel ve kültürel belleğe göndermelerde bulunur.

“Tanrım, hava ne kadar sıcak... ah, nereden geliyor bu sıcaklık, nereden geliyorsun ey sıcaklık, nereden geliyorsun?” (Elî, 2015, s.65). Saddam Hüseyin rejiminin 1988 yılında Kürtlere yaptığı kimyasal saldırıya “sıcaklık” metaforunu kullanarak romandaki Xendan karakterinin içsel bir sıkıntıdan kaynaklanan sıcaklık basma durumunu toplumda var olan bir travmaya gönderme yapmıştır. Bu metafor metni güçlü kılmış ve karakterin daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır.

O tuhaf bayramlarda o şehrin tüm sokaklarından farklı, içinde kan olmayan bir sokak, saf ve normal bir sokak, orada büyük ve kubbeli bir kapı, aynalarla kaplı bir kapı; birkaç kez eski bir kapının çanını çaldık, bir süre sonra zayıf bir genç adam kapıyı bize açtı, yarı korkmuş ve şaşırılmış bir halde, 'Sizi bekliyordum' dedi, yorgun bir gülümseme tuttu, başını salladı ve üzgün bir sesle şöyle dedi: 'Hoş geldiniz hoş geldiniz.' Ah, kurban mevsiminin başlangıcıydı (Elî, 2015, s.15).

Bu metinde kurban dağıtmaya giden Perwane ve Xendan, kurban kesilmeyen içinde kan olmayan büyülü bir sokağa girerler. Orda onları bekleyen Feridun ellerinde kurban gördüğü kadınları görünce romanda yaşanacak olan olaylara gönderme yaparak “kurban mevsiminin başlangıcıydı” der. Perwane’nin öldürülmesini, kurban kesme metaforuna gönderme yaparak olacakları okuyucuya hissettirmiştir.

Onlar her kitabı getirip ateşe atıyorlardı. Alevlere dalıp düşündüğünde ateşte yanan küçücük kelekler görüyordum. Kitaplar atıldıkça sayfaların arasından kelekler ateşe düşüp toza dönüşüyorlardı. Kitapların içinden kelekler, çok büyük kelekler uçmak istercesine havalanıp yükselmeye çalıştıklarında bir anda alevler tarafından yutuluyordu (Elî, 2015, s.52).

Aşıklar Vadisi’ne kaçan Perwane ve Feridun’u bulmaya çalışan kalabalık izlerini bir kütüphanede bulur. Kütüphaneyi ve içindeki kitapları kötülüklerin yuvası olarak gören gurup kitapları yakmaya başlar. Kitapların içinden kelekler çıkmaya başlar, çıkan kelekler uçmaya çalışırken ateşe düşüp ölür. Burada kelekler ile kitaplar arsında ruhsal bir metafor kurulmuştur. Kitaplarında tıpkı kelekler gibi ruhlarının olduğu, kitap yanarken keleklerinde öldüğünü aktarmıştır.

Beşinci sınıftayken, haberimin olmadığı bir hırsızlık suçlamasıyla bir öğretmen beni öğrencilerin önünde haksız yere falakaya yatırdı, hemen ardından kuvvetli bir fırtına okulun yarısını yok etti, aniden çıkan öfkeli fırtına tüm okulun perdelerini uçurduğunu, kalemleri, duvarlardaki resimleri ve sloganları parçaladığını hatırlıyorum. Altıncı sınıfta

da lise sınavlarına girerken, oturduğum yerden kıpırdamama, başımı kaldırmamama rağmen, paslı gözlüklü, yaşlı ve kızgın bir öğretmen beni salondan kovdu. Hala aklımda solondan ayağımı dışarı atat atmaz orası hiddetli ve korkutucu bir hortumun görüldüğü bir meydana dönüştü, hortum tüm ders kitaplarımı, soruları uçurdu, yüzlerce kız ve onlarca öğretmenin eteklerini utanılacak bir şekilde havaya kaldırdı. (Elî, 2015, ss.69-70) “Ben bağırdıkça fırtına daha da şiddetleniyor, kapılar ve pencereler giderek daha güçlü birbirine çarpıyor, rüzgârın uğultusu daha da artıyordu, her şeyi önüne katıp götürüyor, kitapları kitaplıktan yere düşürüyordu, rüzgâr, acele etmeden onları oda ve koridorlardan savuruyordu, perdeleri uçuruyordu. Ben çılgık atarak ‘Zeyneba kelebeklerimi bırak’. Fırtınanın korkunç sesinden tüm okul uyanıyordu.” (Elî, 2015, ss.284-284).

İki metni incelediğimizde çocukluğundan beri fırtına ile arasında büyülmüş bir bağ olan Xendan’a her yapılan haksızlık sonucu fırtınanın ortaya çıktığını görürüz. Romanda fırtına çıkarma, yapılan haksızlıklara karşı verilen bir tepki olarak düşünebiliriz. Yazar, fırtınayı mücadele ve tepki metaforu olarak kullanmıştır. Kullanılan diğer metaforlara baktığımızda ‘dağ’ metaforuna oldukça yer verilmiş. Yazar vermek istediği çoğu toplumsal mesajı ‘dağ’ metaforu ile vermiştir. Aşıklar Vadisi yazarın ördüğü bir başka dünya. Yazar toplumda aşıklar üzerinde oluşan baskıdan dolayı onlara yeni bir yaşam alanı kurar. Aşıklar Vadisi toplumda dışlanan bireylere veya guruplara kendilerine özgü yeni bir yer kurabilme metaforudur.

3.8. Toplumsal Sorun ve Post Kolonyal Göndermeler

Büyülmüş gerçekçilik öğelerini kullanan yazarlar toplumda var olan problemleri eleştirel bir gözle işleyerek topluma; sorunları görme, sorunlar üzerine düşünme olanağı sunar. Yazarlar toplumun uğradığı haksızlıklara yer yer metaforlar kullanarak karşı çıkar. Mevcut iktidarları, sömürgecileri veya diktatörleri yerme aracı olarak büyülmüş gerçekçiliğin büyülmüş öğelerine oldukça başvurur. Yazar bu eleştirilerle topluma değişip dönüşme imkânı sunar. Bextiyar Elî bu romanda devletin veya hükümetin Kürt toplumuna yaptığı baskı ve haksızlıkları oldukça işlemiştir.

“O mevsim, devletin her geçen gün daha da büyüttüğü, daha kanlı hale getirdiği o korkunç cinayetlerin başlangıcıydı. Sabah uyandığımızda, sokaklar baştan aşağı kan, cam kırıkları ve yangın kalıntılarıyla doluydu.” (Elî, 2015, s.32). Bu metinde yazar dönemin yöneticisi olan Baas rejimi lideri Saddam Hüseyin’in Kürtlere yaptığı baskı, zulüm, cinayet gibi davranışlara örnek vermiştir. Halk o dönemde her sabah bir cinayet

haberiyle uyanıyor, insanlar sıradan sebeplerle öldürülüyordu. Yapılan ev baskınlarıyla evlerin camları kırılıyor, bazen de ateşe veriliyordu. Yazar; dökülen kanı, büyümlü bir unsurla, sokakların kanla dolduğunu söyleyerek işliyor.

“Yine bu mevsimde devlet şehrimizin etrafına ilginç bir cadde inşa etti ve çevredeki arazilerin çoğunu mayınlarla döşedi.” (Elî, 2015, s.117). Kürt toplumu dört ülkede yaşamına devam eden bir halk. Irak’ta yaşayan Kürtler diğer ülkelerde yaşayan akrabalarıyla sürekli iletişim halindedir. Aralarında ticari ilişkiler akrabalık ilişkileri mevcuttur. Bu durumdan rahatsız olan Baas rejimi yaşadıkları şehirlerin etrafını bir hapisane gibi kapattığını, şehrin etrafına yapılan yola mayınlar döşediğini aktarmaktadır.

“Devlet güçleri, devletin yasakladığı vatansever marşlar söyleyen sanatçıların peşine düştüler, Feridun’un zamanla yakınlaştığı iki yakın dostu bir akşam devlet tarafından kurşuna dizilirler. Feridun artık bu şehirde yaşayamayacağını anlar.” (Elî, 2015, s.118). Devletin halk üzerinde yaptığı baskı, cinayet, soykırıma karşı toplumu bilinçlendirmek isteyen bazı sanatçılar halkı cesaretlendirmek veya haksızlıklara karşı ses çıkarmalarını sağlamak için çeşitli marşlar söyleyip halkta bir enerji sağlamaktadırlar. Bundan rahatsız olan devlet bu sanatçıların peşine düşer. Yakaladığı her sanatçıyı kurşuna dizip öldürür. Bunun üzerine Feridun bu şehirde yaşayamayacağını söyler. Perwane ile yeni bir şehir, yeni bir dünya kurmaları için bir neden daha çıkar. Elî, devletin halka yaptığı zulmün bir başka korkunç örneğini okuyucuya sunmuştur.

“Tanrım, hava ne kadar sıcak... ah, nereden geliyor bu sıcaklık, nereden geliyorsun ey sıcaklık, nereden geliyorsun?” (Elî, 2015, s.65). 16 Mart 1988 tarihinde Irak’ın devrik başkanı Saddam Hüseyin, Kürtlerin yaşadığı Halepçe kentine kimyasal gaz saldırısı düzenlemiştir. Bu saldırıda yaklaşık beş bin insan öldürülmüş, On bin insan yaralanmış, binlerce insan göç etmek zorunda kalmıştır. Bu kimyasal saldırı İnsan Hakları İzleme Örgütü ve birçok devlet tarafından Kürt halkına yapılmış bir soykırım olarak tanımlanmıştır. Bombardıman da hardal gazına benzeyen sinir gazı kullanılmıştır. Ayrıca katliamda kullanılan çoğu silahta içinde bulunan kimyasalların daha iyi çalışması için ‘Pervaneler’ bulunmaktadır. Yazar romanda bu saldırıda yaşanan bir duyguya gönderme yaparak, karakterin dilinden gelen sıcaklığı sorgulamış, yaşanan duruma isyan etmiştir.

“Sürücü, kan birikintileri arasında olağanüstü bir güçle arabayı sürüyordu, bazen kan kıvılcımları arabanın camlarına ulaşıyordu. Şoför ölenlerin büyük bir kısmının ismini biliyordu ve büyük bir orgazmla telaffuz ediyorlardı.” (Elî, 2015, s.290). Onları bulmaya çalışan kalabalıktan kaçan Perwane ve Midya bir köyde yakalanır. Bunun üzerine Xendan

ve Mesume araba ile o köye doğru yola çıkarlar. Yazar, yolculuk sırasında Halepçe katliamına büyülu öğeleri de kullanarak göndermelerde bulunur. Okuyucuya yaşananları anımsatır. Arabanın camına kan damlalarının gelmesi, yolda kan birikintilerinin bulunması, ölen insanların cesetlerinin etrafta bulunması katliamın büyüklüğünü aktaran büyülu öğelerdir.

Yolun uzamaya devam ettiğini ve hiç bitmediğini gördüm. Binlerce canlının kemiklerinin yolun kenarından ufka kadar yığıldığı bir araziden geçtik. Şoför, ‘bu büyük canlı yığını, geçen yılki kimyasal saldırının sonucunda tarumar oldu.’ O garip diyarda, insan ve hayvan kemikleri garip bir şekilde birbirine karışmıştı. Etrafıma baktım ve dedim ki, Tanrım, bu ölüm görüntüsünün sonu ne zaman gelecek? Tanrım, bu kemik ve ceset denizinden ne zaman çıkacağız (Elî, 2015, s.291).

Metinde yol bir türlü bitmez çünkü yaşananlar insan ruhuna, doğasına aykırı durumlardır. Xendan yolun bir türlü bitmemesine isyan eder. Yolda ufka kadar uzanan öldürölmüş canlı yığını görünce şoför bu ölülerin geçen yılki kimyasal bombardımandan geriye kaldığını söyler. Yazar burada büyülu bir anlatım ile ölülerin çokluğunu şoförün söylemiyle de ölümlerin nedenini okuyucuya sunmuştur. Pasajın sonuna doğru Xendan isyan dozunu biraz daha arttırmıştır. Çünkü gördüğü manzaralar hiçbir insanın kaldıracabileceğı bir manzaralar değildir. Kürtlerin yaşadığı soykırımın izlerini, yaşanan katliamı, ölümleri, insanlık dışı görüntüleri okuyucuya büyülu bir anlatımla sunan Bextiyar Elî o anların bir daha hatırlanıp toplumsal hafızayı diri tutmaya çalışmıştır. Yazar, büyülu gerçekçiliğı yaşanan katliamı ifade etmede oldukça başarılı kullanmıştır.

Kitapları deste çıkarıyorlardı, talan edip yağmura fırlatıyorlardı, sıra üst üste koyuyorlardı, bazen Molla Kevser ve kalabalıktaki birkaç küçük öğrencisi bir kitabı alıp sağa sola sallayarak diğer kitapların üzerine atıyordu. Dışarı çıkarılamayan her şeyi içerde yakıyorlardı. Bir anda her şey tutuştu, ben de olan biteni kendi yalnızlığımın köşesinde izliyordum (Elî, 2015, s.52).

Perwane'nin Akşamı romanı toplumsal yapıda bulunun birçok problemli davranışı işlemiştir. Metinde birbirini seven iki aşığın şehirden kaçtıkları anlaşılınca içinde dini gurupların bulunduğı kalabalık bir gurup onların izini sürmüştür. Kitapçıda onlara ait bir iki eşya bulununca orada bulunun kitapların suç işleme aracı olarak görölmüş, yakılmaya başlanmıştır. Kalabalık kitaplarını yakarken büyük bir keyif almış haz duyguları tavan yapmıştır. Yazar bu metinde geri kalmış toplumların binyıllar boyunca kitaplara düşman gözüyle baktıklarını, egemen güçlerin ellerine geçen her fırsatta kitaba zarar vermeye çalıştıklarını göstermiştir.

Sürekli akşam görünen farklı adamlar görüyordu, birkaç akşam burada kalıp sonra ortadan kayboluyorlardı. Bazıları eşlerini öldürmüş, bazıları kız kardeşlerinin derilerini yüzümüştü, bazıları okula giden kızların yüzüne kezzap atmış, bazıları da bir imanını verdiği zina yapan kadını veya ateisti öldürme kararını yerine getirmişti (Elî, 2015, s.61).

Perwane'nin Akşamı romanı, kadının toplumda yaşadığı sorunlara oldukça yer vermektedir. Ataerkil bir yapıya sahip toplum kadınları ikinci sınıf gibi görmekte onları sürekli baskılamaktadır. Kadınlar için oldukça katı kuralların geçerli olduğu birçok anlamsız sınırlayıcı kural bulunmaktadır. Egemen toplumsal sistem özellikle dini kurumlar erkeği korumakta kadını erkeğe itaat etmesi gereken varlıklar olarak görmektedir. Metni incelediğimizde halasının evinde dini eğitim gören Xendan her gece eve farklı adamların geldiğini görmektedir. Bunların nereden geldiğini merak eden Xendan bu adamların ortak bir yanını bulur. Kimi eşini öldürmüş, kimi kız kardeşini, kimi okula giden kızları, kimi onların istediği gibi yaşamayan bir kadını öldürmüştü. Halası bu adamların yaptığı insanlık dışı davranıştan dolayı zarar görmemeleri için evinde kalma imkânı sağlamaktadır. Yazar bu metinle erkek egemen sistemin en büyük destekçisi ve koruyucusunun toplumsal egemenler olduğunu aktarmaya çalışmıştır.

Perwane ve Feridunê Melek'in birlikte kaçtığı anlaşıldığında hayatımdaki her şey değişti. O akşam erkek kardeşlerim beni döverek bir şeyler öğrenebilecekleri umudunu kaybettikten sonra, acı, kan, kırık aletler, eski kanepeler ve dağılmış koltuklar içinde bodrumda yalnız bıraktılar. Uzun süre uyanamama ve bilinçsizlik arasında gidip geldim... (Elî, 2015, s.40).

Ataerkil yapıya sahip bir dünyada yazılan romanda. Bireyi kısıtlayan birçok kural bulunmaktadır. Karakterler kısıtlayıcı kurallardan kurtulmak, yeni bir hayat kurmak için arayış içindeydiler. Özellikle aşıklar alternatif bir hayat kurmak için aşıklar vadisine gitmişlerdir. Aşk bu katı kuralcı baskıcı yapıda yaşam alanı bulamamıştır. Aşk günah gibi görülmüş aşıklarda günahkâr. Yazar karakterler üzerinden birey ve toplum çelişkisini irdelemiş toplumun katı kurallarını eleştirmiştir. Perwane karakteri üzerinden de kadının erkek egemen sistemde yaşadığı zorlukları, birey olma çabasını, mücadele etme şeklini işlemiştir. Metni incelediğimizde Perwane ve Feridun toplumda yaşadıkları baskıyı kırmak, var olan katı sistemden kaçmak, aşklarını yaşamak ve yeni bir dünya kurmak için şehirden kaçmıştır. Şehirden birlikte kaçtıkları anlaşılınca Xendan'ın erkek kardeşleri eve gelmiş, Xendan'a onları nerede bulacaklarını sormuşlardır. Yerlerini bilmeyen Xendan bunu bilmediği için büyük bir dayak yemiştir. Xendan yediği dayaktan kanlar içinde kalmış, kendinden geçmiştir. Erkek egemen sistemin kadını üzerinde kendine hak

gördüğü bir davranışı daha işleyen yazar romanda kadınların uğradığı birçok haksızlığı okuyucuya aktarmıştır.

Büyülü gerçekçilik akımı sömürülen, haksızlığa uğrayan halkların yaşadıklarını anlatmak için yazarlar tarafından oldukça tercih edilen bir akımdır. Sömürge dönemi ve sömürge sonrası yaşanan durumları, bazen politik baskılardan bazen de metni güçlü kılmak için büyülu öğeler, büyülu karakterler kullanarak aktarmışlardır. Bextiyar Elî; Kürt toplumunun Irak'ta yaşadığı haksızlıkları, cinayetleri, Helepçe saldırısını ve soykırıma varan insanlık dışı olayların halk üzerinde yarattığı travmalara oldukça yer vermiştir. Aktarılan bu toplumsal olaylar kolektif bir hafızanın oluşmasına, oluşan bu hafızanın harekete geçmesine katkıda bulunmuştur.

Beşinci sınıftayken, haberimin olmadığı bir hırsızlık suçlamasıyla bir öğretmen beni öğrencilerin önünde haksız yere falakaya yatırdı, hemen ardından kuvvetli bir fırtına okulun yarısını yok etti, aniden çıkan öfkeli fırtına tüm okulun perdelerini uçurduğunu, kalemleri, duvarlardaki resimleri ve sloganları parçaladığını hatırlıyorum. Altıncı sınıfta da lise sınavlarına girerken, oturduğum yerden kıpırdamama, başımı kaldırmamama rağmen, paslı gözlüklü, yaşlı ve kızgın bir öğretmen beni salondan kovdu. Hala aklımda solondan ayağımı dışarı atat atmaz orası hiddetli ve korkutucu bir hortumun görüldüğü bir meydana dönüştü, hortum tüm ders kitaplarını, soruları uçurdu, yüzlerce kız ve onlarca öğretmenin eteklerini utanılacak bir şekilde havaya kaldırdı (Elî, 2015, ss.69-70). Ben bağırdıkça fırtına daha da şiddetleniyor, kapılar ve pencereler giderek daha güçlü birbirine çarpıyor, rüzgârın uğultusu daha da artıyordu, her şeyi önüne katıp götürüyor, kitapları kitaplıktan yere düşürüyordu, rüzgâr, acele etmeden onları oda ve koridorlardan savuruyordu, perdeleri uçuruyordu. Ben çığlık atarak 'Zeyneba keleklerini bırak'. Fırtınanın korkunç sesinden tüm okul uyanıyordu (Elî, 2015, ss.284-284).

Metinleri incelediğimizde Xendan, öğretmenleri tarafından eğitim hayatının farklı dönemlerinde haksızlığa uğradığında büyük bir fırtına çıkmaktadır. Metinde Xendan Kürt toplumunu temsil ederken, öğretmenler egemen güç olarak temsil edilmiştir. Xendan'ın çıkardığı fırtına ise halkın verdiği tepki ve mücadele gücünü temsil etmiştir. Metnin ilerleyen bölümlerinde egemenler yani öğretmenler fırtınadan sonra Xendan'ı daha iyi anlamaya çalışmaları, mücadele etmenin pozitif etkisine bir göndermedir.

"O zaman dinler anlaşmazdı, milletler birbirinden nefret ederdi, azınlıklar katledilirdi, partiler sürekli savaş halindeydi, bu millet başka bir milletle intikam savaşı halindeydi. Komşu komşuya düşmandı, evde kardeş kardeşini vururdu, ilginç bir zamandı." (Elî, 2015, s.149). Sömürü ve baskı altında yaşayan halklar onları baskılayan veya sömüren egemen güç tarafından sürekli kontrol altında tutulmak isterler. Bir halkı

kontrol altında tutmanın en iyi yolu çelişkilerinden faydalanmaktır. Romanda yazar egemen güçlerin halkı, farklı tercihleri, dini inanışları veya sosyal farklılıklarından faydalanarak ayırttığını oldukça işlemektedir. Kitaptaki pasajda dinlerin anlaşmadığı, milletlerin birbirinden nefret ettiği, toplumda bulunan azınlıkların katledildiği, partilerin sürekli birbiriyle çatışmalı olduğu, insanların birbirine karşı kin beslediği, komşunun komşuya düşman, kardeşin kardeşi vurduğu kaotik bir dönemdi. İşte egemenlerin sömürdüğü toplumlarda istediği toplum yapısı tam da bu. Sömürgeci her zaman için baskıladığı halkı veya toplumu parçalı olarak görmek birbiriyle çelişkileri üzerinden çatırtmak ister. Kendi arasında çatışan toplum asıl diktatörünü veya sömürgecisini görmez. Egemen güçlerin baskı altında tuttıkları halkları sömürmenin bir başka aracı asimilasyondur bunun en önemli aracı da ana dilleri arasındaki bağı koparmaktır. “Okulda ben ve Fetanê kadar Arapça konuşmasını ve okumasını bilen yoktu.” (Elî, 2015, s.216). Romanda geçen bu metinde kadınların gittikleri okullarda Arapça eğitim gördükleri anlaşılmaktadır.

“Gowend, ömrünün yarısını demirciler çarşısında geçiren yaşlı bir demircinin oğluydu.” (Elî, 2015, s.78). Aşıklar vadisi, egemenler tarafından kurulan sisteme karşı kurulan yeni bir düzen olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşıklar vadisindeki Gowend karakteri vadiyi yöneten, onlara öncülük eden bir karakterdir. Yazar romanda Govend’in bir demircinin oğlu olduğunu belirtmiş Kürt toplumu için demirci denilince akla Demirci Kava gelmektedir.

Bu esnada Kava’ya ne istediğini sorar. Kava adalet istediğini ve buna sebep olanın ise bizzat Dahhak olduğunu korku içindeki tüm saray ahalisinin önünde ilan eder. Buna göre, 18 oğlunun 17’si Dahhak’ın yılanlarına kurban edilmiş ve şimdi sonuncusu istenmektedir. İşte Demirci yaşlı Kava bu adaletsizlik sebebiyle hükümdarın sarayını adaletli davranmaya çağırır...Saraydan oğluyla çıkar ve çarşının ortasında kendinden geçmiş bir halde halkı ayaklanmaya çağırır (Firdevsi, 1945, s. 73).

Goran, bu bayramın Medlerden bu yana kutlandığını kaydetmiştir. Goran’a göre, eğer Kava elindeki çekiç ile halkın Dahhak’ın zulmüne bağlanan zincirlerini kırmıyaydı kurtuluş bayramı da asla olmayacaktı. Goran’ı kendisinden önceki şairlerden ayıran onun solcu ve antiemperyalist söylevleridir ve bu itibarla Kava proleteryan devrimciliği, Dahhak ise emperyalist güçleri temsil etmektedir (Ergün, 2019, s. 40).

Kürtler Dahhak tan kurtulma hikayesine paralel olarak tarihleri boyunca Newroz bayramını kutlar. Bu bayramı Demirci Kava’nın halkı esaretten kurtarıp özgürlüğüne kavuşturma günü olarak görür. Firdevsi’nin aktarımından da anlaşıldığı gibi yaşlı Demirci Kava onlara zulme eden zalim Dahhak’a karşı isyan etmiş ve halkı ayaklanmaya

çağırıştır. Ünlü Kürt şair Abdullah Goran ise Dehhak'ı emperyalizmin sembolü olarak tanımlamış Kava'yı halkı kurtaran bir devrimci olarak görmüştür. Metinde Govend'in yaşlı bir demircinin oğlu olması yazarın Demirci Kava göndermesidir.

“Govend bırakın ölelim, ölelim. Ben buradan çıkmam, burası başka bir dünya sen git, git. Herkese söyle orası başka bir ülkenin sınırı, ayak basmaya hakları yok.” (Elî, 2015, s.263).” Bu metinde Govend Aşıklar Vadisi'nin kendilerine ait bir yer olduğunu ölse bile buradan çıkmayacağını Nesredin'e söylemektedir. Nesredin gelenlerin onları öldüreceklerini söylemesine rağmen o sen git kendini kurtar ve gelenlere şunu söyle burası bizim ülkemiz onların buraya girmeye hakları yok diyerek yaşadıkları yeri işgal etmeye gelen kalabalığa karşı mücadele edeceğini beyan etmiştir.

Şimdi ruhumun derinliklerinde, burada ayrı ve bağımsız bir şehir kurulabileceği, geldiğimiz dünyadan daha güzel, daha geniş, daha özgür bir şehir kurulabileceğini hissediyorum. Burası engellerin olduğu her ırk, her aşiret yaşamak istediği kuralları koyabilir. Bizimde kendi kurallarımız olmalı (Elî, 2015, s.126).

Metinde Govend'in yeni bir yaşam kurmaya duyduğu özlem ve istek vurgulanmış, kurulacak bu şehir veya ülkede her halkın, ırkın veya aşiretin kendi kurallarına göre yaşamasının güzelliği vurgulanmıştır. Metinde yazar özgür bir birey, özgür bir toplum yaratmak için mücadele ve direnişi Govend karakterinde sembolleştirmiş, aşıkler vadisini gibi alternatif yaşam alanları kurarak yeni bir dünyanın var olabileceğini aktarmıştır.

“İçimde acayip bir şeyin gerçekleştiğini hissediyorum, sanki bir güç ruhumda etrafı sarılı bir rüzgâra çatlak açmış; kalkıp kokluyorum ve bağıriyorum, ‘Allah’ım büyük Allah’ım bu işte bu kaç yıldır kaybettiğim koku’ kalkıyorum... Kendimden geçmişçesine oda ve koridorlarda bu kokunun sihrini takip ediyorum, her yerde diyorum ‘Allah’ım, bu kokunun kendisi’ balkona dönüyor ellerimi kaldırıyorum, akşamın bu kokuyla dolu havasını içime çekiyorum ve bağıriyorum. ‘Bu reyhanların temiz kokusudur, reyhanların temiz kokusu.’ Duruyorum ve bir daha büyük bir mutlulukla diyorum ‘Ta kendisi reyhanların kokusu, reyhan... reyhan...’” (Elî, 2015, s.323).

Büyülü gerçekçilik akımı postkolonyal bakış açısını içinde barındıran, bu bakış açısını metinlerde oldukça işleyen bir akımdır. Yukarıdaki metin romanın son satırlarıdır. Perwane'nin unutulmaması, yaşananların hatırlanması için yazdığını söyleyen Xendan. Okuldan ayrılmış çocukluğunun geçtiği şehre, aile eve dönmüştür. Orada romanın son satırlarını yazdıktan sonra bir iç çekişle ‘artık yeter’ demiştir. Sonra etrafı mistik bir koku kaplamış, bu koku özlemini duyduğu, eksikliğini hissettiği, hep koklamak istediği reyhan kokusudur, Xendan evin her tarafını dolaşıp sürekli bu kokuyu içine çekmiştir. Bextiyar Elî bu metinde post kolanyal bir yaklaşımla yaşanan onca baskı, katliam ve soykırımdan

sonra yeni bir başlangıcın olabileceği mesajını reyhanın verdiği ferahlık kokusuyla işlemiştir.

4. GABRIEL GARCIA MARQUEZ'İN YÜZYILIK YALNIZLIK ROMANININ BÜYÜLÜ GERÇEKÇİ BİR METİN OLARAK İNCELENMESİ

4.1. Gabriel Garcia Marquez'in Hayatı ve Eserleri

Marquez, 6 Mart 1927'de Kolombiya'nın Karayip Bölgesi'nde bulunan Aracataca kasabasında doğdu. Anne babası küçük yaşta onu ekonomik nedenlerle anneannesi ve dedesinin yanına bırakıp başka bir şehre taşındılar. Büyükbabası, eski bir savaşçı ve albaydır. Marquez, dedesiyle sürekli vakit geçirir; ondan savaşın inceliklerini, politik fikirleri ve yaşam felsefesini edinirdi. Büyükannesinin ona anlattığı fantastik, sihirli ve olağan dışı öykülerle büyüyen yazar; büyükannesinin yaşam biçimini kitap karakterlerinde canlandırdı. Dedesi öldükten sonra yılda birkaç kez gördüğü anne babasının yanına, Barranquil'a yerleşti. On üç yaşında San Jose Kolejine başladı. Burada edebiyatla ilgilendi, çeşitli yarışmalara katıldı. On altı yaşında Zipaquira Kolejine burslu olarak yerleşti. Arkadaşlarıyla La Gaceta adında bir edebiyat dergisi çıkardı. İlk şiirleri Kolombiya'nın önemli bir gazetesinde çıktı. "1947 yılında üniversitede hukuk okumaya başlayan yazar, ülkedeki iç savaşın da etkisiyle bir süre sonra okulu bırakıp yazmaya yöneldi." (Martın, 2017, s.18). Dönemin önemli yazarlarından biri oldu.

Uzun yıllar çeşitli gazetelerde çalışan yazar; birçok politik röportaj, haber ve yazı kaleme almıştır. Yazdığı yazılardan ve oluşan baskılardan dolayı yurt dışına çıkan yazarın burada edindiği deneyimler hem gazeteciliğine hem de yazarlığına büyük katkı sağladı. Küba Devrimine ilgi göstererek Fidel Castro ile bir röportaj yapıp onunla dost oldu. Bir süre Küba'da kalarak devletin resmi haber ajansında çalışıp Latin Amerika'daki devrim hareketlerini takip eder.

Marquez'in hayatındaki en önemli kişilerden biri Mercedes Barcha'dır. Onunla 1950 yılında sevgili olur. On yıl sevgili kaldıktan sonra 1967 yılında evlendiler. Evliliklerinde Rodrigo ve Gonzalo adında iki oğlu oldu. Ayrıca gazeteci, yazar Susana Cato'yla evlilik dışı ilişkilerinden doğan Indira Cato adında bir de kızı vardır.

Dünya edebiyatına çok büyük eserler veren yazar, büyümlü gerçekçilik denilince akla gelen en önemli yazardır. Bilinen en büyük eseri *Yüzyıllık Yalnızlık* tır. (1967) Kitapları dünyanın birçok diline çevrilmiş, 1982 yılında dünyanın en prestijli ödülü olan Nobel Edebiyat ödülünü almıştır.

1999 yılında lenf kanseri teşhisi konuldu. Meksika’da gördüğü tedaviden olumlu sonuçlar aldı. Hastalıktan sonra yazmaya ara veren yazar, 2004 yılında *Benim Hüzünlü Oruspularım* romanını yazdı. Bir süre sonra hafızasını kaybeden yazar, 17 Nisan 2014 yılında 87 yaşında hayatını kaybetti. Ölümünün ardından çok büyük törenler yapıldı.

Yazarın ilk en önemli yapıtı *La Hojarasca* (Yaprak Fırtınası) 1955 yılında yayınlanmıştır. “Hikâye daha sonraki kitaplarda da karşımıza çıkacak hayali Macondo kasabasında geçmektedir. Muz şirketi sömürsünden kalan kokuşmuş bu kasaba da hiç sevilmeyen bir adama yapılan cenaze törenini konu edinmektedir.” (Martin, 2017, s.49)

El coronel no tiene quien le escriba (Albaya Mektup Yazan Kimse Yok) 1961. Bu roman Kolonbiya’daki iç savaşta gazi olan yaşlı bir albayın emekli maaşı almak için 15 yıl hükümetten haber bekleyen bunun için her hafta postaneye giden bir adamın hayatını anlatmaktadır. *Los funerales de la Mamá Grande* (Hanım Ana’nın Cenaze Töreni) 1962, *La mala hora* (Şer Saati) 1962 adlı romanları önemli romanlarıdır (Marquez, 2022).

1967 yılında yayınlanan *Cien Años de Soledad* (Yüzyıllık Yalnızlık) yazarın en önemli eseridir. 50 milyondan fazla satan roman birçok dile çevrilmiş büyümlü gerçekçiliği en iyi temsil eden kitaplardandır. Buendia ailesinin yüzyıl süren yaşam serüvenini ve yalnızlığını anlatan edebi bir yapıttır. *Muerte constante mas alla del amor* (Sevgiden Öte Sürekli Ölüm) 1970, *Ojos de Perro Azul* (Mavi Köpeğin Gözleri) 1973, önemli iki romanıdır.

El Otoño del Patriarca (Başkan Babamızın Sonbaharı) 1975 yılında yayınlanan kitap yüzyıllar boyunca ülkeyi diktatörce yöneten rejimin çöküşünü anlatan roman Latin Amerika’daki diktatörleri eleştirmektedir. *La Increíble y Triste Historia de la Cándida Eréndira y de su Abuela Desalmada* (İyi Kalpli Eréndira ve İnsafsız Büyükannesinin İnanılmaz Acıklı Öyküsü) 1978 yılında yayınlanmıştır (Marquez, 2024).

Cronica De Una Muerte Anunciada (Kırmızı Pazartesi) 1981 yılında yayınlanmıştır. Önceden işleneceği belli olan bir cinayetin, nasıl gerçekleştiğini ayrıntılı olarak anlatan yazar, toplumun gerçekleştirecek olan cinayet karşısındaki ruhsal durumunu oldukça iyi aktarmaktadır. Kısa ve oldukça etkileyici bir anlatıma sahip olan roman edebiyat çevreleri tarafından oldukça beğenilmiştir (Marquez, 2018).

1985 yılında yayınlanan *El Amor en Los tiempos del Cólera* (Kolera Günlerinde Aşk) Marquez’in anne babasının aşk hikayesinden esinlenerek yazdığı roman uzun süre kavuşamayan iki aşğın yaşadıkları duyguları işliyor. Yazar aşk teması üzerinden gelişmekte olan bir toplumun modernleşme çabasını mizahi bir dille yazıyor. *El General en su Laberinto* (Labirentindeki General) 1989, *Doce Cuentos Peregrinos* (On İki Gezici

Öykü) 1992, *Del Amor y Otros Demonios* (Aşk ve Öbür Cinler) 1994 yıllarında yayınlanan önemli romanlarından (Marquez, 2020).

Memoria de Mis Putas Tristes (Benim Hüzünlü Oruspularım) 2004 yılında yayınlanan roman, 90 yaşına basan yaşlı bir gazetecinin doğum gününde kendini ödüllendirmek için genelev patroniçesinden genç bir kızla birlikte olmak istediğini söyler. Bu zaman kadar ücret karşılığında kadınlarla beraber olan roman kahramanı genç kıza âşık olur. Yazar okuyucuya yaşlanma, yalnızlık, cinsellik, aşk ve ölüm üzerine çarpıcı bir eser sunar (Marquez, 2024). Dünya’da birçok kişi tarafından yaşanan durumları yansıtır.

En Agosto Nos Vemos (Ağustos’ta Görüşürüz) 2024 yılında ölümünden sonra doğum gününde oğulları tarafından yayınlanmıştır. Bir kadının her ağustos ayında annesinin mezarını ziyaret için gittiği adada yaşadıklarını anlatır. Bu ziyaretlerin birinde değişen hayatını işler. Yazar bu romanda eserlerinde kullandığı büyülü gerçekçilik akımından uzaklaşarak içsel konuşmalara başvurur (Marquez, 2024).

Türkçeye çevrilmeyen; “*Un día después del sábado, 1955, Monólogo de Isabel viendo llover en Macondo, 1968, Cuando era feliz e indocumentado, 1973, Chile, el golpe y los gringos, 1974. Ojos de perro azul, 1974. El otoño del patriarca, 1975, Todos los cuentos (1947-1972), 1976, Textos costeños, 1981, Viva Sandino, 1982, El olor de la guayaba, 1982, El secuestro, 1982, El asalto: el operativo con el que el FSLN se lanzó al mundo, 1983, Erendira, 1983.*” adlı eserleri bulunmaktadır.

Relato de un Naufrago (Bir Kayıp Denizci) 1970 yılında yayınlanan deniz kazasından sağ kurtulan bir denizcinin hayatını anlatır. *La Soledad De America Latina* (Latin Amerika’nın Yalnızlığı) 1982 yılında Nobel Edebiyat ödülünü alan Marquez’in yaptığı büyük konuşmadır. Latin America halklarının maruz kaldığı sömürge ve diktatörlük sistemini eleştirmiştir. *Clandestino en Chile* (Şili’de Gizlice) 1982 yazarın gazetecilik yıllarında Şili’de Pinochet’in yaptığı darbe sonucu yaşanan insan hakları ihlallerini anlatır. Kolombiya’daki uyuşturucu kartellerinin gazeteci ve siyasetçileri kaçırmaya biçimini anlatan *Noticia de un Secuestro* (Bir Kaçırılma Öyküsü) 1996, başka bir gazetecilik çalışmasıdır. *Vivir Para Contarla* (Anlatmak İçin Yaşamak) yazarın 2002 yılında yazdığı otobiyografik bir kitaptır. Kolombiya’nın sosyal, kültürel ve politik kodlarını analiz eder.

4.2. Gabriel Garcia Marquez'in Edebi Anlayışı

Gabriel Garcia Marquez son elli yılın belki de en bilinen, sevilen ve okunan yazarıdır. Yalnızca dünya edebiyatının en önde gelen isimlerinden biri ve yirminci yüzyılın son yarısındaki Nobel Ödülü sahiplerinin en popülerleri olmakla kalmaz, dünya edebiyatında "modernist" kurmacadan "post-modernist" kurmacaya geçiş dönemini en iyi örnekleyen yazarlardan da biridir. Eserleri sayesinde "büyülü gerçekçilik" kavramını, 1960'lar sonrası "üçüncü dünya" veya "postkolonyal" addedilen edebiyatın en kayda değer olaylarından birine dönüştürmüştür (Martın, 2017, s.13).

Gerald Martın, yukarıdaki metinde Marquez'in edebiyat dünyasındaki yerini açıklamıştır. Marquez'in edebi anlamda alt yapısını küçük yaşta anneannesinden duyduğu fantastik masallar ve büyükbabasından duyduğu askeri ve politik bilgilendirmeler oluşturmuştur. İyi yazarların biyografilerine baktığımızda başarılarında yaşadıkları çocukluğun büyük etkisi olduğunu görürüz. “Antik çağ insanların birbirlerini eğlendirmek, hoş vakit geçirmek, gençlere hayat tecrübelerini, dinî ve kültürel mirası aktarmak amacıyla hikâye anlatma sanatının oluştuğunu böylelikle, edebiyatın ortaya çıktığını söylemek mümkündür” (Russell, 2004, s.3). Metinden de anlaşılacağı gibi masallar; çocukların hayal gücünü ve yaratıcılığını geliştiren, edebiyatın çıkış noktasıdır. Marquez'in eserlerinde de çocukluğunda dinlediği masalların etkisi oldukça görülmektedir.

Gazetecilik yaptığı sırada insan öykülerinin peşine düşen Marquez, politik egemenleri zora sokacak araştırma yazıları yazmıştır. Bundan dolayı çeşitli ülkelere sürgün giden yazar, Avrupa'da büyümlü gerçekçilikle tanışmıştır. Çocukluğundan beri ilgi duyduğu edebiyata yazar olarak devam etmeye karar verdiğinde uzun süre gazetecilik ve yazarlığı beraber sürdürmüştür. Çünkü sadece yazarlık ekonomik anlamda hayatını sürdürmesine yetmemiştir. *Yüzyıllık Yalnızlık* romanı çıkınca olağanüstü bir ilgi görmüş, milyonlarca satmıştır. Ekonomik açıdan rahatlayınca gazeteciliği bırakmış sadece yazmaya yönelmiştir.

Büyümlü gerçekçilik akımının hayat bulduğu en önemli romanlardan olan *Yüzyıllık Yalnızlık* kitabı birçok dile çevrilmiş, yazarın dünyada tanınmasına zemin hazırlamıştır. Büyümlü gerçekçiliğin tüm izlerini eserlerinde işleyen yazar, bu akımın dünyadaki en önemli temsilcilerindendir. Eserlerinde hayal ile gerçeği, olan ile olmayanı bir arada sunan yazar; okuyucuya büyümlü bir okuma keyfi sunmaktadır.

Yaşadığı toplumun kültürel ve politik durumundan oldukça etkilenen, ülkenin maruz kaldığı sömürgeciliği, iç çatışmaları, sosyal adaletsizliği eserlerinde oldukça işleyerek dikta rejimleri ve toplumsal sorunları büyülü unsurlar kullanarak eleştirmiştir. “Geleneksel gerçekçilik çerçevesinde resmedilemeyecek ama yadsınamayacak bir Latin Amerika gerçeği hiç şüphesiz vardır ve Márquez ve onun gibi olan Büyülü Gerçekçi yazarlar sayesinde ancak Gerçeküstü imgelerle iç içe geçirildiğinde büyülü bir anlatı dünyası içerisinde kendisini ifade edebilmiştir.” (García, 2010, s.45). Böylelikle yerel problemleri evrensel bir boyuta taşımıştır.

Yazar kitaplarında geçmiş, gelecek ve şimdiki zamanı iç içe geçirir. Hafıza, unutma kavramlarını karakterler üzerinde işler. Yalnızlık teması eserlerinde önemli bir yer tutar. Hem bireysel hem de toplumsal yalnızlığı analiz eder. Etkileyici, zengin ve şiirsel bir dil kullanan Marquez; mizah ve ironiyi oldukça kullanır. Sıradan karakterleri kullanan yazar, kadın karakterlerin güçlü ve etkileyici olmalarına dikkat eder. (*Yüzyıllık Yalnızlık*taki Ursula İguaran gibi). Cinsel öğelere oldukça yer verir, yer yer kadını cinsel bir obje gibi aktarır.

Etkilendiği yazarlara baktığımızda Franz Kafka’nın özellikle *Dönüşüm* kitabından oldukça etkilenmiştir. Marquez; “Bir gün Kafka’nın *Dönüşüm*’ünü okudum ve bunun mümkün olduğunu gördüm. Bu benim edebiyatımın başlangıcıydı.” der. William Faulkner Marquez’in en sevdiği yazarlardandır. Özellikle kurgusal mekanlar yaratma özelliğini benimsemiştir. Juan Rulfo etkilendiği bir başka yazardır. Özellikle *Pedro Paramo* adlı eseri Marquez’i oldukça etkilemiş, yazar bu eseri ezberlemiştir. Jorge Luis Borges, Miguel de Cervantes, Virginia Woolf, yazarın etkilendiği diğer yazarlardır.

4.3. Yüzyıllık Yalnızlık Romanının Özeti

Yıllar sonra Albay Aureliano Buendia idam mangası önüne getirilirken babasının onu buzu keşfetmeye götürdüğü anı hatırlamasıyla başlayan roman çingene Melquiades’in yazdığı Buendia ailesinin yüz yıllık geçmişini aktarıyor.

Jose Arcadio Buendia ve Ursula aynı ailenin fertleridir. Evlenmeye karar verdiklerinde aileleri akraba evliliğine karşı çıkar. Daha önce aynı aileden evlenen kişilerin çocukları kuyruklu doğmuştur. Tüm karşı çıkmalara rağmen çift evlenir. Ursula’nın annesi bekaretini kaybetmemesi için ona bekaret kemeri yapar. Zamanla köyde Jose Arcadio Buendia’nın erkekliği üzerine dedikodular başlar. Onunla dalga geçen birini öldürür. Ursula’ya “Köyde başka birinin ölmesini istemiyorsan kemeri

kaldır.” Der. Böylece birlikte olurlar. Sonraki günlerde öldürdüğü adamın ruhu onlara musallat olur. Bahçede, odada, mutfakta, evin her yerinde onlara görünür. Bu duruma dayanamayan çift, yaşadıkları şehirden ayrılır.

Şehirden ayrılıp yeni bir hayat kurmak için yapılan yolculukta ilk çocukları doğar ve kuyruksuzdur. Çift; nehre yakın adını Macondo koydukları doğal, şirin bir köy kurar. Köye yılın belirli dönemlerinde çingeneler Melquiades’in öncülüğünde yeni buluşlarla gelir. Macondo’da büyük bir saygınlığı olan Jose Arcadio Buendia, gelen tüm icatları satın alır ve kullanır. Bir gün köylüleri toplayıp dünyanın yuvarlak olduğunu söyler. Köylüler onu aklını yitirdiğini düşünüp küçümser. Aralarında çok iyi bir dostluk bulunan Melquiades, duruma müdahale ederek köylüleri Jose Arcadio Buendia’nın zeki, akli başında biri olduğuna ikna eder. Ona bir simya laboratuvarı hediye eder.

Jose Arcadio Buendia, Macondo’nun etrafının denizlerle çevrili olduğunu köyü yeni bir yere kurmalarının daha sağlıklı olacağını köylülere anlatır. Köydeki erkekler ona inanarak yeni yerleri keşfetmek için hazırlık yapar. Ursula kadınları örgütleyerek erkekleri bu karardan vazgeçirir. Kararından vazgeçmeyen Jose Arcadio Buendia ikna etmeye çalışan Ursula’ya, Jose “İnsanın oturduğu toprakların altında ölüleri yoksa, o adam o toprağın insanı değildir.” der. Ursula da burada kalmam için ölmem gerekiyorsa ölürüm der. Camdan işaret ederek bahçede oynayan iki çocuğunu gösterir. Çocuklarını ihmal ettiğini, onların babalarına ihtiyacı olduğunu aktarır. Bunun üzerine gitmekten vazgeçip kendini çocuklarının eğitime adanarak tüm bildiklerini günlerce onlara aktarır. Çingenelerin geldiğini duyan Jose Arcadio Buendia, çocuklarını da yanına alarak onların eğlence alanına gider. Her yerde dostu Melquiades’i arar ama bulamaz. Onun öldüğünü söylediklerinde çok üzülür. Çingenelerin yeni buluşunu görmek için çadıra gider. Bir miktar para verip sandıkta bulunun buz kütesine çocuklarıyla dokunur. Buz için “işte çağımızın icadı” ifadesini kullanır.

Büyük çocuk Jose Arcadio giyinirken onu gözlemleyen Ursula’nın dikkatini özel bölgesinin büyüklüğü çeker. Bu durumu evlerine gündeliğe gelen falcı Pilar Ternera’ ya açar. Pilar bir an öce abiyle birlikte olmak için fırsat kollayarak onunla birlikte olup hamile kalır. Jose Arcadio çingene bir kıza âşık olup peşinden köyden ayrılır. Ailesi uzun süre onu arar ama bulamaz. Annesi yeni doğan kızı Amaranta’yı beşikte bırakarak onu aramaya koyulur. Aile bu sefer de Ursula’yı bulamaz. Altı ay sonra etrafında bir kalabalıkla dönen Ursula, Pilar’dan büyük oğlunun çocuğunu alarak adını Arcadio koyar.

Bir süre sonra Macondo’da uykusuzluk ve hafıza kaybı hastalığı başlar. İnsanlar çözüm bulmaya çalışır, şehir karantinaya alınır. Ölen çingene Melquiades’in diğer

dünyada yalnızlığa dayanamayıp geri dönmesiyle hastalık ortadan kalkar. Onu gören Jose Arcadio Buendia çok sevinir onunla dostluğunu biraz daha pekiştirir. Bir adam elinde kemik torbası yanında bir kızla evlerine gelir. Yanındaki kızın ailesini kaybettiğini, Buendialar'ın akrabası olduğunu, elindeki mektupta her şeyin yazıldığını söyleyerek Rebeca'yı orada bırakıp gider. Rebeca bir hafta boyunca hiçbir şey yemez bahçedeki toprak ve kireç sıvasıyla beslenir. Ursula çeşitli yöntemlerle onu bu alışkanlığından vazgeçirir.

Evde yaşayan kişi sayısının artmasından dolayı evi büyüten Ursula, evi beyaza boyatacağı sırada eline bir emirname verilir. Gelen kâğıtta herkesin evini maviye boyatması gerektiği yazar. Yazı, sulh yargıcından gelmiştir. O sıralar Marquiades'in getirdiği fotoğraf makinesiyle tanrının fotoğrafını çekmeye çalışan Jose Arcadio Buendia yazıyı görür görmez hükümet tarafından görevlendirilen yargıcın yakasına yapışır. Bizim burada devlete ihtiyacımız yok, der. Ertesi gün yargıç yanında silahlı altı asker, ailesi ve ev eşyalarıyla görülür. Bunun üzerine toplanan Macondolular işgalcileri kabul etmeyeceklerini söyleyip gerekeni yapma kararı alırlar. Jose Arcadio Buendia küçük oğlu Aureliano Buendia ile yargıcın odasına konuşmaya gider. Ona evlerini beyaza boyayacaklarını, yanındaki askerleri göndermesi şartıyla burada huzur içinde yaşamasına izin vereceklerini söyler. Yargıç, anlaşmayı kabul ederek askerleri gönderir. Bu arada oğlu, yargıcın daha ergenliğe girmeyen küçük kızına âşık olur. Remedios ergenliğe girdikten sonra evlenirler. Bir süre sonra hamile kalan Remedios hamilelik esnasında hayatını kaybeder. Bir gün kapıdan iriyarı bir adam girer. Gelen ağabey Jose Arcadio'ydu. Jose ile Amaranta birbirine âşık olup evlenirler. Ursula bu evliliği kabul etmeyip onları evden kovar.

Buendialar da yaşamını devam ettiren Malquiades giderek zayıflamaya, günlük işlerini yapamamaya ve nefesi kötü kokmaya başlamıştır. Onu göle yıkamaya getirdikleri bir gün gölden çıkamaz. Cesedi bir gün sonra su kenarında bulunur. Macondo'da ölen ilk kişidir. Jose Arcadio Buendia, cenazeden sonra büyük bir buhrana kapılır. Atölyede yalnız başına günlerce kalır, zamanın akmadığını düşünürdü. Kendini kaybettiği bir esnada evin her tarafına saldırarak yıkmaya başlar. Bunun üzerine onu evin bahçesindeki ağaca bağlarlar.

Ülkede liberaller ve muhafazakârlar arasında siyasi mücadeleler başlamış bu durum Macondo'yu da etkilemişti. Yapılan seçimde oylar eşit çıkmasına rağmen yargıç oyları değiştirip muhafazakarların kazanmasını sağlamıştı. Merkezden askerler gelip Macondo'nun yönetimine el koymuştu. Bunu gören Aureliano Buendia; liberallerden

taraf olup yönetimi ele geçirmiş, bazı askerleri öldürmüştü. Şehrin yönetimini yeğeni Arcadio'ya teslim edip liberallerin lideri General Viktoria Medina'nın ordusuna katılmıştı. Süreç içinde albay olmuştu. Savaş sırasında muhafazakârlar üstünlük sağlamış Macondo'yu tekrar alıp Arcadio'yu kursuna dizmişlerdi. Albay Aureliano Buendia'nın çoğu arkadaşı öldürülmüş, Albay ve arkadaşı Albay Gerinaldo Marquez Macondo'ya kurşuna dizilmek üzere getirilmiştir. Tam öldürülecekleri sırada abisi müdahale etmiş, onları kurtarmıştı. Albay Aureliano Buendia liberalleri bir daha toparlayarak savaşta üstünlüğü ele geçirmişti. İktidar iki gurup arasında yer değiştirirken Albay Aureliano Buendia savaşın gereksiz olduğu kanısına vararak çeşitli görüşmeler yaptı. Anlaşma öncesi kendisine ait tüm eşyaları ortadan kaldırarak intihar eder ama ölmez. Olaydan sonra köşesine çekilip büyük bir yalnızlık içinde gümüş balıklar üretir. Bunlar yaşanırken abisi silahla vurulup öldürülür. Kanı sokağın ve evin her yanına yayılır. Bağlandığı ağaçtan yatağına taşınan Jose Arcadio Buendia birkaç gün sonra ölür.

Ağabey Jose Arcadio'nun oğlu Arcadio ve karısı Santa Sofia de la Piead'ın Güzel Remedios, Aureliano Segundo ve Jose Arcadio Segundo adında üç çocuğu vardır. Remedios güzelliğiyle nam salmıştır, onu gören herkes ona âşık olur, bir süre sonra hayatını kaybederdi. Bu ölümler karşısında büyük bir yalnızlık içine giren Remedios bir gün sararmış bir şekilde yatağından kalkıp elindeki çarşafı gökyüzüne uçar. Aureliano Segundo hayvancılık işi ile ilgilenen büyük servet sahibi biridir. Remedios'un karnaval kraliçesi seçildiği karnavala gelen Fernanda Del Carpio ile evlenmiştir.

Savaştan sonra hükümet Albay Aureliano Buendia'yı onurlandırmak için bir tören yapmaya karar verir. Albay bu törene katılmayacağını, cumhurbaşkanı gelirse onu öldüreceğini söyler. Moacondo da bir tören yapılır dünyanın çeşitli yerlerinde bulunan on yedi oğlu tören için gelir. Oğulları ile bolca vakit geçirir. Onlardan yanında kalmalarını ister fakat sadece Triste kalır. Triste dedelerinin hayali olan buz üretme işine girerek buz fabrikası kurar. Şehre yerleşmek için ev ararken boş zannettiği Rebeca'nın evine girer. Saçları dökülmüş, yaşlanmış insanı korkutan bir görüntüsü olan Rebeca onu silahla tehdit edip kovar. Daha sonra Buendia ailesi onu ziyaret edip yıkık dökük evini onarır. Onu yanlarına almaya çalışmalarına rağmen kabul etmez. Triste bir gün tren getireceğim diyerek uzun süre ortadan kaybolur.

Trenin gelmesi beraberinde yeni buluşları da getirdi. Elektrik, telefon, ampul ve sinema bunların birkaçıydı. Şehre farklı farklı insanlar gelmeye başladı. Gelenlerden bazıları oraya muz fabrikası açmak için çalışmalara başladı. Kurulan fabrikada çalışmak için farklı ülkelerden işçiler getirildi. Yeni bir yerleşim alana kurularak dere yatağının

yönü değiştirildi. Tarımsal üretim için doğanın dengesine müdahale edildi. Macondo'nun doğal dengesi bozulmuş, insanların huzuru kaçmıştı. Şehri yönetenler insanlara haksızlık etmeye başlamıştı. Yanlışlıkla polis arabasına çarpan iki kişinin polisler tarafından öldürülmesi üzerine Albay Aureliano Buendia oğullarını silahlandırıp duruma el atacağını söyledi. Bunun üzerine alınlarında küllü haç işreti bulunan çocuklarının (dağda yaşayan biri hariç) hepsi tek tek öldürüldü. Yapılan suikastlerden dolayı kendine gelemeyen Albay büyük bir yas tuttu. Cumhurbaşkanı başsağlığı mesajı göndermesine karşın o tehdit içerikli bir mektup gönderdi. Albay bu olaydan sonra atölyesine tekrar dönüp gümüş balıklar yapmaya devam etti. Odasındaki ve evdeki ona ait tüm eşyaları yakan Albay hiçbir eşya ve insana bağlı olmadığını kanıtlamak istedi. İçindeki büyük yalnızlık ile bir süre sonra öldü.

Amaranta (Albay'ın kız kardeşi) Albay Aureliano Buendia'ya çok iyi bir cenaze töreni hazırladı. Cenaze törenleri konusunda uzmandı. Yaşadığı süre boyunca hüznün, mutsuzluk ve yalnızlık onunlaydı. İlk aşkı Petro Crespi, yeğeni ile yaşadığı çarpık ilişki, Albay G. Marqueze'e kavuşamam durumu onun hayattaki acılarını katlıyordu. Bir gün ölüm ona görünüp öleceği zamanı bildirmişti. Amaranta ölmeden önce Macondo'ya bir iyilik yapmak istedi. İnsanlara yakında öleceğini, isteyen kişinin mektubunu diğer dünyada yaşayan sevdiklerine götürebileceğini söyler. Gelen mektupları bir sandığa koyar. Cenaze hazırlıkları tüm ayrıntılarıyla yapar. Sandığı tabutun yanına koyar. Hiç ölmeyecek gibi duran Amaranta bir anda ölür.

Ursula çocuklarını, torunlarını ve torunlarının çocuklarını yetiştirmiş, arada geçen zamanda oldukça yaşlanmıştı. Görme yetisini kaybeden Ursula evdekiler anlamasın diye ev işlerini koku duyusuyla hal ediyordu. Evdeki düzeni sağlıyor Aureliano Segundo'nun çocuklarını yetiştiriyordu. Albay'ın mücadele arkadaşı A.G. Marquez'in cenaze aracının geçtiğini duyan Ursula, Pilar'dan kendisini camın önüne getirmesini ister. Cenaze aracına el sallayarak bizimkilere söyle yağmurlar dinince bende onların yanına geleceğim, der. Ursula giderek hafızasını kaybeder. Geçmişte yaşanan olayları sayıklar, ailedeki kişilerin isimlerini sayar, sık sık içinde altın bulunan heykeli kim bıraktı diye sorar.

Karnavalın sonu evlenen Aureliano Segundo ve Fernanda Del Carpio'nun Meme, Jose Arcadio ve Amaranta Ursula adında üç çocukları olmuştu. Fernanda çocukların eğitimi ve ev işleriyle yakından ilgilenir, her şeyi planlı programlı yapardı. Bir çocuğu ilahiyat okuluna diğeri normal okula başlamıştı. Kocasını onu Petra Contes ile aldattığını biliyordu. İlk zamanlar hayvan üretimine katkısı olduğu için sesini çıkarmayan

Fernanda şimdilerde bu durumu kabul etmiyordu. Kocasıyla sürekli tartışıyordu. Kocas, şehir dışında okuyan çocukları eve geldiklerinde eve geliyordu.

Meme; okulu bitirmiş, konser piyanisti olmuştu. Annesi onunla övünür her gün eve birilerini çağırır ona piyano çaldırırdı. Meme babası gibi eğlenmeyi seven deli dolu bir kızdı. Onu eğlenmeye, dansa götüren şoförü Mauriko'ya âşık olur. Onunla Pilar Tennera'nın evinde buluşur, birlikte vakit geçirirlerdi. Annesi davranışlarındaki değişiklikleri fark edip onu takip eder, onları sinemada yakalar. Aşırı kuralcı olan anne onu odasına kapatır. Uzun süre odasından çıkmayan Meme sadece banyo yapmak için odadan çıkar. Her gün aynı saatte banyo yapmasından ve etrafta dolaşan kelebeklerden (Etrafında sürekli kelebekler dolaşır) şüphelen anne onu gizlice izler. Sevgilisinin banyonun bacasından içeri girdiğini görür. Evlerine tavuk hırsızının girdiğini söyleyerek yetkililerden bir bekçi ister. Sonraki gün bekçi bacadan içeri girmeye çalışan Mauriko'yu vurur. Anne, Meme'yi baba evinin bulunduğu manastıra getirir. Orada Meme'nin bir çocuğu olur, çocuğu Fernanda'ya getirirler. Fernanda onu herkesten gizler.

Macondo da kurulan muz fabrikasında çalışan işçilerin çalışma koşulları zorlaşmış, düşük ücretlerle kötü bir yaşam sürdürürlermiş. İşçiler bu duruma itiraz ederek örgütlenip greve girmişlerdi. Greve J. A. Segundo da destek vermişti. Yönetim, grevin dış etmenlerden kaynaklandığını iddia ederek grevi düzenleyenlerin ajan olduğunu söyledi. Sendika temsilcilerine suikast girişiminde bulundu. Çıkan kargaşada işçiler fabrikayı ele geçirdi, patron toplu sözleşme imzalamaya zorlandı ama imzalamadı. Askeri vesayet şehre asker göndererek yönetime el koydu. Sorunları çözeceğini bunun için cuma günü bir generalin geleceği haberi verildi. Cuma günü meydana büyük bir kalabalık toplandı. General bir türlü gelmedi. Orda bulunan yüzbaşı; grevcilerin kabul edemeyeceği bir iki maddeyi okuyup onlara hakaret etti, onlara dağılmaları için beş dakika verdi. J.A. Segundo duruma isyan ederek sesini yükseltti. Askerler orda bulunan kalabalığı taradı. Segundo gözünü bir trenin vagonunda yüzlerce ölünün içinde açtı. Hemen trenden atlayarak Macondo'ya yürüyerek geri döndü. Şehirde halkın tarandığını kimse bilmiyor akrabalarının akıbetini sormaya kimse cesaret edemiyordu. Yönetim işçilerle patronun anlaşacağını söylüyordu. Segundo evde gizlice uzun süre saklandı. Askeri yönetim sendikacıların hepsini tek tek öldürdü. Bir gün Segundo'yu bulmak için evlerini bastılar ama onu göremediler. Segundo o an görünmez olmuştu. Altı ay sonra askerler şehirden ayrıldıklarında sayıklayan bir sesle herkese üç binden fazlaydı meydanadaki herkesi öldürdüler diyordu.

Yağmurlar başladığından beri evde kalan Aureliano Segundo tesadüf eseri Meme'nin küçük oğlunu görür. Günlerinin çoğunu çocukla oyun oynayarak geçirir. Bir gün hayvanlarının son durumunu öğrenmek için metresi Contes'in evine gider. Hayvanlarının çoğunun öldüğünü görür. Bundan dolayı ekonomik anlamda evde problemler yaşar. Yağmur dört yıl on bir ay iki gün sonra durmuş, güneş çıkmıştı. Macondo'ya bakmak için dışarı çıkan Aureliano, fabrikaların dağıldığını, muz bahçelerinin bataklığa döndüğünü, sokakların harabeye döndüğünü görür. Şehir adeta terk edilmişti.

Ursula ara ara gelen bilinç dalgalarıyla yağmurdan sonra evde oluşan hasarları ortadan kaldırmak için çalışmalara başlar. Odaları tek tek temizler. Bahçeyi, yıkılan yerleri, evin her tarafını onarır. Bir süre sonra bilinç dalgaları azalır, vücudu zayıflar ve sayıklamalar artar. Bir deri bir kemik kalan Ursula ölür. Yüz yaşını geçen Ursula'yı Macondo'da az kişi hatırladığından ve havanın çok sıcak olmasından dolayı cenazesine çok az kişi katılır. Aynı yılın sonunda Rebeca, yatağa büzülmüş, parmağı ağzında evinde ölü bulunmuştu.

Yağmur mevsiminden sonra mali durumu kötüleşen Aureliano Segundo durumunu düzeltmek ve kızı Amaranta Ursula'yı Brüksel'de okutmak için ilahi takdir piyangosu düzenler. Başta istediği gibi gelir elde edemese de arsalarını ödül olarak piyangoya koyunca büyük bir gelir elde eder. Kızını Brüksel'e okumaya gönderir. Boğazında ur çıkan Aureliano Segundo hastalıkla mücadele eder. İkizi J. Arcadio Segundo ise meydandaki büyük kıyımdan sonra Melquiades'in odasına kapanıp el yazmalarını okurdu. Meme'nin oğlu Aureliano'yu eğitip bildiklerini aktardığı rutin bir sohbette üç bin kişinin öldürüldüğünü sakın unutma dedikten sonra gözleri açık bir şekilde ölür. Aynı anda ikizi Aureliano Segundo eşi Fernanda'nın yatağında boğazındaki ura yenik düşer. Cenazelerini düzenleyen kalabalık onları karıştırarak farklı mezarlara koyar.

İkizlerin ölümünden sonra Meme'nin oğlu Aureliano Melquiades'in odasına kapanıp saatlerce çalışır. El yazmalarını çözmeye onları anlamakla uğraşırdı. Yalnızlığı yaşam biçimine dönüştürmüştü. Bu arada ikizlerin annesi evimi basan böcek ve bitkilerden bıkip evi terk etmiş, Fernanda da yatağında ölü bulunmuştu. Annesinin ölümünden sonra eve gelen Jose Arcadio ona bir cenaze töreni düzenlemiş. Bir süre Macondo'da kalan Jose evde arkadaşlarıyla eğlenirken tesadüf eseri Ursula'nın altınlarını bulur. Bulduğu altınlarla gününü gün eden Jose yaşananlarda sıkılıp arkadaşlarını kovar.

Arkadaşları bir gece gizlice eve gelip Jose'yi öldürüp altınları alırlar. Aureliano sabah cesedini havuzda suyun üstünde görür.

Amaranta Ursula altı ay önce evlendiği kocası Gaston ile beraber Macondo'ya gelir. Eşine burada yaşamak istediğini söyleyerek evde çeşitli onarımlar ve düzenlemeler yapar. Eşi de memleketinde yapmayı düşündüğü uçak servisi postasını Macondo'da yapmak için arayışlara girer. Eski muz fabrikasının yerini uygun hale getirir. Amaranta'nın gelişi Aureliano'nun hayatını değiştirir. Sık sık dışarı çıkar, Katalonyalı kitapçıdan istediği kitabı alır, şehirde bol bol gezip arkadaş edinirdi. Amaranta ara ara odasına gelir, sohbet eder, birlikte vakit geçirirlerdi. Zamanla Aureliano ona âşık olur. Ona onu sevdiğini söyler. Amaranta bu durumu reddeder. Evden çıkıp farklı aşklara yelken açmaya çalıştığı bir genelevde Pilar Ternea ile karşılaşır. Pilar, Albay Aureliano'ya benzerliğine şaşırarak derdini söylemesini söyler. Falına baktıktan sonra Amaranta'nın onu evde beklediğini söyler. Eve gidip gizli gizli Amaranta ile birlikte olur. Gaston'un uçak projesi için Brüksel'e gitmesiyle sevgili hayatı yaşarlar. Pilar Ternera'nın ölümü, çok sevdiği Katalonyalı kitapçının gidişi bile mutluluklarını bozamaz. Bir gün Gaston yakında döneceği haberini bildirir. Bunun üzerine Amaranta her şeyi anlatır. Gaston da onlara mutluluklar diler. Onları huzursuz eden akrabalık bağı ve Aureliano'nun geçmişi üzerine yaptıkları araştırmalardan bir sonuç alamayan çift hayatlarına devam etti.

İçinde her türlü hayvanın ve bitkinin yaşadığı, dökülmek üzere olan evde mutlu bir hayat sürdüren çift bir süre sonra çocuk beklemeye başlar. Çocuk doğunca kuyruklu olduğu görüldü. Bir süre sonra Amaranta'nın kanaması başladı ve kanamadan öldü. Kendini kaybeden Aureliano Macondo'nun sokaklarında boş boş dolandıktan sonra aklına evde bıraktığı bebeği gelir. Hemen eve koşar her tarafta bebeği arar. Sonra karıncaların ölmüş bebeği yuvalarına taşımak için çekiştirdiğini görür. O an Melquiades'in el yazmalarında verdiği son ipucu aklına gelir. Buendia ailesinin ilk atasının ağaca bağlanacağını son ferdini de karıncaların yiyeceği cümlesini hatırlar.

Aureliano daha çok Melquiades'in el yazmalarına yoğunlaştı. Melquiades yaşanan tüm olayları yüz yıl önce yazmıştı. Yazdığı her şey tek tek gerçekleşmişti. Okudukça Buendialar'ın başından geçen tüm olaylar hakkında ayrıntılı bilgi edindi. Kendi geçmişi bölümüne geldiğinde büyük bir fırtına çıkar. Çünkü el yazmalarında Aureliano Babilonia' hayatını okuduğu an Macondo'nun yok olacağı yazıyordu.

4.4. Büyülü Durumlar

Gabriel Garcia Marquez, Latin Amerika Edebiyatı'nın en önemli yazarlarından ve büyülü gerçekçi edebi akımın en büyük temsilcilerindendir. *Yüzyıllık Yalnızlık* romanını “çocukluğumun romanı” olarak tanımlamıştır. Çocukluğunda anneanesi ve dedesinden duyduğu öykülerle yeni bir dünya yaratarak olağanüstü bir eser yazmıştır. Roman, büyülü gerçekçilik denilince akla ilk gelen eserlerdendir. Büyülü olanla gerçeği bir arada veren, yaşadığı toplumun gerçeklikleri ile büyülü unsurları birleştiren Marquez, dünya edebiyatına büyülü gerçekçi akımla yazılmış çok iyi bir roman sunmuştur. Bu bölümde romandaki büyülü durum ve olayları inceleyecek örnekler vereceğiz.

Ursula çingenelerle beraber giden oğlu Jose Arcadio'nun peşine düşer, uzun süre dönmez. Onun gidişinden sonra evde tuhaf olaylar görülmeye başlamıştır. “Boş bir şişe yerinden kaldırılmayacak kadar ağırlaşıverdi, çalışma tezgahının üzerindeki su dolu tencere, altında ateş olmadan fokur fokur kaynamaya koyulup içindeki su tamamen buharlaşana kadar yarım saat öyle kaynadı durdu.” (Marquez, 2024, s.46). Romanda bulunan bu metni incelediğimizde uzun süredir dolabın bir köşesinde duran boş şişenin yerinden kaldırılmayacak kadar ağırlaşması olağandışı bir durumdur. Çalışma tezgahındaki su dolu tencerenin altında ateş olmadan içindeki su buharlaşana kadar kaynaması büyülü bir başka durumdur. Yazar büyülü iki durumu verirken gerçek olaylarla birlikte vermiştir. Okuyucu okuduğu bu metni yadırgamadan olağan bir durum gibi algılamıştır. Bu metne paralel olarak romanın iki yüz üç'üncü sayfasında Ursula ocağa koyduğu sütün neden kaynamadığını merak edip tencereye bakar. Tencerenin kapağını kaldırdığında sütün yerinde kerçukları görür. Yazar, tencerede bulunan sütün bir süre sonra kurtçuklara dönüştüğü büyülü bir başka olayı okuyucuya sunmaktadır.

“Upar Vadisi'nden gelen ölülere sormuştu, bataklıktan gelen ölülere sormuştu. Kimselerden haber alamamıştı, çünkü Melquiades gelip de ölümün haritalarına ufacık bir nokta olarak işlenene dek, ölümler diyarında Macondo'nun adı sanı bilinmiyordu.” (Marquez, 2024, s.91). Aguilar, Albay Aureliano Buendia tarafından onunla dalga geçtiği için öldürdüğü arkadaşısıdır. Onu öldürdükten bir süre sonra öldürdüğü andaki durumuyla ona görünmeye başlamıştır. Buna katlanamayan Buendia ailesi yaşadıkları yeri terk etmiş, yeni bir yer arayışına girmiş ve Macondo'yu kurmuşlardır. Metinde Aguilar, diğer dünyada yaşayan ölümlerle konuşan bir karakter olarak sunulmuştur. Her gelen ölüye arkadaşı Aureliano'yu sormakta ancak izini bulamamaktadır. Çünkü Macondo'da daha kimse ölmemiştir. Melquiades öldükten sonra Aguilar, Buendia'dan haber alabilmiştir.

Yazar, ölümlerin konuşup gerçek dünya ile iletişim kurabildikleri gibi büyülü bir durumu metnin doğal akışında okuyucuya sunmuştur.

Bir gün verandada otururken, ölümü kendisiyle birlikte oturmuş dikiş dikerken gördü. Gözleriyle gördü, çünkü maviler giyinmiş, uzun saçlı, eski zamandan kalma bir kadın kılığındaydı ölüm... Bir keresinde Amaranta'dan iğnesine iplik geçirmesini bile rica etti. Ölüm Amaranta'ya ne zaman öleceğinden, ecelinin Rebeca'dan önce olup olmadığından hiç söz etmedi. Yalnızca nisanın altısında kendi kefenini dikmeye başlamasını söyledi (Marquez, 2024, s.311).

Amaranta bir gün verandada otururken ölümü bir kadın kılığında ona görünmüştür. Yanındakiler ölümü görmemiş hatta ölüm ondan iğnesine iplik geçirmesini istemiştir. Ayrıca ona nisanın altısından sonra kefenini dikmeye başlamasını söylemiştir. Ölüm ile insan arasındaki büyülü bir bölüm yazar iğneye iplik geçirme gibi günlük sırdan bir durumu ölüme yaptırarak büyülü gerçekliğin büyülü durumunu sıradanlaştırmıştır.

Buendiaların evinin tam karşısına geldi, kapalı kapının altından sızdı, halıları kirletmemek için duvar diplerinden dolanarak salonu geçti, oturma odasına girdi, yemek masasının çevresinde geniş bir kavis çizdi, begonyalı terasa uzandı, Aureliano Jose'ye matematik dersi veren Amaranta'nın sandalyesinin altından görünmeden süzüldü, kileri geçti, ekmek pişirmek için tam otuz altı yumurta kırmak üzere olan Ursula'nın bulunduğu mutfığa girdi (Marquez, 2024, s.152).

Jose Arcadio yatak odasına girdiğinde bir silah sesi duyulur. Kan kapının altından süzülür, kaldırımdan Türkler sokağına geçer, oradan Buendialar'ın evine gelir, kapının altından Amaranta'nın sandalyesi altından ekmek pişirmek için yumurta kırmak üzere olan Ursula'nın bulunduğu mutfığa gelir. Alıntıyı incelediğimizde alıntının içinde bulunan Türkler sokağı, matematik dersi veren Amaranta, ekmek yapımı için otuz yumurta kıran Ursula gerçek hayatın içinde olan betimlemelerdir. Kanın süzülerek dolaşması büyülü gerçek dışı bir durumdur. Yazar gündelik hayatta olağan bir durumla büyülü bir durumu birlikte başarılı bir ustalıkla sunmuştur. “Çevresine biriken yabancılar, adamın kan kusarak ve kendi kanıyla boğularak sokak ortasında ölümünü seyrettiler.” (Marquez, 2024, s.264). İçinde kan bulunan bu alıntıya baktığımızda atın adama çifte atması normal hayatta görülebilen bir durumken adamın kendi kanında boğulması kanla ilgili bir başka büyülü bir durumu aktarmaktadır.

Çok geçmeden marangoz tabut için ölçü alırken, pencereden baktıklarında, minicik sarı çiçeklerin yağmur gibi indiğini gördüler. Çiçekler bütün gece süren suskun bir sağanakla köyün üzerine yağdı. Bütün çatıları örttü, bütün kapıların önüne yığıldı ve dışarıda yatan bütün hayvanları soluksuz bırakıp öldürdü. Gökten öyle çok çiçek yağdı ki, sabahleyin

sokaklar kalın halılar döşenmiş gibi oldu ve cenaze alayının geçebilmesi için çiçekleri küreyip atmak zorunda kaldılar (Marquez, 2024, s.161)

Aklını yitirdiğinden dolayı bahçedeki ağacın altında bağlı yaşayan Jose Arcadio Buendia, oğlu Albay Aureliano rüyasında öleceğini görmesiyle yatağına taşınır. Bir sabah odasına girdiklerinde ölmüş olduğunu görürler. Ölümüyle beraber sarı çiçekler yağmaya başladı, köyün üzerine o kadar yağdı ki yollar kapandı. Cenaze aracının gidebilmesi için kürekle yolları açtılar. Gökyüzünden sarı çiçekleri yağdırmak olağanüstü büyülü bir durum. Yazarın hayal gücünün sınırsızlığını gösteren çok iyi bir metin.

Ursula, ona gebeyken bir gece çocuğun karnında ağladığını duymuştu. Ses öylesine belirgindi ki, Ursula'nın yanında yatan Jose Arcadio Buendia bile uyanmış ve oğlum vantrilok olacak diye pek sevinmişti. Konu komşu ise, bu olayı duyunca, çocuğun peygamber olacağını söylemişlerdi. Oysa Ursula, derinden derine duyulan bu iniltinin, o hep korktuğu domuz kuyruğunun belirtisi olduğuna inanmış ve çocuğun karnında ölmesi için Tanrı'ya yakarmıştır (Marquez, 2024, s.279).

Ursula Albay Aureliano'ya hamileyken çocuğun karnında ağladığını duyar, ses o kadar yüksek ki yanında yatan eşi Jose Arcadio uyanır, oğlunun karnından konuşma yeteneğine sahip bir vantrilok olacağını düşünüp sevinir. Yazar, çocuğun anne karnında konuşmasına değil de Jose Arcadio'nun vantrilok durumuna yoğunlaşmasını büyülü bir durumun karakter tarafından da sıradan bir durum gibi görülmesini anlatan bir metin. Ursula alıntının devamında ailesinde önceden var olan “Ursula'nın bir teyzesi, Jose Arcadio Buendia'nın bir amcasıyla evlenmiş ve ucu püskül gibi tüylü, tirbuşon gibi kıvrım kıvrım, kıkırdaksı bir kuyrukla doğduğu için kırk iki yaşına kadar hiçbir kadına uçkur çözemeyen, ömür boyu bol pantolonla dolaşan bir oğlan dünyaya getirmişti.” (Marquez, 2024, s.30). Bu örnekteki büyülü durumdan kaygılanır, çocuğun ölmesi için dua etmiştir. “Çocuğu karın üstü çevirdikleri zaman öteki erkeklerden bir fazlalığı daha olduğunu fark ettiler. Eğilip baktılar. Bir domuz kuyruğuydu bu.” (Marquez, 2024, s.456). Romanın sonlarına doğru ailenin son bireyi olan bir çocuk kuyruklu doğar. Ailede var olan korku gerçekleşir. Yazar Buendia ailesinde bulunan büyülü bir kehaneti gerçekleştirir.

Kuşlar nişan talimlerinde havaya fırlatılan tabaklar gibi duvarlara çarpıyor, pencere tellerini delip geçerek yatak odalarında ölüyorlardı. Başlangıçta herkes bir salgın var sandı. Ev kadınları, özellikle öğle uykusu saatlerinde ölü kuşları süpürüp farasha toplamaktan, erkekler de kuş ölümlerini el arabalarına yükleyip nehre dökmekten usandılar (Marquez, 2024, s.382).

Romanın en önemli karakterlerinden Ursula ölmek üzeredir. Yazar, yarattığı büyülü karakterin ölümünü de büyülü durumlarla süslemiştir. Ölümünden önce doğada

güllerin farklı kokması, bezelyelerin kuruması gibi büyülü değişimler yaşanıyor. Hatta uçan daireler görünüyor. Öldükten sonra gökyüzündeki kuşların duvarlara çarptığı ve pencereleri delerek yatak odalarına girdiği görülüyor. Macondo'nun sokakları ölü kuşlarla doluyor, halk kuş ölümlerini toplayıp nehre gömmekten yoruluyor. Yaşanan bu büyülü durumları büyülü karakter olan Ursula'nın ölümüne bir saygı olarak okuyucuya sunuyor.

Jose Arcadio Buendia, adamı büyülenmiş gibi seyreden kalabalığı dirseğiyle yara yara oraya varıp tam soracağını sorduğu sırada, adam kehribar rengi nesneyi bir dikişte içiverdi. Çingene, Jose Arcadio Buendia'yı korkunç bakışlarıyla tepeden tırnağa süzdükten sonra buram tüten, ölümcül bir zift birikintisine dönüşüverdi. Jose Arcadio Buendia'nın sorusuna verdiği yanıt ise, zift birikintisinin üzerinde yankılanıyordu: "Melquiades öldü" (Marquez, 2024, s.27).

Yanına iki oğlunu alan Jose Arcadio sirki bir yandan gezerken bir yandan da dostu Melquiades'i arıyordu. Karşılaştığı herkese onu soruyordu sorusuna cevap ararken zifte dönüşen adam ona arkadaşının öldüğü haberini veriyordu. Büyülü bir şekilde zifte dönüştükten sonra zift birikintisinden gelen sesle Jose'nin basit, sıradan bir sorusuna cevap veriyor. Marquez büyü ve gerçeğin bir arada verildiği bir durumu daha okuyucuya sunuyor.

"Ne var ki, ellerini sararmış kağıtlara uzattıkları anda, tanrısal bir güç çocukları yerden havalandırdı ve Aureliano gelip kağıtları alıncaya kadar boşlukta tuttu." (Marquez, 2024, s.412). Buendiaların bahçesinde oynayan çocuklar Aureliano'nun odasına dalıp Melquides'ten kalma el yazmalarını yırtmak ellerini uzattıklarında tanrısal bir güç çocukları havaya kaldırdı. Bu olağan dışı durum, Aureliano kağıtları eline alana kadar devam etti. Yazarın romanda kullandığı çocukların uçmasıyla sonuçlanan olay, romanda bu şekilde aktarılıyor.

Romanda bulunan bir başka büyülü olaya baktığımızda Aureliano ve Amaranta Ursula'nın bir çocukları doğar. Doğan çocukta domuz kuyruğu vardır. Bu büyülü durum yazarın romanın başından beri işlediği Buendia ailesini korktuğu bir kehanettir. Yazar romanın sonuna doğru ailenin son ferdi olan çocukta bu kehaneti gerçekleştirir. Doğumdan bir süre sonra, Amaranta kan kaybından ölür. Bunun üzerine çok üzülen Aureliano kendini kaybeder ve evden çıkar. Bir süre sonra çocuğunu hatırlayıp eve döndüğünde çocuğu göremez bir süre aradıktan sonra karıncaların her birinin ölü bebeği yuvalarına taşımaya çalıştıkları görür. O an Melquiades'in son mesajını anlar. Melquiades ailenin en yaşlısının ağaca başlanacağını son ferdini de karıncaların yiyeceğini el

yazmalarında ifade etmişti. Marquez, karıncaların ölü bebeği taşımaları gibi çok iyi bir büyümlü durumu sıradan bir durum gibi sunarak büyümlü gerçekçiliğın büyümlü durumuna çok güzel bir örnek sunmuştur.

4.5. Büyümlü Karakterler

Gabriel Garcia Marquez, *Yüzyıllık Yalnızlık* romanında birçok karaktere yer vermiştir. İşlediğı çoğı karakter Latin Amerika'nın siyasi, toplumsal veya yerel bir temsiliyeti yansıtır. Ayrıca karakterlerin kişisel özellikler içsel dünyalarını, duygularını işleyerek tüm okuyucuların karakterler arasında bağ kurmasını sağlamıştır. Büyümlü gerçekçiliğın en büyük temsilcilerinden olan yazarın romanda bulunan karakterleri bu edebi akımın tüm özelliklerini yansıtmaktadır. Karakterlere normal hayatta olmayan gerçeküstü özellikler veren, bu özelliklerini romanın doğal akışında sunan yazar; okuyucuyu gerçek karakter ile büyümlü karakterin bir arada oluşunun tadına vardırır. Bu bölümde romanda bulunan büyümlü karakterleri inceleyeceğiz.

Albay Aureliano Buendia romanın en etkili karakterlerindendir. Büyümlü özellikleri daha annesinin karnındayken gözlemlenmiştir. Annesi ona hamileyken bir gece karnında çocuk ağlaması duymuş, ağlama sesinden yatakta bulunan babası Jose Arcadio Buendia uyanmış. Babası oğı karnından konuşma yeteneğı olan bir vantrilok olacağı için sevinirken komşular peygamber olacağını söylemiştir. Annesi ise karnında ölmesi için dua etmiştir. Çünkü “Ursula'nın bir teyzesi, Jose Arcadio Buendia'nın bir amcasıyla evlenmiş ve ucu püskül gibi tüylü, tirbuşon gibi kıvrım kıvrım, kıkırdaksı bir kuyrukla doğduğu için kırk iki yaşına kadar hiçbir kadına uçkur çözemeyen, ömür boyu bol pantolonla dolaşan bir oğlan dünyaya getirmişti.” (Marquez, 2024, s.30). Metinde de aktarıldığı gibi Ursula ailede bulunan bu kehanetin gerçekleşmesinden korkmaktadır. Yazar, Albay Aureliano Buendia anne karnında konuşma ve iniltili bir ses çıkarma gibi büyümlü bir özellik vererek okuyucuyu büyülemiştir.

“Çocuk şaşkınlık içinde kapıda dikilip, “Çorba dökülecek,” dedi. Tencere masanın ortasında sapasağlam duruyordu, ama çocuk daha sözünü bitirmeden tencere içinden gelen bir dürtüyle hareket ediyormuş gibi masanın kenarına doğru gitmeye başladı ve yere düşüp kırıldı.” (Marquez, 2024, s.25). Albay Aureliano Buendia'nın bir başka gerçeküstü özelliğine baktığımızda romanda karakter üç yaşındayken çorba yapan annesi, çorba piştikten sonra yemek masasına bırakır. Masada sağlam bir yerde duran tencerenin düşme ihtimali yoktur. Aureliano kapıda dikilip “çorba dökülecek” dedikten hemen sonra

tencere masanın kenarına doğru gidip düşer. Bu olaydan sonra Ursula, dehşete düşmesine rağmen baba Jose Arcadio Buendia olayı doğal karşılar. Karakter, çorba tenceresini büyümlü bir güçle masadan devirir.

Albay, Marquez'in metinlerinde genel olarak mutsuz bir karakterdir. Âşık olduğu ve sonrasında evlendiği karısı Remedios Mascote'yi kaybettikten sonra içine kapanık kederli bir karaktere dönüşür. İlerleyen zamanlarda siyasi olaylara ilgi duyarak muhafazakarlarla mücadele eden liberal bir devrimci olur. Otuz iki isyan çıkardıktan sonra savaşın anlamsız olduğunu ifade eder. Marquez karaktere yukarıda metinler dışında birçok büyümlü özelliği vermiştir. Savaştan sonra ne zaman öleceğini bilmiş ve paylaşmıştır. Oğlu Aureliano'nun erken yaşta öleceğini söylemiş ve gerçekleşmiştir. "Zarfin içindeki kâğıtta albay, inci gibi yazısıyla, 'Babama iyi bak, çünkü ölecek,' diyordu. Ursula telaşlandı. 'Aureliano öyle diyorsa öyledir,' dedi." (Marquez, 2024, s.159). Ayrıca babasının ne zaman öleceğini bilmiş bunun için annesine mektup göndermiştir. Mektuptan bir süre sonra babası ölmüştür.

Yazarın romanda işlediği diğer bir büyümlü karakter Prudencio Aguilar'dır. Jose Arcadio Buendia evlendikten sonra uzun süre ailedeki kehanetten (çocuklarının kuyruklu doğması) dolayı eşiyle beraber olmaz. Bundan dolayı çocukları olmaz. Bir gün horoz dövüşünde oyunu kazanır. Oyunu kaybeden yakın arkadaşı Prudencio Aguilar, çocuğunun olmamasını dalga konusu yaparak erkekliğiyle dalga geçer. Bunun üzerine Jose, arkadaşını öldürür. Bir süre sonra Aguilar'ın öldüğü andaki görüntüsüyle evlerinin her tarafında görünmeye başlar. Bu görünme hali farklı farklı şekillerde oluşur. Ölü bazen yarasını siler ve temizlemek için bir şeyler arar bazen de su içmek için su arar. Bu durum uzun süre devam eder. Bir süre sonra Jose Arcadio Buendia eşi Ursula ile yaşadıklarına dayanamaz köyü terk ederler. Yaşadığı köyden ayrılp uzun süren bir yolculuğun sonunda Macondo'yu kurar ve orada yaşamaya başlamıştır. Aguilar, ölümler diyarında her gelen ölüye dostu Jose Arcadio Buendia sormuştur ama bir türlü herhangi bir haber alamamıştır. Çünkü Macondo'da henüz kimse ölmemişti. Bir gün Melquiades ölünce Aguilar Jose Arcadio Buendia'nın yerini öğrenmiş, onu ziyaret etmiştir. İki dost uzun süre sohbet etmişlerdir. Yazar, Prudencio Aguilar karakterine ölü olmasına rağmen doğal hayatta bir daha bulunma, canlılara görünme ve onlarla konuşma gibi olağan dışı özellikler vermiştir.

Bir gün esrarengiz biçimde bir adam yanında küçük bir kızla Buendia ailesinin evine gelir. Kızın ailesini kaybettiğini anne babasının sizin akrabanız olduğunu, sizin onu evlatlık almanız için bir mektup gönderdiğini söyler. Elindeki mektubu uzatır. Mektubu okuduktan sonra aileyi çıkaramazlar ama Rebeca'yı kabul ederler. Rebeca'nın elinde hiç

bırakmadığı sürekli evin çeşitli yerlerinde görünen bir kemik torbası vardır. Bu kemikler anne babasının kemikleridir. Rebeca uzun süre konuşmaz ve yemek yemez. Ursula bunun için oldukça endişelenir. “Rebeca’nın avludaki nemli toprağı ve tırnaklarıyla duvardan kazıdığı kireç parçalarını yediğini keşfettiler.” (Marquez, 2024, s.53). Rebeca’nın gizlice nemli toprağı ve duvardan kazıdığı kireç parçalarını yediğini görürler. Ursula, onu bu kötü alışkanlığından vazgeçirmek için sert önlemler alır. Marquez, Rebeca karakterine romanın büyüüne uyumlu toprak ve kireç yeme özelliğı vermiştir. Okuyucu karakterin bu özelliklerini roman içinde doğal görmüş ve romandaki diğer karakterlerde olağan görmüştür.

“İntihar etme isteğı içinde, acı ve öfkeden ağlayarak avuç avuç toprak yedi. Yumuşacık, kaygan solucanları çiğniyor, sümüklü böceklerin kabuklarını dişleriyle ezip kırıyordu.” (Marquez, 2024, s.78). Rebeca evlerine gelen laterna hocası Pietro Crespi’ye aşıktır. Uzun süre ondan beklediğı mektubu alamayınca bunalıma girmiş, intihar etme isteğıyle bahçede toprak, solucan ve sümüklü böcek yeme davranışını sergilemiştir. Pasajdaki bu durum, büyülü karakterimizin büyülü bir başka durumdur. Büyülü alışkanlıklar romanın ilerleyen metinlerinde karşımıza çıkmaktadır.

Amaranta, iç eteklerinin dantellerinde gizemli bir ürperti duydu ve yere yuvarlanmamak için çarşafa sıkı sıkıya sarılmak zorunda kaldı. Çünkü o anda Güzel Remedios’un ayakları yerden kesilmiş, uçmaya başlamıştı. O sıralarda nerdeyse tamamen kör olan Ursula, bu belirgin esintinin ne olduğunu anlayabilen tek kişi oldu ve çarşafının ucunu koyuvererek Güzel Remedios’un kendisiyle birlikte havalandırarak uçuşan çarşaf arasında el sallayışını seyretmeye koyuldu. Çarşaf ve Güzel Remedios, dalya çiçeklerinin, ağustos böceklerinin arasından yükseldiler (Marquez, 2024, s.266).

Romandaki bir başka büyülü karakter Remedios’tur. Güzel Remedios çamaşırları asarken ayakları yerden kesilmiş gökyüzüne uçmuştur. O kadar yükselmiş ki bir süre sonra kaybolmuştur. Karakterin uçması romanın doğal akışı ve okuyucu tarafından olağandışı bir olay gibi algılanmamış neredeyse doğal bir durum gibi görülmüştür. Yazar, Remedios karakterine bu olağanüstü özelliğı romanın doğallığında okuyucuya sunmuştur. Remedios la Bella çok güzel bir kadındır onu gören erkekler ona âşık olmakta hatta bazıları aklını kaybetmekte bazıları da kendilerini öldürmektedir. Zamanın akışına inat yaşlanmayan karakter saflığını korumakta dünyada yaşanan olaylara karşı ilgisizliğini korumaktadır. Evin içinde çıplak dolaşma ve yeğeni Aureliano Jose ile enest davranış geliştirme gibi toplumsal kurallara aykırı davranışlar sergilemektedir. Marquez okuyucuya birçok büyülü özelliğı olan bir karakter yaratmıştır.

Meme, ne zaman sarı kelebekler görse, ardından Mauricio Babilonia'yı gördüğünü fark etti. Daha önceleri, bir keresinde garajın üzerinde bir yığın sarı kelebek uçtuğunu görünce, bunların boya kokusuna geldiklerini sanmıştı. Bir keresinde de sinemaya gireceği sırada başının üzerinde sarı kelebekler uçuşmuştu... Ama Mauricio Babilonia, başladığı zaman, Meme sarı kelebeklerin delikanlıyla ilintili olduğunu anladı (Marquez, 2024, s.320-321)

Maurico Babilonia, muz şirketi garajında çalışan ustabaşı yardımcısıdır. Meme, Aureliano Segundo'nun kızıdır. Ekonomik durumları baya iyi olan ailenin özel şoförü vardır. Bir gün şoför hastalandığı için yerine Mauricio Babilonia gelir, Meme'ye araba kullanmasını öğretir. Bir süre sonra aralarında büyük bir aşk başlar. Her gün gizlice buluşurlar. Meme ne zaman Mauricio Babilonia görse etrafında sarı kelebekler görülür. Sarı kelebeklerin Mauricio Babilonia ile ilgili olduğunu sarı kelebekleri gördüğü an sevdiği kişinin orda olduğunu anlıyordu. Romandaki bir başka büyülü karakter etrafında dolaşan sarı kelebeklerle okuyucuya aktarılmıştır.

Meme banyodayken, Fernanda onun odasına girdi ve odayı dolduran kelebeklerden soluk alamaz oldu. Kelebekleri kovalamak için eline geçen bir çamaşırı çekip salladı ve yere yuvarlanan hardal yakılarıyla kızının akşam banyoları arasındaki bağlantıyı kurunca dehşetten dona kaldı... O gece Mauricio Babilonia, son birkaç aydır süregeldiği gibi akreplerin ve kelebeklerin arasında her gece sevgiyle ürpererek, çırlıçplak kendisini bekleyen Meme'nin yanına girebilmek için banyonun kiremitlerini sökerken, nöbetçi onu vurdu. Belkemiğine saplanan kurşun, onu ömür boyu yatağa bağladı. İyice yaşlandıktan sonra, hiç sesini çıkarmadan, hiç sızlanmadan, sevgisine bir an bile ihanet etmeden anıların acısı ve bir an rahat vermeyen sarı kelebekler arasında tek başına öldü (Marquez, 2024, s. 325-326).

Meme'nin annesi Fernanda katı kuralları olan bir annedir. Bir gün onları sinemada birlikte yakalar ve Meme'yi odaya kilitler. Mauricio Babilonia onu görmek için tüm yolları dener. Evin bacasından gizlice girip her akşam banyoda buluşurlar. Anne bir gün Meme banyodayken odasına girer. Odanın içinin kelebeklerle dolu olduğunu görür. Kızının sürekli banyoya gitmesi, Mauricio Babilonia bir gelişinde eve gelen kelebekleri, odadaki kelebekler arasında bir bağ kurup dehşete düşer. Tanıdığı olan belediye başkanından evlerine giren hırsız yakalaması için bir bekçi rica eder. Mauricio Babilonia akşam bacadan evin banyosuna girmeye çalışırken bekçi tarafından vurulur. Ömür boyu yatağa bağlı yaşayıp ona rahat vermeyen sarı kelebekler arasında ölür. Marquez, Mauricio Babilonia karakteri ile sarı kelebekler arasında büyülü bir bağ kurmuş. Romanın akışında hem diğer karakterler hem de okuyucu bu büyülü durumu olağan karşılamıştır.

Marquez'in *Yüzyıllık Yalnızlık* romanında Melquiades karakteri büyülu gerçekçilik edebi akımının büyülu karakter unsurlarının sıkça görüldüğü bir karakterdir. Melquiades çingenelerle beraber Macondo'ya gelen, bilimsel özellikleri olan, her geldiğinde farklı teknolojik buluşları halka sunan bilgili bir karakterdir. Buendia ailesiyle çok iyi bir bağ kuran karakter beraber geldiği çingeneler tarafından birçok defa öldüğü söylenmiştir. "Çingene, Jose Arcadio Buendia'yı korkunç bakışlarıyla tepeden tırnağa süzdükten sonra buram buram tüten, ölümcül bir zift birikintisine dönüşüverdi. Jose Arcadio Buendia'nın sorusuna verdiği yanıt ise, zift birikintisinin üzerinde yankılanıyordu: 'Melquiades öldü.'" (Marquez, 2024, s.27). Metindeki bu söylemden sonra yaşadığı anlaşılan Melquiades bir süre sonra ortaya çıkmıştır. Buendiaların evinde gerçekten öldüğünde ise hayaleti Buendilarla yaşamaya devam etmiştir. "Gerçekten öbür dünyaya gitmiş, ama yalnızlığa dayanamadığından geri dönmüştü." (Marquez, 2024, s.60-61). Ölü olmasına rağmen diğer kişilerle konuşabilen, onlarla çeşitli konularda deneyler yapan, yazdığı el yazmalarının şifresini çözmeleri için ipuçları veren büyülu bir karakterdir. Ayrıca kehanetleri olan Macondo'nun geleceğini ve Buendia ailesinde yaşanacakları önceden el yazmalarında yazmıştır. "Melquiades'in son ipucu o anda aydınlandığı için yerine çakılı kalmıştı. Elyazmalarındaki son cümle, insanın zaman ve mekân düzeni içindeki yerine yerli yerinde oturuyordu. Soyun atası ağaca bağlanır, sonuncusunu da karıncalar yer, diye yazmıştı Melquiades." (Marquez, 2024, s.459). Metinde kehanetlerinin gerçekleştiğini göstermiştir.

Gabriel Garcia Marquez, *Yüzyıllık Yalnızlık* romanında bir büyülu özellikleri olan birçok karaktere yer vermiştir. Yukarıda analiz ettiğimiz karakterler dışında romanın en önemli karakteri tüm yaşananların içinde olan büyülu bir başka karakter Ursula İguaran'dır. Ursula yüz yıldan fazla yaşamış, geleceği sezebilen bir karakterdir. İlerleyen yaşlarda kör olmuş fakat kimse kör olduğunu anlamamıştır. Ursula görmemesine rağmen hiçbir sıkıntı yaşamadan hayatına devam etmiştir. Pilar Ternera, kartlar sayesinde geleceği görebilen yaptıkları tahminler doğru çıkan büyülu bir karakterdir. Jose Arcadio Buendia ise olağandışı bir güce sahip olan, zihinsel gelgitler yüzünden ağaca bağlanmasına rağmen uzun süre ağaca bağlı olarak yaşayan, öldükten sonra hayaleti görülen bir karakterdir. Yazar, romanda yarattığı çoğu karaktere büyülu özellikler vermesine rağmen bazı karakterleri sıradan hayatın içinden seçmiştir. Romanda bulunan gerçek veya büyülu karakterler uyumlu bir atmosfer oluşturmuşlardır. Büyülu gerçekçiliğin akımının büyülu karakterler özelliğini hayatın doğal akışında işlemiş, gerçeklik algısını değiştirmiştir.

4.6. Büyülü Mekân ve Zaman

Gabriel Garcia Marquez *Yüzyıllık Yalnızlık* büyülü gerçekçilik edebi akımına uygun birçok büyülü mekâna yer vermiştir. Aşağıdaki metin romanın geçtiği Macando şehri kurulmadan önce yer arayışına giren Jose Arcadio Buendia ve yanındakilerle karşılaştığı büyülü bir yeri tasvir etmektedir.

Sonra, on günü aşkın bir süre güneş yüzü görmediler. Toprak, volkan külü gibi yumuşak ve vıcık vıcık oldu, bitkiler sıklaştıkça sıklaştı, kuşların çığlıklarıyla maymunların şamatası gitgide uzaklaştı ve dünya sonsuz bir hüzne büründü. Keşif kolundakiler, çizmeleri buram buram tüten petrol gölcüklerine bastıkça, palaları kan kırmızı zambaklarla altın sarısı semenderleri doğradıkça, bu nemli ve sessiz cennette Adem'in günahından da eskilere giden anılarına kapıldılar (Marquez, 2024, s.21).

Bu metinde yolda giderken karşılaştığı yerleri betimlemektedir. Yazarın yaptığı betimleme oldukça büyülü bir mekân izlenimi vermektedir. Jose Arcadio Buendia, eşi Ursula ve yanındakilere uzun bir arayıştan sonra bir yerde durup bir yerleşim yeri kurarlar. Bu yere Macondo ismini verirler. Macondo romanın genel mekânı, büyülü ve gerçek olayların yaşandığı yazarın kurguladığı hayali bir kenttir. Küçük izole bir yerleşim yeri olarak kurulan daha sonra büyüyen, yozlaşan Macondo romanın sonunda yok olmuştur. “Son satıra gelmeden önce, o odadan bir daha çıkamayacağını anlamış bulunuyordu. Çünkü el yazmalarında Aureliano Babilonia'nın şifreleri çözdüğü anda aynalar (ya da seraplar) kentinin rüzgarla savrulup yok olacağı...” (Marquez, 2024, s.461). Yazar, bu metinde el yazmalarında kentin yok olacağı bilgisini vermiş ve bir süre sonra Macondo büyük bir fırtınayla yok olmuştur.

Melquiades'in çadırı büyülü icatların, iksirlerin, deneylerin yapıldığı bir büyülü bir yerdir. Daha sonra burası yerini Jose Arcadio Buendia'nın laboratuvarına bırakmıştır. Aureliano Babilonia'nın devraldığı el yazmalarını çözdüğü laboratuvar, bir başka büyülü mekandır.

Yazarın büyülü mekân olarak kullandığı bir başka yer Buendialar'ın evidir. Bu evde karıncalar olağan dışı ses çıkarmakta, güveler gürültü yapmakta, otlar gereğinden çok büyümekte ve yüksek sesli bir hışırtı çıkarmaktadır. Evde daha önce yaşayan ölmüş aile fertleri, yaşadıkları zamanda uğraştıkları konularla ilgili çeşitli konuşmalar yaparken, yapılan bu konuşma ve sesler ev sahipleri tarafından duyulmaktadır

Gabriel Garcia Marquez'in *Yüzyıllık Yalnızlık* romanında zaman doğrusal bir çizgide ilerlememiştir. Anlatı bir geçmişe bir geleceğe dönüşlerle aktarılmıştır. Geçmiş, gelecek ve şimdi iç içe geçerek döngüsel bir zaman anlayışı uygulanmıştır. Yazar zaman konusunda zikzaklar, sert geçişler yaparak gerçek zaman ve büyülü zaman arasındaki farkı ortadan kaldırmış büyülü gerçekçiliğin akımına uygun bir zaman geçişi sağlamıştır.

Albay Aureliano Buendia, yıllar sonra idam mangasının karşısına dikildiğinde, babasının onu buzu keşfetmeye götürdüğü o çok uzaklarda kalmış ikinci vaktini anımsayacaktı. O zamanlar Macondo, tarihöncesi kuşların yumurtaları kadar ak ve kocaman, parlak çakıllarla örtülü yatağı boyunca dupduru akan bir ırmağın kıyısında kurulmuş, yirmi hanelik bir kerpiç köydü. Dünya öylesine çiçeği burnundaydı ki, pek çok şeyin adı yoktu (Marquez, 2024, s.11).

Bu metin romanın ilk cümlesidir. Yazar, Albay Aureliano Buendia'nın idam mangasının önünde kurşuna dizileceğini haber vererek hikâyede gelecekte olabilecek bir durumu okuyucuya aktarmıştır. Metnin devamında başa dönmüş Macondo'nun kuruluşuna gitmiştir. Macondo'yu dünyada ilk kurulan yaşam alanı olarak tasvir etmiş, mitsel bir gönderme yapmıştır. Marquez, daha ilk cümlelerinde birçok zaman dilimini bir arada kullanmıştır.

“O anda bir üzüntü döneminin bittiğini, ancak boyun eğip kabullenerek dayanılabilecek yeni bir üzüntü döneminin başladığını anladılar.” (Marquez, 2024, s.347). Yazar yaşanan zamanı romandaki karakterin ruh haline göre tanımlamıştır. Metinde hükümetten kaçan Aureliano Segundu'nun bir ev baskınında askerlerin onu görememesi sonrasında söylenmiş bir sözdür. Hükümet Macondo'da baskıcı bir yönetim sergiliyordu, bu koşullarda halk mutsuzdu. Yaşanan katliamdan sonra üzüntü ve boyun eğme davranışının yanında baskıcı rejimi kabullenme döneminin başladığını söylüyor. Yaşanan bu zaman dilimini kendine özgü bir isimle tanımlıyor.

“Yağmur tam dört yıl, on bir ay, iki gün yağdı... Kuzeyden gelen kasırga, çatıları uçuruyor, duvarları yıkıyor, muz bahçelerinde tek ağaç bırakmamacasına tümünü köklerinden söküp deviriyordu.” (Marquez, 2024, s.350). Marquez, pasajda dört yıl süren bir zaman diliminde yağın yağmur sonrasında oluşan fırtınadan bahsediyor. Yazar, yağmur yağışını dört yıl gibi uzun bir zamana sığdırarak büyülü bir zaman dilimi kullanıyor.

Yediden yetmiş herkes, uykusuzluk bulaşmış o tadına doyumaz yeşil horozları, uykusuzluğa batmış o güzelim pembe balıkları, uykusuzluğa bulanmış o şipşirin sarı tayı emip duruyordu. Böylece pazartesi sabahı doğan güneş, bütün kasabayı ayakta

buldu. Önceleri kimse telaşa kapılmadı. Tam tersine, uyumadıklarına seviniyorlardı. (Marquez, 2024, s.56).

Rebeca'nın gelişi ve sonrasında yaptıkları eski zamanda yaşanmış uykusuzluk salgınının belirtileriydi. Bir süre sonra herkes uykusuzluk hastalığına yakalanmıştı. Macondo'da ki tüm canlılar uyuyamıyordu. Zamanla uykusuzluk hali karantinaya alındı, halk bu durumu olağan görüp hayatına devam etti. Yazar, bir dönemi uykusuzluk dönemi olarak adlandırıp hikâyeyi bu şekilde işlemiştir. Romandaki kahramanlar da bu büyülü salgını olağan karşılamıştır.

Uykusuzluk döneminden sonra unutkanlık dönemi başlamıştı. Macondo'daki herkes bu hastalığa yakalanmış insanlar ne geçmişi ne geleceği ne de şimdiki hatırlayamıyordu. İnsanlar evinin yolunu bile bulamıyor gün geçtikçe durum kötüleşiyordu. Jose Arcadio Buendia unutkanlık salgını için geçici bir çözüm olarak her nesnenin üzerine isim yazma yöntemi bulmasına rağmen bir süre sonra insanlar okumayı da unutmuşlardı. Bir gün Melquiades Macondo'ya gelir Jose Arcadio Buendia onu unutmuştur. Bunu anlayan Melquiades bu büyülü salgını ortadan kaldırmak için çantasından bir kutu çıkarır, Jose'ye bunu içirir. Büyülü salgın ortadan kalkar. Marquez romanın bir zaman dilimini uykusuzluk salgınının yaşandığı dönem olarak tanımlar. Bu dönemi ortadan kaldıran Melquiades karakterine zaman ile ilgili tüm sınırları ortadan kaldırmıştır. Melquiades bazen kaybolmakta, bazen bir anda ortaya çıkmakta, bazen de ölmesine rağmen hayaleti görünmektedir. Ayrıca Melquiades romanda yaşanacakların zamanlamasını yazdığı el yazmalarıyla önceden bilen kişidir.

4.7. Yerel Kültür, Batıl İnanç, Mitler ve Metaforlar

Gabriel Garcia Marquez'in *Yüzyıllık Yalnızlık* romanında yerel kültürü oldukça işlemiştir. Macondo şehrinde Latin Amerika kültürünü, tarihini, toplumsal yapısını, hatta iklimsel özelliklerini okuyucuya sunmuştur. Latin Amerika halklarının yaşam tarzını, gelenek göreneklerini, inançlarını, doğayla olan ilişkilerini ve batıl inançlarını çok iyi betimleyen yazar, roman üzerinden Latin Amerika'yı dünya edebiyatına sunan bir laboratuvar kurmuştur. Büyülü gerçekçilik akımının önemli özelliklerinden olan yerel kültür ve batıl inanç özelliğini eserinde çok iyi örnekler işlemiştir. "Donuna işemekten vazgeçsin diye tuğlalar kızdırıp altına koydular." (Marquez, 2024, s.94). Albay Aureliano Buendia'nın evlenmek istediği küçük kız Remedios Mascote akşamları altını ıslanmaktan vazgeçirmek için yerel kültürün bir ögesi ve batıl inancın bir parçası olan kızgın tuğla

yöntemi kullanılmıştır. “Kasabanın kurulduğu günden beri kapının üzerinde asılı duran öd ağacı dalı ile ekmek somunu indirildi, yerine Hazreti İsa'nın kutsal yüreğinden bir parçanın sarılı olduğu kese asıldı.” (Marquez, 2024, s.239-240). Yerel kültürde ilahi bir özellik yüklenen öd ağacı ve somon ekmeği evlerin kapılarına asılırdı. Değişen toplumsal değerler ve inanışlar zamanla kapıya asılanı değiştirmiştir.

Albay Aureliano Buendia'nın evlendiği kız Remedios Mascote ölünce yerel kültür geleneklere bağlı olarak bir yas biçimi uygulandı, önemli bir durum olmadıkça insanların eve giriş çıkışı yasaklandı, bir yıl süreyle yüksek sesle konuşulması yasaklandı, yatağına siyah bir kurdele bağlandı ve hiç sönmeyen bir gaz lambası öldüğü yatağın başucuna yerleştirildi. Geleneksel Latin Amerika kültüründe ölenler için yapılan bir yas yöntemi betimlenmiştir. Yazar özellikle Buendia ailesi üzerinden yaşadığı kültürün geleneksel aile yapısını oldukça iyi aktarmıştır.

Yazar, *Yüzyıllık Yalnızlık* romanında büyülu gerçekçiliğin mit ve metaforlara işleme özelliğine oldukça yer vermiştir. Marquez hem yerel mit ve metaforlardan hem de evrensel mit ve metaforlardan oldukça beslenmiştir.

O anda Güzel Remedios'un ayakları yerden kesilmiş, uçmaya başlamıştı. O sıralarda nerdeyse tamamen kör olan Ursula, bu belirgin esintinin ne olduğunu anlayabilen tek kişi oldu ve çarşafların ucunu koyuvererek Güzel Remedios'un kendisiyle birlikte havalandırarak uçuşan çarşaflar arasında el sallayışını seyretmeye koyuldu (Marquez, 2024, s.266).

Bu metinde yazar, evrensel dini mit olan Hz. İsa'nın annesi Hz. Meryem'in göğe yükselmesine gönderme yapmıştır. “Günümüz Katolikleri Meryem'in ruhen ve bedenen göğe yükseldiğine inanmaktadırlar.” (Sarıkcıoğlu, 2017, s.52). Remedios göğe yükselmiş ve gözden kaybolmuştur. Romanda bu karakteri incelediğimizde toplumsal konu ve olaylardan uzak kalmış, masumiyet, saflık ve güzelliği ile bilinen bir karakterdir. Jupp'a (2000. S.113) göre *Yüzyıl Yalnızlık*, “Latin Amerika tarihini mit olarak yeniden yapılandırmaya yönelik bir çaba” olarak görülebilir ve “tarihi mit olarak yeniden yapılandırma amacı, Latin Amerika'nın yanlış romantik yorumlarından kurtulmaya çalışan bir öz tanımlama eylemini temsil eder.”

Marquez, romanın üç yüz seksan iki'nci sayfasında toplu ölü kuşlardan söz etmiştir. Ursula öldükten sonra büyük bir kuş ölümü gerçekleşmiş, insanlar özellikle uyku saatinde ölen kuşların ölümünü salgın zannetmiştir. Macondo sakinleri evinin etrafındaki kuşları toplayıp el arabalarına koyup nehre atmıştır. Ursula öldükten bir süre sonra kuşların sıcağından sürü halinde ölmesi yerel bir metafordur. Çünkü 1925 yılında binlerce

kuş ölmüş, ölen kuşlar Ekvator ve Kolombiya kıyılarında görülmüştür. Yazar yaşanan bu tarihi olaya göndermede bulunmuştur. Ayrıca Peder Isabel ölen kuşların serseri bir Yahudi'den kaynaklandığı söylemiştir. Bu söylem ayrımcı batıl bir inançtır. “Yağmur tam dört yıl, on bir ay, iki gün yağdı.” (Marquez, 2024, s.350). Metinde uzun süre yağmur yağması Latin Amerika kültüründe yağmur arınmayı çağrıştıran bir doğa olayı metaforudur. Melquides'in kehanetleri, ölüken görülmesi, büyü özellikleri, geleceği gören el yazmaları yaşanan toplumun büyücü ve kehanet ve fallara verdiği önemi aktaran bir metaforudur. “Bu nemli ve sessiz cennette Adem'in günahından da eskilere giden anılarına kapıldılar.” (Marquez, 2024, s.21). Ayrıca romanın geçtiği Macondo'nun kuruluş aşaması, kuruluşundan sonra yaşananlar Hz. Âdem ve Havva'nın cennet cehennem öyküsüne bir göndermedir. Romanda bunların dışında birçok yerel kültür, batıl inanç, mit ve metafor bulunmaktadır.

4.8. Toplumsal Sorun ve Post Kolonyal Göndermeler

Gabriel Garcia Marquez'in *Yüzyıllık Yalnızlık* romanı büyü gerçekçilik akımını kullanarak Latin Amerika'daki siyasi, toplumsal, sosyal ve kültürel problemleri dile getirir. Yazar kurduğu Macondo şehri ve yarattığı Buendia ailesi üzerinden yaşadığı toplumun sosyal yapısına ayna tutmuştur. Macondo'daki toplumsal sorunları romanda kullandığı birey ve topluluklar üzerinden işleyen yazar, bu sorunlara sebep olan durumları gözler önüne serip çoğu zaman büyü metaforlarla eleştirmiştir. Post kolonyal bir bakış açısına sahip olan yazar, yaptığı eleştirilerle sorunun kaynağına inmekte ve çözümler üretip toplumun bunları görüp yeniden ayağa kalkmasını hedeflemektedir.

Macondo ilk kurulduğunda dış dünyaya kapalı bir yerleşim yeri idi. Bu kapalı olma durumu çingenelerin getirdiği sirkle bozulmaya başlamıştır. Sirkle gelen Melquiades her gelişinde yeni icatlar getirerek oradaki halkı şaşırtmıştır. Jose Arcadio Buendia getirilen her yeni buluşu satın almaya çalışmıştır. Bunun için zor günler için eşi Ursula'nın sakladığı sömürge altınlarını bile kullanmıştır. Teknolojiden uzak olmak halk arasında zaman zaman problem haline gelmiştir. “İrmağın hemen karşı kıyıcığında her türlü sihirli araç gereç varken, biz burada, eşekliğimize doymayalım.” (Marquez, 2024, s.18). Bir süre sonra gelen teknoloji toplumda daha büyük sorunlara yol açmıştır.

Yüzyıllık Yalnızlık romanında “kadın” temsiline baktığımızda genel itibarıyla güçlü, mantıklı, gerçekçi karakterler olarak işlenmiştir. Özellikle Ursula karakteri bilge, aileyi ayakta tutan, mantıklı, geleneksel değerlere bağlı, zamana ve ölüme karşı direnen

büyülü gerçekçiliğin vücut bulduğu güçlü bir kadın karakterdir. Marquez kadın karakterleri erkek karakterlere göre daha ne yaptığını bilen gerçekçi olarak işlemiştir. Kadın güçlü aktarılmasına karşın o dönemde de erkek egemen sistemde ikinci plandadır. “Daha o zamanlar, kadınları araba kullanması hoş karşılanmazdı.” (Marquez, 2024, s.388). Bunun gibi romanda kadının ikinci sınıf olduğu birçok metin bulunmaktadır. Romanda kadın temsili açısından bir başka problemli alan cinsel obje olarak kullanılmasıdır. “Yanında üç metresi vardı. Kadınların üçünü aynı eve yerleştirdi.” (Marquez, 2024, s.187). Kadınlar metnin birçok yerinde cinsellikle ilişkilendirilmiş erkeklerin haz duygusunu giderici karakterler olarak işlenmiştir. Romanda bu konuya paralel olarak karşımıza çıkan en ilginç karakter Pilar Ternera’dır. Pilar, Buendia ailesinin iki oğluyla beraber olmuş ve onlardan çocuk yapmıştır. Beraber olma anları tüm ayrıntısıyla romana aktarılmıştır. Yazar, romandaki cinsel temanın önemli bir kısmını Pilar üzerinden işlemiştir.

Tanrının tohumunu ekmek için buradan daha bakir toprak bulunmayacağına inanarak, bir hafta daha kalmaya, sünnetli sünnetsiz kim varsa vaftiz etmeye, yıllanmış karı kocaları Tanrı önünde nikahlamaya, ölenlerin başında dua etmeye karar verdi. Ama kimse oralı olmadı. Kime yansa, bunca yıldır papazsız da pekâlâ yaşayıp gittiklerini, ruhlarına kimse aracılık etmeden de Tanrıyla işlerini yürüttüklerini söylüyorlardı. Peder Nicanor sokak sokak dolaşıp vaaz vermekten usanınca bir kilise yaptırmayı düşündü (Marquez, 2024, s. 96-97).

Marquez, romanda kiliseyi kolonyal sistemin bir parçası olarak işlemiştir. Metinde Macondo’ya devlet görevlisi Don Apolinar Mascote’nin davetlisi olarak ilk defa gelen bir Peder Nicanor burada kalmış dini kuralları yaymaya çalışmıştır. Halk pederin anlattıklarıyla pek ilgilenmemiş, yerel kültürlerini, inanışlarını yaşamaya devam etmiştir. Zamanla peder kiliseyi kurmuş, toplumda etkin bir rol almıştır. Egemen kolonyal sistem kilise üzerinden iktidarını güçlendirmiş, halkı dini kuralların hegemonyasına almıştır. “Meme, sömürge piskoposlarının büyük boy yağlıboya resimleriyle dolu salonda bekledi.” (Marquez, 2024, s.330). Kilisenin kurumsallaşmasıyla halkta sosyal değişimler yaşanmış, egemenlerin toplumu yönetebilmesi kolaylaşmıştır. Yazar kiliseyi büyümlü gerçekçiliğin post kolonyal bakış açısıyla işlemiştir.

Sömürge toplumlarında sömürgeciliğin kurumsallaşmasının en büyük aracı dildir. Buendia ailesi çocuklarını Guajiro Kızılderililerinden Visitacion’a emanet etmiştir. Çocuklar zamanla çocuklar yerel halkın dili olan Guajiro diliyle konuşmaya başlamıştır. Buendia ailesi bunu “domuz kuyruğu kadar korkunç” bir durum gibi görmüş, çocukların

İspanyolca yerine kendi dillerini konuşmasını yabancılık olarak tanımlamıştır. Yazar kolonyal sistemin halkları nasıl kendi dilini dışladığını, eksik gördüğünü, hatta geri kalmışlığın göstergesi olarak tanımladığını bu bölümde okuyucuya aktarmıştır.

Zamanla bellek kaybının nerelere varabileceğini inceledikçe... Buna inek derler. Süt versin diye her sabah sağılması gerekir, sütün de sütlü kahve yapmak üzere kahveyle karıştırılabilmesi için kaynatılması şarttır. Böylece, bir an için adlarıyla yakalanan, ama yazılı harflerin ne demeye geldiğini unuttukları anda kaçıp ellerinden kayıveren bir gerçeği yaşamaya başladılar (Marquez, 2024, ss.58-59).

Macondo da unutkanlık salgınından sonra bellek kaybı salgını başlamıştır. Yazar; bu salgın metaforu ile kolonyal sistemi birbirine benzetmiş, yaşanan bellek kaybını sömürgeci sistemin halkın dilini unutturma ve yok etme durumuyla ilişkilendirmiştir. Yazar; büyümlü gerçekçilik akımının post kolonyal bakış açısıyla bu durumu eleştirmiş, Latin Amerika halkının yaşananları anlaması sağlamıştır.

Doğal, izole, gelenekleriyle yaşayan, yasların olmadığı, özgür bir yerleşim kuran Marquez; zamanla şehrin büyümesi nüfusunun artmasıyla şehirde birtakım değişiklikler olmaya başlamıştır. Bir gün ansızın kendini sulh yargıcı diye tanımlayan, merkezi hükümet tarafından gönderilen Don Apolinar Mascote gelir. İspanyolca bir kavram olan “don Apolinar” Latin Amerika’yı yıllarca sömüren İspanyollara bir göndermedir. “Yanında getirdiği devlet armasını duvara astı, kapıya da sulh yargıcı diye yazdı. Verdiği ilk emir, ulusal bağımsızlığın yıldönümü törenleri nedeniyle bütün evlerin maviye boyanması oldu.” (Marquez, 2024, s.68). Marquez bu metinle egemenlerin gittikçe gelişen ve büyüyen Macondo şehrine ele geçirmeye başlamasını örneklendirmiştir. Yazılı emri gören Jose Arcadio Buendia evden bir hışımla çıkıp yargıçtan hesap sordu. Yargıç devlet tarafında görevlendirildiğini bildirdi. Buendia kasabayı nasıl kurduklarını, buranın kuralları anlattı, sonunda onu tehdit edip evden çıktı. Ertesi gün Don Apolinar Mascote ailesi ve yanında askerlerle görünür.

İşgalcileri kasabadan atmaya kararlı olan Macondo'nun kurucuları yanlarına büyük oğullarını alıp Jose Arcadio Buendia'ya gittiler ve emrindeyiz dediler. Ama Jose Arcadio Buendia, bir adamı ailesinin önünde rezil etmenin erkeklığe sığmayacağını söyleyerek karşı çıktı. Don Apolinar'ın karısını ve kızlarını yanında getirdiğini anlattı. Bu nedenle, işi tatlılıkla çözmeye karar verdi Marquez, 2024, s.69).

Marquez, romanda yaşadıkları yeri kendi rızaları olmadan yönetmeye gelen egemenlere yerli halkın verdiği bir tepkiyi dile getirmiştir. Kendi halinde mutlu mesut yaşayan Macondo, siyasi problemlerin başlayacağı bir döneme girmiştir. Şehrin

kurucuları toplanmış, egemenlerin halkı sömürmesi için atadığı bir yöneticiyi şehirden kovmak istemişlerdir. Jose Arcadio Buendia yanında ailesi olduğu için konuşarak halletmek istemiş oğluyla beraber yargıcın evine gitmiştir. “Jose Arcadio Buendia onun ağız açmasına fırsat vermedi. Yalnızca iki koşulumuz var, diye sürdürdü sözünü, birincisi, herkes evini istediği renge boyayacak. İkincisi, askerler bugünden tezi yok çekip gidecek. Asayışı biz sağlarız.” (Marquez, 2024, s.69). Kapıda kızları gören Buendia yargıçla metindeki koşullarda anlaşıp oradan ayrıldı.

Tatlı dille köy halkını yola getirip ulusal bağımsızlık bayramında evlerin çoğunu maviye boyattırdı. Peder Nicanor'un baskısıyla, Catarino'nun dükkanını arka sokaklardan birine kaldırttı ve köyün göbeğinde açılmış olan rezalet yuvalarını kapattı. Başkente gidişinde de yanında güvenliği sağlamak üzere silahlı atlı polis getirdi; köye silahlı kişiler sokmama konusunda yapılan ilk anlaşma, kimsenin aklına bile gelmedi (Marquez, 2024, s.103).

Egemen sistemin temsilcisi, merkezi otoritenin sembolü ve kolonyal sistemin bir parçası olan Don Apolinar Mascote Macondo'da otorite olan Buendia ailesiyle ilişkilerini düzelttikten sonra yapılan anlaşmayı hiçe sayıp daha fazla polis isteyerek otoritesini güçlendirdi. Evlerin çoğunu maviye boyattırdı. Marquez; kolonyal sistemin temsilcisi olarak işlediği Don Apolinar Mascote karakteri üzerinden sömürgeci sistemin kendini kabullendirme, toplumda yer edinme aşamasında yumuşak davrandığını, toplumdaki güçlü aileleri yanına alıp, gücüne güç kattıktan sonra gerçek yüzünü gösterdiğini okuyucuya aktarmak istemiştir.

Liberaller ile muhafazakarlarla siyasi bir mücadelenin olduğu bir dönemde ülke seçimlere gitmiştir. Muhafazakarların temsilcisi olan Mascote, Macondo da seçimi yönetmiştir. Seçim bittikten sonra liberallerin oylarını Muhafazakarların oylarıyla değiştirmiştir. Sandığı tekrar mühürleyip başkente göndermiştir. Olanlara şahit olan Aureliano, durumu kabullenmemiştir. Ülkedeki politik çatışmalardan uzak duran Aureliano; bu olaydan sonra liberallere katılmış, bir gün Mascote'nin evine baskın yapıp liberallerle yönetime el koymuştur. Macondo'nun yönetimini yeğeni Arcadio'ya bırakıp devrimci General Victoria Medina'nın güçlerine katılmıştır. Albay savaş süresince silahlı otuz iki ayaklanma tertiplemiştir. Uzun süre savaşıyor, yaralanan, insan öldüren, suikastlar yaşayan Albay yaşanan bunca çatışmadan sonra savaşın gereksizliğini anlamıştır. “Saatlerce oturuyor, geleceği olmayan bir savaşın beklenmedik gelişimleri karşısında tökezlememeye çalışarak şiirler yazıyordu.” (Marquez, 2024, s.156). Metinde yazar, egemen güçlerin toplumda var olan çelişkilerden faydalanarak toplumu birbiriyle sonucu olmayan çatışmalara sürüklediğini işlemek istemiştir.

1899'da savaşı iki siyasi grup, Bin Gün Savaşı olarak bilinen ve yüz binden fazla insanın ölümüne yol açan bir iç savaşa girdi. Anlaşmazlık kahve fiyatlarının düşmesiyle başladı. O dönemde hükümeti elinde bulunduran Muhafazakârlar, kötüleşen ekonomi yüzünden paniklediler ve altınla desteklenmeyen kâğıt para çıkardılar. Sonuç olarak pesonun değeri önemli ölçüde düştü, kahve çiftçilerini iflasa zorladı ve liberaller hükümete karşı savaşı açmıştır. Savaş üç yıl sürdü. Liberaller sonunda kaybetti, ancak iki taraf 1902'de ekonomik ve siyasi reform vadeden bir anlaşmaya vardı (Darraj, 2006, s.28).

Latin Amerika tarihi birçok iç çatışmaya tanıklık etmiştir. Darraj'ın aktardığı metinde de görüldüğü gibi Kolombiya'da geçmişte yaşanan politik bir iç çatışmanın birçok ölüme ve tahribata neden olduğu görülmüştür. Marquez'in romanda aktardığı iç savaş tarihte yaşanan Bin Gün Savaşı'na göndermedir. Yazar bu gönderme üzerinden halkın yaşananlardan ders çıkarmasını istemektedir.

Macondo ilk kurulduğunda dış dünyaya kapalı bir yerleşim yeri idi. Bu kapalı olma durumu çingenelerin getirdiği sirkle bozulmaya başlamıştır. Sirkle gelen Melquiades her gelişinde yeni icatlar getirerek oradaki halkı şaşırtmıştır. Jose Arcadio Buendia, getirilen her yeni buluşu almaya çalışmıştır. Bu nedenle zor günler için eşi Ursula'nın sakladığı sömürge altınlarını da vermiştir. Teknolojiden uzak olmak halk arasında zaman zaman problem haline gelmiştir. Zamanla şehre elektrik, telefon, tren gibi birçok teknolojik ürün gelmiştir. Bu teknolojiyle beraber farklı farklı insanlar da gelmiştir.

Aureliano Segundo otelde yer bulamayan Mister Herbert ile karşılaşır ve onu eve yemeğe götürür. Mister Herbert, Buendialarda yemek yedikten sonra sofraya muz gelir. "Muzu güzelce inceledi, özel bir bıçakla ikiye böldü, parçaları hassas terazide tarttı ve muzun çapını, tabanca kalibrelerini ayarlamakta kullanılan çap pergeliyle hesapladı." (Marquez, 2024, s. 255). Muzu ilk defa gören Helbert, onu inceledi daha sonra muzun üretildiği bahçelere giderek teknik çalışmalar yaptı. Çeşitli mühendislik çalışmalarından sonra zengin büyük bir muz şirketi sahibi olan Mister Jack Brown geldi. Marquez, sömürgeciliğin ve kapitalist düzenin ilk temsilcisi olan muz şirketinin Macondo'ya gelişini bu metinle aktarmakmıştır.

19. yüzyılın sonlarında, Amerika merkezli United Fruit Company, daha sonra Chiquita International olarak bilinecek olan şirket, Muz Bölgesi'nde faaliyet göstermeye başlamıştır. Şirket, bölgeye muz plantasyonları kurmuş ve "20. yüzyılın başlarında Orta ve Güney Amerika'nın bazı bölgelerinde muz ticaretine sanal bir tekel koymuştur (Darraj, 2006, s. 12).

Romanda anlatılan muz şirketinin tarihsel bir arka planı vardır. Muz şirketi Latin Amerika'nın birçok yerinde faaliyet göstermiş, kendine özel çalışma alanları kurmuş, dışarıdan birçok işçi getirmiştir. Kolonyal sistemin bir parçası olan şirket, insanların hayatını değiştirmiş, şehirlerin hızla değişmesine yol açarak toplumsal yapıyı yerle bir etmiştir. “Muz şirketi gelip kasabayı yozlaştırmadan, düzenini bozmadan ve baskı kurmadan önce Macondo'nun kendince hali vakti yerinde, bolluk bereket içinde bir yer olduğu görüşünü savundu.” (Marquez, 2024, s.387). Romandaki bu metindende anlaşılacağı gibi ekonomik düzenleri değişen Macondolular rahat ve özgür hayatları zamanla yok olmuştur. Toplumda ahlaksal değerleri de yozlaştıran kolonyal, kapitalist sistem insanların sermayeye hayranlık duyması ona özenmesini sağlamıştır. M. Helbert'in kasabaya gelip muz keşfetmesinden sonra eski Macondo yerleşimcileri kasabanın yaşadığı değişime şaşırıyorlardı. “O zaman Albay Aureliano Buendia, Gringonun birine muz yedirdik diye şu başımıza açtığımız işlere bakın.” (Marquez, 2024, s.267). Marquez, Albay Aureliano üzerinden yaşanan toplumsal değişimi, ahlaksal çöküşü ve sömürünün düzenin yerleşik olmasını bu sözlerle serzenişte bulunmuştur.

Macondo da muzun yarattığı pozitif ekonomik, sosyal etki bir süre sonra sona ermiştir. Halk eski kazancını elde etmek için daha fazla çalışmak zorunda kalmıştır. Bu durum giderek ağırlaşmasına rağmen halk şükretme davranışı sergilemiştir. Şehirde hem ekonomik hemde sosyal alanda olumsuz birçok durum görülmeye başlanmıştır.

“UFC hızla gelişerek, bölgedeki “devlet içindeki devlet ve fiili güç” haline geldi: “En iyi arazilerin yanı sıra, United, kendi demiryolları, genel mağazalar ve telgraf sistemlerine sahipti; kanal ağı ile sulamayı tekelleştirdi.” (Bell-Villada, 2002, s.133). Sömürge sistemin bir parçası olan muz şirketi sermayenin verdiği güçle Makondo'da egemen güç olmuş kendine özel alanlar oluşturmuştur. Kazandıklarıyla gözü doymayan patronlar daha fazla kazanç için işçileri kötü koşullarda yaşatmaya ve düşük ücretler vermeye başlamıştır. Bunun üzerine işçiler, kendi aralarında örgütlenerek kötü çalışma koşullarına karşı mücadele etmeye başladı. İşçiler büyük bir toplu sözleşme hazırladı fakat işveren temsilciler uzlaşmaya yanaşmadı, bunun üzerine büyük bir grev yaptılar.

Muz şirketindeki ustabaşılığını bırakıp işçilerin yanında yer aldı. Çok geçmeden de ülkenin düzenini bozmak için girişilmiş kökü dışarıda bir eylemin ajanı olarak damgalandı: Sessiz, söylentilerle ağırlaşıp kararan haftanın sonunda bir gece, gizli bir toplantıdan çıkarken bilinmeyen birilerinin attığı dört kurşundan mucizeyle kurtuldu (Marquez, 2024, s.332).

Jose Arcadio Segundo, işçi mücadelesinin önde gelen karakterlerindendir. Mücadelenin başlamasıyla muz şirketindeki işini bırakmış, greve katılmıştır. Sendikanın önde gelen öncülerine suikastlar düzenlenmiş, Segundo öldürülmekten son anda kurtulmuştur. Grevin “kökü dışarda” olduğu iddia edilerek egemenlerin yaptıkları hukuksuzlukları meşrulaştırmak için sürekli kullandıkları argümanlar kullanılmıştır. Sıkı yönetim ilan edilmiş, Macondo’ya asker gönderilmiştir. İşçi-işveren arasındaki uzlaşmazlığın kaldırılacağını söyleyen askeri yönetim, merkezden trenle gelecek askeri yetkilinin açıklama yapacağını duyurmuştur. İstasyonun yanında toplanan üç bin işçi açıklama yapacak yetkiliyi beklemiş ama gelmemiştir. Halk, bu durumu protesto etmiştir. “Ödekiler, ilk kurşun dalgasıyla taranmış ve yere yıkılmışlardı bile. Sağ kalanlar yere yatacakları yerde ufak alana çekilmeye çalıştılar. Ne var ki, karşı sokaktaki makineli de yayılım ateşine başlamışlardı.” (Marquez, 2024, s.341). Protesto sırasında halk taranmış binlerce insan ölmüştür. Ölenlerin cesetleri tren vagonlarına bindirilip kanıtlar yok edilmiştir. Ölmüş zannedilen Jose Arcadio Segundo da vagona atılmıştır. Uyanınca gördüğü manzara karşısında şok olan Segundo, trenden atlayıp kurtulmuştur. Macondo’da yaşayan herkese bu katliamdan söz etmiş ama kimse ona inanmamıştır. “Jose Arcadio Segundo, “ölüler,” diye açıkladı. “İstasyondakilerin çoğu ölmüş olmalı.” Kadın ona acıyarak baktı. “Burada hiç ölen olmadı,” dedi. “Büyük amcanız Albay’ın döneminden bu yana hiçbir şey olmadı.”” (Marquez, 2024, s.341). Metindende görüldüğü gibi J. A. Segundo yaşanan bu katliama kimseyi inandıramamıştır.

5 Aralık 1928’de, iki bin ila dört bin grevci, Cienaga’daki demiryolu istasyonunda toplandı ve Santa Marta’ya yürüme niyetindeydiler. Hükümet, bir seferberlik durumu ilan etti ve bölgeye sokağa çıkma yasağı getirdi. Askerler, grevcileri dağıtma emriyle Cienaga’ya geldi. 6 Aralık sabahı saat 1:30’da ordu komutanı, grevcilerine seferberlik ilanını ve sokağa çıkma yasağını okudu ve onları birkaç dakika içinde dağılmaya zorladı. Ardından gelen kanlı yolculuk, “muz tarlaları katliamı” olarak bilindi. (Safford ve Palacios, 2002, s.281).

Kolonyal sistem sömürge toplumlarının yaşadığı katliamların izini ortadan kaldırıp inkâr eder. Bu inkârcı yaklaşımı sömürülen topluluklarda empoze ederek kolonyal sistemin resmi tarihini geçerli kılar. Marquez romanda yaşanan katliamı tüm ayrıntılarıyla aktararak tarihte yaşanan “muz tarlaları katliamına” göndermede bulunur. Jose Arcadio Segundo karakteri üzerinden de büyülü gerçekçiliğin toplumsal hafızayı canlı tutma özelliğini romanda uygular.

5. YÜZYILLIK YALNIZLIK VE PERWANE‘NİN AKŞAMI ROMANLARININ BÜYÜLÜ GERÇEKÇİLİK AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Karşılaştırmalı Edebiyat, birbirinden farklı toplum, dil, coğrafya ve zamanlarda yazılan edebi eserleri karşılaştırır. Bu edebiyatla ilgili dünya edebiyatında birçok tanım mevcuttur.

Karşılaştırmalı Edebiyat; iki veya daha fazla ulusal edebiyatı konu, üslup, fikir, dil özellikleri veya metin yapısı açısından karşılaştıran çalışmaları içerir. Bu karşılaştırmalar; ortak bir kültüre, dil ailesine, ortak coğrafyaya sahip milli edebiyatlar arasında yapılabileceği gibi farklı dil ailelerine ait, farklı coğrafyalarda yer alan, farklı kültürlerle sahip milli edebiyatlar arasında da yapılabilir. Burada amaç hiçbir zaman milletin üstünlüğünü ispat etmek değildir; amaç iki ülke edebiyatı arasındaki farklılıkları, benzerlikleri ve nedenlerini ortaya koymaktır (Öztürk, 1998, s.7-8).

Öztürk, Karşılaştırmalı Edebiyat‘ın tanımını ve genel amacını metindeki cümlelerle açıklamıştır. Karşılaştırdığımız iki yazar da yaşadıkları toplumun genel özelliklerini büyümlü gerçekçilik edebi akımını kullanarak eserlerine aktarmıştır. İki yazar da ulusal edebiyatlarında büyümlü gerçekçilik akımının en önemli temsilcileridir ve en iyi yazarlarından. Bu bölümde Gabriel Garcia Marquez‘in *Yüzyıllık Yalnızlık* ve Bextiyar Eli‘nin *Perwane‘nin Akşamı* romanlarını büyümlü gerçekçiliğin özellikleri açısından karşılaştıracamız.

5.1. Büyümlü Durumlar

İki yazar da kullandıkları büyümlü durum ve olayları metin içerisindeki doğal, gerçek ve günlük durumların içinde işlemiştir. İşlenen büyümlü durumlar ve olaylar olağan karşılanıp sıradanlaştırılmıştır. *Perwane‘nin Akşamı* romanında Perwane öldüğünde kelebeklerin her tarafa dağılıp gökyüzünden yağması ve *Yüzyıllık Yalnızlık* romanında Jose Arcadio Buendia ölünce gökyüzünden sarı çiçeklerin yağması birbirine benzeyen büyümlü durumlardır.

Aşıklar Vadisi‘ndeki ırmağın çığlığı, meşale gibi parlayan ilginç karıncalar, Aşıklar Vadisi‘nin insanların ruh haline göre şekillenmesi, kelebeklerin olağan dışı bir şekilde görülmesi, büyük fırtınaların çıkması gibi büyümlü doğa olayları *Perwane‘nin Akşamı* romanında işlenmiştir. *Yüzyıllık Yalnızlık*‘ta ise gökten sarı kelebeklerin yağması, kuşların sürü halinde ölmesi, altında ateş olmadan kaynayan tencere, uzun süre yağın

yağmur, romanın sonunda fırtına çıkması gibi büyüü doğa olayları yaşanmaktadır. Büyüü doğa olaylarına baktığımızda iki yazarın ortak tema olarak çıkardıkları büyük fırtına karşımıza çıkmaktadır. Bextiyar Elî romanında büyüü doğa olaylarını; özgürlük, yeni bir yaşam alanı, toplumsal gönderme ve aşk ile ilgili yaklaşımlarını işlemek için kullanır. Marquez ise büyüü doğa olaylarını, Latin Amerika'da yaşanmış tarihsel olaylara gönderme yapma aracı olarak kullanmış. Yazarların kullandığı bir diğer ortak büyüü durum; doğaüstü kehanetler ve hayalatlerdir. *Perwane'nin Akşamı*'nda Xendan'a görünen hayali adam hayaleti ile *Yüzyıllık Yalnızlık*'taki Melquiades'in öldükten sonra hayaletinin Buendia ailesiyle konuşması buna örnektir.

Her iki yazar tarafından da "kan" büyüü bir olay olarak işlenmiştir. Marquez, yatak odasında öldürülen Jose Arcadio'nun kanının süzülerek cadde ve sokaklardan Ursula'nın bulunduğu mutfağa gelmesi; Elî ise yolculuk yapan karakterlerin arabalarına etraftan kan fışkırması iki büyüü olaydır. Bunların dışında Marquez, ölüm ve ölümler ile ilgili büyüü birçok durum işlemiştir: Ölümlerin gerçek dünyaya gelip gitmesi, karakterlerle konuşması, karıncaların ölümleri taşıması, ölümlerin dolaşması ve zifte dönüşen adamın konuşmasını gibi birçok büyüü durumu işlemiştir.

5.2. Büyüü Karakterler

Romanlardaki büyüü karakterler büyüü gerçekçilik akımına uygun, metnin içinde gerçek durum ve sıradan olanla bir arada verilmiştir. Karakterlerin büyüü durumu yadırganmamış yazarlar birbirinden farklı birçok büyüü karakter kullanarak anlatımı güçlü kılmaya çalışmışlardır.

Karakterlerin ortak yanlarını incelediğimizde göze ilk çarpan *Perwane'nin Akşamı*'ndaki Perwane ve *Yüzyıllık Yalnızlık*'taki Maurico Babiliano'dur. Perwane, etrafında kelekler olan gittiği her yere kelek tozu bırakan bir karakterdir. Babiliano, gittiği her yerde beraberinde keleklerin de görüldüğü bir karakterdir. İki yazar da kelekleri büyüü karakterleriyle bütünleştirmiş, onlar arasında doğaüstü bir bağ kurmuştur. Kelek, özellikle *Perwane'nin Akşamı* romanında kitapların arasında, avlanması gereken bir canlı olarak ve Perwane öldüğünde karşımıza sürekli çıkmaktadır. Yazarların karakterleriyle ilgili benzer bir şekilde kullandıkları bir başka durum ise büyüü bir şekilde ölmeleri veya kaybolmalarıdır. *Yüzyıllık Yalnızlık*'taki Remedios karakterinin göğsü yükselmesi ile Perwane'nin ölünce toza dönüşmesi bu durumlara örnektir.

Yüzyıllık Yalnızlık romanında, Albay Aureliano Buendia'nın olabilecekleri önceden bilmesi, Prudencio Aguiların öldükten sonra geri gelip diğer karakterlerle konuşması, Rebeca'nın toprak yeme özelliği, Melquiades'in öldükten sonra geri gelip Buendia ailesiyle konuşabilmesi ve kehanetlerine devam edip el yazmalarını yazması büyülu karakterlere verilecek diğer örneklerdir. Marquez; büyülu karakterleri yaşadığı toplumun tarihsel döngüsüne uygun olarak romanda sıkça işlenen yalnızlık, ölüm ve tarihsel konulara paralel olarak işlemiştir.

Perwane'nin Akşamı romanında, haksızlığa uğradığında fırtına çıkaran Xendana Biçûçik, kelebek avlayan Feridunê Melek, ayı izlemekten keyif alan Midyaya Xemgin, kuşlarla büyülu bir bağı olan onlar gibi ağaçta yaşayan Siyamendê Balinde gibi büyülu birçok karakter Bextiyar Elî tarafından kullanılmıştır. Yazar, kullandığı çoğu karaktere kişisel özelliklerini hatırlatan bir soy isim eklemiştir. Büyülu karakterler Kürt toplumunda bulunun bireyleri temsil etmiştir. Elî, romanda kullandığı büyülu karakterler ile doğadaki canlılar ve doğa ile mistik bir bağ kurmuştur.

5.3. Büyülu Mekân ve Zaman

Yazarlarımız romanlarında büyülu gerçekçiliğin büyülu mekanlarına oldukça yer vermiştir. Kullanılan büyülu mekanlarda gerçek ve büyülu durum yaşanır. Romandaki büyülu mekanlar metnin akışı içerisinde doğal görülür, gerçek ve büyü algısı melezleşip kaybolur.

Yüzyıllık Yalnızlık romanında bulunan hayali Macondo şehri, Marquez'in anlatmak istediği büyülu olay ve durumların merkezidir. Burada yaşanan tüm büyülu olaylar sıradan ve doğal görülmüştür. Yazar; şehri anlatmak istediği içeriğe göre yaratıp tarihsel, alegorik ve büyülu anlatımlarla Latin Amerika'da yaşanan genel problemlere ayna tutmuştur. Büyülu Macondo şehri, halkın kendini ifade ettiği büyülu bir mekân olmuştur. *Perwane'nin Akşamı* romanındaki Aşıklar Vadisi de tıpkı Macondo şehri gibi Bextiyar Elî'nin yarattığı büyülu bir mekandır. Toplumsal baskıdan kaçan, baskıyla mücadele eden, özgürlük arayan bir grup aşığın yeni bir dünya kurmak ve kendi kurallarıyla yaşadıkları yerdir. Elî, doğa ile aşıklar arasında büyülu bir bağ kurmuş, vadiyi aşıkların ruh haline göre şekillendirmiştir. Birbirine benzeyen iki büyülu mekândan Macondo büyük bir fırtınayla Aşıklar Vadisi ise insan eliyle yıkılmıştır.

Yüzyıllık Yalnızlık romanında Buendiaların büyülu evi ve burada bulunan Melquiades'in büyülu laboratuvarı büyülu mekanlara verebileceğimiz diğer büyülu

yerlerdir. Evde ölümlerin dolaşması, laboratuvarı büyü ve bilimin iç içe geçişi görülen büyümlü durumlarıdır. *Perwane'nin Akşamı* romanındaki büyümlü mekanlar ise Perwane'nin kurban dağıtırken karşılaştığı kan dolu büyümlü sokak, içinden kelebek çıkan kitapların yakıldığı kütüphane, fırtınanın çıktığı İmanlı Kadınlar evi, hayalet adamın bulunduğu halanın evi diğer büyümlü mekanlardır.

Romanlarımızda zaman, büyümlü gerçekçilik akımına uygun olarak işlenmiştir. Zaman, *Yüzyıllık yalnızlık* ve *Perwane'nin Akşamı* romanlarında kendine özgü isimlendirmelerle yer almaktadır. *Yüzyıllık Yalnızlık*'ta zaman, geçmişte yaşanan uykusuzluk salgınının Macondo'ya gelmesiyle uykusuzluk dönemi, bu dönemin devamında insanların dillerini, geçmişlerini ve hafızalarını yitirdiği unutkanlık dönemi, üzüntü dönemi, boyun eğip kabullenme dönemi gibi isimlendirmelerle yer almıştır. Bextiyar Elî de Marquez'e paralel olarak zamanı; kurban mevsiminin başlangıcı, hayaller mevsiminin başlangıcı, korku ve kan mevsimi, endişe ve yalnızlık mevsimi diye isimlendirmiştir. İki yazar da zamanı yaşanan olaylara ve karakterlerin ruh haline göre adlandırmıştır. Ayrıca Marquez, romanda gelişecek olayları Melquiades'in el yazmalarındaki kehanetler üzerinden verirken Elî, romanın anlatıcısı Xendan'ın yazma serüveninde karşılaştığı olaylar üzerinden vermiştir.

Yüzyıllık Yalnızlık romanında Macondo'da önceden yaşanacaklar bellidir. Yazar, yaşanan olayları kendini tekrar eden davranışlar olarak işler. Dört yıl dokuz ay süren yağmur bu tekrarlara göndermedir. Marquez, romanı yaşanacakları önceden haber veren bir zamanda Albay Aureliano Buendia'nın idam sahnesinde başlatmış; sonraki süreç kendini tekrar etmiştir. Bextiyar Elî ise Perwane'nin kaçma hikayesinden başlatmış, ölümüne kadar sürdürmüş ve zamanlar arasındaki geçişi karakterlerin hatıraları üzerinden vermiştir.

5.4. Yerel Kültür, Batıl İnanç, Mitler ve Metaforlar

Her iki roman da büyümlü gerçekçilik akımına uygun olarak yaşadıkları toplumun kültürel yapısını ve batıl inançlarını oldukça işlemiştir. Marquez; Latin Amerika kültürünü, toplumsal yaşamını, yaşam tarzını, ilişki ağını ve batıl inançlarını özellikle Buendia ailesi üzerinden okuyucuya aktarmıştır. Bextiyar Elî de Kürt toplumunun yerel kültürünü, toplumsal yapısını, yaşam tarzını ve batıl inançlarını Perwane karakterinin ailesi ve arkadaşları üzerinden işlemiştir. *Yüzyıllık Yalnızlık* romanı yerel kültür ve batıl inanca *Perwane'nin Akşamı* romanına göre daha çok yer vermiştir.

Büyülü gerçekçilikte kullanılan mitler anlatımı derinleştirerek onu daha büyülü hale getirir. İki yazar da romanlarında geleneksel ve evrensel mitlere yer vermiştir. Bextiyar Eli, Rezayê Dilxweş'in uçmak istemesi ile mitolojideki İkarus ve uçma denemesi yapan ilk insan olarak kabul edilen Abbas İbn Firnas'a bir göndermedir. Roman karakterlerinden Fetanê'nin ablalarının cezalandırılmasını Hz. Âdem ile Havva'nın cennetten kovulması hikayesine benzetmesi dini bir inanışa göndermedir. *Yüzyıllık Yalnızlık*'ta Güzel Remedios'un göğe yükselmesi Hz. Meryem'e ve Macondo'nun kuruluş aşamasında yaşananlar Hz. Âdem ile Havva'nın yaratılış öyküsüne göndermedir. İki yazar da evrensel mitlerden yararlanarak metinde vermek istediği mesajları aktarmıştır. Bunun yanında iki yazar da yerel mitleri romanda kullanmıştır. Elî'nin tarihsel bir Kürt miti olarak kabul edilen Demirci Kava'ya göndermede bulunması, Marquez'in Latin Amerika'daki birçok halk efsanesini romanda işlemesi buna örnek verilebilir.

Romanda kullanılan metaforları incelediğimizde iki yazarın da fırtına metaforunu kullandığını görürüz. Marquez, sömürge sonrası yaşananları artık yaşanmaması gerektiğini vurgulamak için Macondo'yu büyük bir fırtınayla yıkarken Bextiyar Elî, yapılan toplumsal haksızlıklara karşı Xendan karakteri eliyle fırtına çıkarmıştır. Ayrıca Bextiyar Elî; Kürt toplumunun farklı anlamlar yüklediği kartal, dağ ve aniden hissedilen sıcaklık gibi metaforlara yer vermiştir. Marquez; durmadan yağan yağmuru arınmaya, toplu kuş ölümünü geçmişte yaşanan bir olaya, unutkanlık mevsimi metaforu ile de toplumsal hafızaya göndermede bulunmuştur.

5.5. Toplumsal Sorun Post Kolonyal Göndermeler

Büyülü gerçekçiliğin en önemli özelliklerinden biri büyülü öğeleri kullanarak yaşanan toplumsal sorunları dile getirmektir. Yazar, toplumsal sorunlar aktarılırken egemen sistemin kurduğu baskıdan etkilenmemek için büyülü öğelere ve metaforlara başvurur.

Perwanen'in Akşamı romanında, kadının toplumda yaşadığı problemler oldukça fazla işlenmiştir. Erkek egemen sistemin hâkim olduğu, tutucu, kadına yönelik katı kuralların bulunduğu toplumsal yapıda kadının ikinci sınıf bir konumda olduğunu aktaran yazar; bu durumu kabul etmeyerek Perwane karakteri üzerinden ataerkil sisteme başkaldırmıştır. Perwane, sevdiği kişiyle toplumsal baskıdan kaçıp yeni bir hayat kurmaya çalışmıştır. *Yüzyıllık Yalnızlık* romanında kadın, *Perwane'nin Akşamı* romanına

göre daha güçlü ve geleneksel yapı içerisinde daha merkezi konumdadır. Fakat yazar yer yer kadını erkeklerin cinsel ihtiyaçlarını gideren bir varlık olarak yansıtmıştır. İki yazarın birlikte irdelediği bir başka konu dindir. Marquez dini, toplumdaki egemen sömürge sistemini meşrulaştıran, gücünü pekiştiren kullanışlı bir varlık olarak nitelemiştir. Elî ise geleneksel toplumsal yapının devamını sağlayan, özellikle kadın ve aşk üzerinde oluşan toplumsal baskının aracı olarak görmüştür. Toplumdaki sosyal değişimlere değinen iki yazar, değişimlerin ana nedenlerini farklı yerlerde aramışlardır. Marquez; değişimle beraber gelen ahlaksal çöküşü, sömürgeci sistemin kendini kurumsallaşmak için getirdiği teknolojik gelişmelere bağlarken Elî, bunu uzun süre yaşanan savaş halinin toplumun ahlaki değerlerini sarstığı ve ruhsal sağlığını bozmasına bağlamıştır.

Büyülü gerçekçilik akımı sömürülen veya sömürgeleştirilen toplumların kendilerini en iyi ifade ettiği edebi akımdır. Kullanılan büyülü öğeler, metaforlar ve mitler sömürülen halkların yaşadığı siyasi, kültürel ve sosyal sorunlara ayna tutmuştur. Karşılaştırdığımız yazarlar, egemen kolonyal sistemi oldukça eleştirmiştir.

Bextiyar Elî, *Perwane'nin Akşamı* romanında baskıcı diktatöryal Baas rejiminin Kürt toplumuna yaptığı siyasi baskıları ve cinayetleri aktararak yaşanan durumu eleştirmiştir. Marquez de kolonyal sistemin muz şirketi üzerinden çalışan işçileri sömürdüğü, işçilerin buna karşı gelmeleri üzerine yaşanan cinayetleri işlemiştir. İki yazar da egemen düzenin halkı istedikleri gibi yönetmek için başvurdukları insanlık dışı yolları romanda irdelemiştir.

Marquez, *Yüzyıllık Yalnızlık* 'ta Macondo'da kolonyal sistemin gerçekleştirdiği işçi katliamını geçmişte yaşanmış işçi katliamına gönderme yapmak için işlemiştir. Bextiyar Elî'nin romanda işlediği kan, ölüm ve sıcaklık temaları diktatör Saddam Hüseyin'in kimyasal kullanarak Kürtleri öldürdüğü Halepçe Katliamına göndermedir. İki yazar da büyülü öğeleri kullanarak toplumların tarihinde yaşanmış iki büyük katliama gönderme yapıp toplumsal hafızayı diri tutmaya çalışmıştır. Ayrıca iki yazar da kolonyal sistemin dil üzerinden yaptığı tahribatı eleştirmiştir.

Marquez, sömürge düzeninin yerleşme biçimini öncelikle ürettiği teknolojik ürünlerin Macondo'ya sirkle gelmesiyle başlatmıştır. Sulh yargıcı üzerinden halkı yönetmenin ilk denemeleri yapılmıştır. Şehre gelen telefon, elektrik ve demiryoluyla toplumsal yapı değişmiş kolonyal sistemin yerleşmesi kolaylaşmıştır. Muz şirketinin Macondo'ya yerleşmesi ile kolonyal düzen, sistemli hale gelmiştir. Halk, zamanla kolonyal sisteme boyun eğip kendi gerçekliğini unutmuştur. Bextiyar Elî ise egemen sistemin Kürt kimliğine yaptığı baskı ve asimilasyon konularını işlemiştir.

Yüzyıllık Yalnızlık ve *Perwane'nin Akşamı* romanlarında sömürgeci düzenin halklar arasındaki çelişkilerden faydalanarak onları birbiriyle çatıştırdığı böylece gerçek düşmanın kendini kamufle ettiği işlenmiştir. Latin Amerika'daki muhafazakâr-liberal çatışması ve Kürt toplumunda bulunan politik grupların anlaşamaması duruma örnek olarak verilmiştir. Ayrıca iki yazar da egemen güçlerin halkı kendi dillerinden uzaklaştırdığını, onları asimile etmeye çalıştığını eserlerinde işlemiştir.

Bextiyar Elî; kolonyal sistemle mücadele edilmesi gerektiğini vurgulamış, babası demirci olan Govend Aşıklar Vadisi'nden çıkmayacağını, gelen kişilere karşı mücadele edeceğini vurgulamıştır. Bu durumla Demirci Kava mitine göndermede bulunmuştur. Ayrıca egemenlerin uydurulmuş tarihlerini halka kabullendirdiği, halkın buna inanmayıp kendi özlerine dönmeleri gerektiği romanında belirtilmiştir. Marquez de tıpkı Elî gibi kolonyal sisteme karşı halkın mücadele etmesi gerektiğini işçilerin verdiği mücadele üzerinden işlemiş, yaşanan katliamın egemenler tarafından gizlendiğini ve kabul edilmediğini vurgulayarak halkın kendi tarihini bilmesi gerektiğini aktarmıştır. İki yazar da halkından egemenlerin kurduğu düzene karşı çıkmaları ve mücadele etmeleri gerektiğini vurgulamıştır.

İki yazarın eserlerinde işlediği bir diğer ortak konu, yaşadıkları toplum için yeni bir başlangıç yapma gerekliliğidir. Yazarlar romanlarında yaşanan trajik olayları toplumsal hafızayı diri tutma aracı olarak kullanmış, halkı yaşananlardan ders çıkarmaya teşvik etmiştir. Bextiyar Elî, romanın sonunda Xendan karakterine “Artık yeter!” cümlesini kurdurduktan sonra ferahlık hissi uyandıran reyhan kokusu yayılmıştır. Marquez de romanın sonunda sömürge düzeninin merkezi haline dönüşen Macondo şehrini büyük bir fırtınayla yıkmıştır. Böylece iki yazar da romanlarının sonunda yeni bir başlangıca yelken açmıştır.

Gabriel Garcia Marquez büyülü gerçekçiliği en iyi uygulayan yazarlardandır. Özellikle *Yüzyıllık Yalnızlık* eseri bu akımın tüm özelliklerini taşımaktadır. Roman büyülü gerçekçilik denilince akla gelen en iyi eserlerdendir. Bextiyar Elî'nin *Perwane'nin Akşamı* romanına baktığımızda Kürt edebiyatında büyülü gerçekçilik öğelerini kullanan önemli bir eserdir. Kürt edebiyatı için önemli bir yapıt olmasının yanında büyülü gerçekçilik akımını Kürt edebiyatında kullanan ilk yazarlardandır. İki eserin büyülü gerçekçilik akımının özelliklerini kullanabilme ölçüsünü karşılaştırdığımızda Bextiyar Elî'nin Marquez'e göre biraz daha yol kat etmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dünya edebiyatında önemli bir yere sahip olan büyülü gerçekçilik; gerçek ve büyüü bir arada sunan, aralarındaki sınırı bulanıklaştıran özgün bir edebi akımdır. Faris, büyülü gerçekçiliği şu ifadelerle açıklamaktadır:

Fantastik veya olağanüstü unsurun varlığı büyülü gerçekçi eserlerin zorunluluklarından biridir. Ancak büyülü gerçekçilik bu unsuru gündelik yaşamın sıradan durumuymuş gibi olağan bir dil ve yaklaşımla ve gündelik dünya ayrıntılarıyla betimleyip onun gerçekliği hakkında kesinlikle yorum veya açıklama yapmaktan kaçınır. Büyülü gerçekçi metinde doğaüstü/olağanüstü olan bu özelliğini kaybetmemelidir, okur da onu böyle görmelidir. Yani fantastik unsur gerçekliğin içinde tamamen eriyip gitmemelidir, varlığıyla okuru sarsmamalıdır (Faris, 2004, s.22).

Toplumda yaşanan politik ve sosyal problemleri mit, metafor, büyülü öge, büyülü karakter, büyülü zaman ve mekân gibi özelliklerinden faydalanarak ifade eden büyülü gerçekçilik; baskı altında yaşayan veya sömürülen halkların sesi olmuştur. Homi K. Bhabha akımı “yükselen post- kolonyal dünyanın edebi dili” (Bhabha, 2000, s.7) olarak ifade etmiştir. Avrupa’da filizlenip gelişen büyülü gerçekçilik zamanla baskıcı, diktatör rejimlerin bulunduğu ülkelere yayılmıştır. Özellikle Latin Amerika’da kendini bulan akım, halkın kendini ifade etme aracı olmuştur.

Yaşanan gerçeklik öylesine sert karanlık ve baskıcıdır ki, bireyin o gerçeklik içindeki varlığı onca gerçeğin ötesine ve doğa ötesine anlatarak anlamlandırabilir. Orada insanlar bulundukları gerçek konumları terk edip havada da uçar, gerçek hayatla sınanması olanaksız davranışlar içinde de bulunur, kendilerine yeni dünyalar yaratır. Büyülü gerçekçilik, anlatım biçimini bu yaratı içinde bulmuştur (Gümüş, 2013, s.205).

Semih Gümüş, büyülü gerçekçiliğin Latin Amerika’da gelişmesinin nedenini bu sözlerle açıklamıştır. Edebi akımın kıtada gelişimine birçok yazar katkı sunmuştur. Şüphesiz akımın Dünya edebiyatında ses getirmesini sağlayan Gabriel Garcia Marquez’in *Yüzyıllık Yalnızlık* romanıdır.

Marquez’in *Yüzyıllık Yalnızlık* romanı büyülü gerçekçilik denilince akla ilk gelen ve akımın tüm özelliklerini içinde barındıran bir eserdir. Romanda; altında ateş olmadan yanan tencere, ölülerin dünyaya gelip konuştukları, gerçek dışı olayların yaşandığı ve gökten sarı kelebeklerin yağdığı büyülü olaylar yaşanmaktadır. Bununla birlikte romanda; ölmesine rağmen konuşan, önceden olacakları bilen, gökyüzüne uçan, etrafında kelebekler görülen büyülü karakterler bulunmaktadır. Hikâye hayali Macondo şehri ve

Buendiaların evinde bulunan Melquiades'in büyüülü laboratuvarında geçerken üzüntü dönemi, uykusuzluk ve unutkanlık dönemi gibi büyüülü zamanlarda yaşanmaktadır. *Yüzyıllık Yalnızlık* eserinde Marquez, yerel kültürü yansıtan birçok durum işlerken halk efsanelerine ve batıl inançlara yer vermektedir. Latin Amerika kültürünün bir parçası olan yerel mit ve metaforlar kullanan yazar ayrıca evrensel mit ve metaforlara da yer vermiştir. Toplumda yaşanan sorunları işleyen ve kolonyal sistemi eleştiren yazar; sömürgeciliğin gelişini, Macondo'ya yerleşmesini, halkı çelişkileri üzerinden çatıştırmasını, muz şirketinde çalışan işçilerin sömürülmesini ve halkın toplumsal hafızasını tahrip edilerek hiçleştirilmesini büyüülü gerçekçiliğin postkolonyal bakış açısıyla işlemiştir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kürt Edebiyatı'nda büyüülü gerçekçiliğin izleri görülmeye başlanmıştır. Bu akımdan etkilenen yazarlar baskı altında yaşayan halkın trajedilerini, kültürünü, direniş tarihini ve kimlik mücadelesini aktarmak için büyüülü gerçekçilik akımından faydalanmışlardır. Vali'ye (1998, s.92) göre "Kürtleri yöneten devletlerin baskıcı politikaları, Kürtlerin kendi yaşam tarzlarını ifade etmelerine ve kendilerini istedikleri gibi tanımlamalarına hiçbir şekilde olanak tanımamıştır." Arargüç (2017, s.12) bu durumu "Farklı kültürlerde ortaya çıkan büyüülü gerçekçi eserlerde dikkat çekici bir nokta vardır: Büyüülü gerçekçi eserler nispeten her şeyin olağanüstü bir hal aldığı savaş veya kriz dönemleri ve sonrasında ilgilidir ve en çok bu dönemlerde ortaya çıkar." İfadeleriyle açıklamıştır.

Halkın yaşadığı baskı, ortaya çıkan çatışma ve katliamların yaşandığı bir dönemde yazarlığa başlayan Bextiyar Elî eserlerini büyüülü gerçekçilik akımının özelliklerini kullanarak yazmıştır. Çalışmamızın konusu olan *Perwane'nin Akşamı* romanında; doğada meydana gelen olağandışı olaylar, doğa ve insan duygusu arasındaki büyüülü ilişki, kitapların arasından çıkan ve gökyüzünü kaplayan kelebekler gibi büyüülü durumlar görülmektedir. Fırtına çıkaran, kelebek avlayan, sürekli ayı izleyen, etrafında kelebekler bulunan ve kuşlar gibi ağaçlarda yaşayan karakterler bulunmaktadır. Hikâye büyüülü Aşıklar Vadisi, büyüülü yerleşim yerleri, imanlı kadınlar ve halanın büyüülü evinde geçmektedir. Yazar; zamanı kurban mevsimi, hayaller mevsimi, korku ve kan mevsimi, endişe ve yalnızlık gibi kendine özgü adlandırmalarla tanımlamıştır. Elî; yerel kültürde bulunan batıl inançları işlemiş, geleneksel ve evrensel mit ve metaforlara yer vermiştir. Devletin halka yaptığı baskıyı, erkek egemen ataerkil toplumsal yapıyı, kadın ve aşk gibi toplumsal konuları irdelemiştir. Ahmedzade (2004, s.334) "Öykünün her üç farklı ortamında, yani şehir, eşkıstan ve okulda da koşullar erkeklerin üstünlüğüne dayanmaktadır. Öyküdeki önemli varlıklarına ve öykü anlatıcısının hemcinsleri olmasına

rağmen kadınlar, hala ataerkil düzenin kurbanları olarak acı çekerler.” Kadınların bulunduğu toplumsal konumu bu cümlelerle betimlemiştir. Baskıcı egemen sistemin halka yaptığı baskıyı ve katliamlarını, halkın çelişkilerinden faydalanıp onları çatıştırmasını, tarihini ve toplumsal hafızasını ortadan kaldırma çabasını okuyucuya aktaran yazar; halkın yapılanları görmesini, ders çıkarmasını ve yeni bir başlangıç yapmasını büyüülü gerçekçiliğin özelliklerini kullanarak okuyucuya aktarmıştır.

Çalışmamızda karşılaştığımız *Yüzyıllık Yalnızlık* ve *Perwane'nin Akşamı* romanları büyüülü gerçekçiliğin farklı toplumlarda benzer işlevleri gördüğünü göstermektedir. Büyüülü gerçekçilik akımının özelliklerini kullanan romanların benzer ve farklı özellikleri bulunmaktadır. Gerçek ve büyüüyü bir arada kullanan yazarlar birçok büyüülü karakter ve durumu işlemişlerdir. Marquez, büyüülü durum ve karakterleri tarihsel olaylara ve birbirini tekrar eden durumlara gönderme için kullanırken Bextiyar Elî bu durumu, doğa ile insan arasındaki ilişki üzerinden okumuştur. Büyüülü durumların yaşandığı büyüülü mekanlar yaratan yazarlar, zamanı yaşanan olayların ruhsal durumuna göre adlandırmışlardır. Mit, metafor, yerel kültür ve batıl inançları yaşadıkları toplumların özelliklerine göre işlemişlerdir. “Kadın” *Perwane'nin Akşamı*’nda erkek egemen sistemin bir parçası olarak işlenirken *Yüzyıllık Yalnızlık*’ta geleneksel yapının içinde daha güçlü konumlandırılmıştır. İki yazar da halkın kullandığı dil üzerindeki baskı ve asimilasyonu eleştirmiştir. “Aşk” Elî’nin romanında kadın üzerinden anlatılan önemli bir temayken “din” toplum üzerindeki baskı aracı olarak görülmüştür. Marquez, dini sömürgeci anlayışı meşrulaştırma aracı olarak görmüştür.

Yüzyıllık Yalnızlık romanı postkolonyal bir bakış açısıyla kolonyal düzenin kurumsallaşma sürecini, iç çatışmaları, işçilerin mücadelesini ve sömürge sonrası yaşanan toplumsal sorunları tarihsel gerçeklere gönderme yaparak işlemiştir. *Perwane'nin Akşamı* romanı ise egemen güçlerin Kürt toplumuna yaptığı haksızlıkları, feodal yapının bireysel özgürlükler üzerinde kurduğu baskıyı ve toplumsal problemleri eleştirmiştir. İki yazar da büyüülü gerçekçiliğin sömürge karşıtı özelliğinden faydalanarak toplumsal hafızayı diri tutmaya ve halkları yeni bir başlangıç yapmaya teşvik etmiştir.

Büyüülü gerçekçiliği toplumsal eleştirinin bir aracı olarak kullanan yazarlar, yerel anlatımlardan evrenselliğe ulaşmıştır. *Yüzyıllık Yalnızlık* ve *Perwane'nin Akşamı* romanları arasında yapılan karşılaştırmalı analiz Latin Amerika ile özdeşleşen büyüülü gerçekçiliğin farklı coğrafyalarda kendi kodlarıyla nasıl şekillendiğini göstermesi açısından önemlidir.

KAYNAKLAR

- Abbas, V. (1998). The Kurds and their “Others”: Fragmented identity and fragmented politics. *Comparative studies of South Asia, Africa and the Middle East*, 18(2), 82-95. <https://doi.org/10.1215/1089201X-18-2-82>
- Ahmedzade, H. (2004). *Ulus ve roman*. Peri Yayınları.
- Altın, E. (2022). *Haruki Murakami’nin romanlarında büyüülü gerçekçilik* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Altın, E. (2024). Haruki Murakami’nin “zemberekkuşu’nun güncesi” başlıklı romanında büyüülü gerçekçilik kapsamında “kuyu” imgesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 64(2), 1644-1660. <https://doi.org/10.33171/dtcfjournal.2024.64.2.29>
- Arargüç, M.F. (2017). *Büyülü gerçekçilik ve Louis de Bernieres’nin Latin Amerika üçlemesi*. Çizgi Kitapevi.
- Bars, M.E. (2012). Ferhat ve Şirin Hikayesi’nde Büyülü Gerçekçilik. *Turkish Studies*, 7(4), 995-1008. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.4104>
- Bell-Villada, G. H. (2002). Banana strike and military massacre: One Hundred Years of Solitude and what happened in 1928, *Oxford University Press*, 127-38. <https://doi.org/10.1093/oso/9780195144543.003.0010>
- Bhabba, H.K. (2000). Narrating the Nation. Introduction to Nation and Narration, *Routledge*, 1-8.
- Çelebi, A. (2000). *Bextiyar Eli’nin hinara dawi ya dinyayê romanında büyüülü gerçekçilik* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Dicle Üniversitesi. [Ulusal tez merkezi](https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Danow, D.K. (2004). *The spirit of carnival*. University press of Kentucky. Kentucky.
- Darraj, S. M. (2006). *The great hispanic heritage: Gabriel Garcia Marquez*. Chelsea House Publishers
- Diler, H.E. (2014). *Megical realism as a sociopolitical weapon: Gabriel Garcia Marquez and Ben Okri*. [Yayınlanmamış doktora tezi, Fatih Üniversitesi]. [Ulusal tez merkezi](https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Durix, J.P. (1998). *Mimesis, genres and post-colonial discourse: deconstructing magic realism*, Palgrave MacMillan. <https://doi.org/10.1057/9780230377165>
- Erhat, A. (2007). *Mitoloji Sözlüğü*. Remzi Kitabevi.
- Eli, B. (2014). *Qesra balindeyên xemgîn*. Avesta.

- Elî, B. (2015). *Êvara Perwaneyê*. Avesta.
- Elî, B. (2017). *Hinara dawî ya dinyayê*. Avesta.
- Elî, B. (2019). *Apê min Cemşid xan ku hertim bê ew li ber xwe dibir*. Avesta.
- Elî, B. (2021). *Bajarê mosiqarên spî*. Avesta.
- Erdem, S. (2011). Büyülü gerçekçilik ve halk anlatıları, *Milli Folklor Dergisi* 23(91), 175-198.
- Ergün, Z. (2019). Mîta Newrozê û rengvedana wê di helbesta kurdî ya nû de. *Kürt Tarihi Dergisi*, 35, 37-41.
- Faris, W. B. (2004). *Ordinary enchanments: Magical realism and remystification of narrative*. Vanderbilt University Press.
- Faris, W. B. (2005). *Scheherazade's children: Magical realism and postmodern fiction*. Duke University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv17vf68f>.
- Firdevsi. (1945). *Şehname*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Flores, A. (1955). *Magical Realism in Spanish American Fiction*. Duke University Press. <https://doi.org/10.2307/335812>
- Garcia, A.T. (2010). *Latin Amerika edebiyatında büyüülü gerçeklik*. Ürün Yayınları.
- Gümüş, S. (2013). *Edebiyat ve yeni zamanların kültürü*, Can Yayınları.
- Hegerfeldt, A. (2002). *Contentious contributions: Magical realism goes British*. Janus Head. <https://doi.org/10.5840/jh20025222>
- Jupp, J.C. (2000). The necessity of the literary tradition: Gabriel García Márquez's One Hundred Years of Solitude, *The English Journal*, 89.(3), 15-113. <https://doi.org/10.2307/822107>
- Martin, G. (2017). *Gabriel Garcia Marquez'e giriş*. Can Yayınları.
- Marquez, G.G. (2018). *Kırmızı pazartesi*. Can Yayınları.
- Marquez, G.G. (2020). *Kolera günlerinde aşk*. Can Yayınları.
- Marquez, G.G. (2022). *Albaya mektup yok*. Can Yayınları.
- Marquez, G.G. (2024). *Yüzyıllık yalnızlık*. Can Yayınları.
- Marquez, G.G. (2024). *Ağustosta görüşürüz*. Can Yayınları.
- Marquez, G.G. (2024). *Benim hüznü oruspularım*. Can Yayınları.

- Marquez, G.G. (2024). *Başkan babamızın sonbaharı*. Can Yayınları.
- Moses, M.V. (2001). Magical realism at world's end. *Literary Imagination: thereviev of the association of literary scholars and critics*. 3(1), 105-132. <https://doi.org/10.1093/litimag/3.1.105>
- Öktemil, T. C. (2003). *Latife Tekin'in Yapıtlarında Büyülü Gerçekçilik*. [Yayınlanmış yüksek lisans tezi]. Bilkent Üniversitesi/ Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü. [Ulusal tez merkezi](https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Önder, Ş. (2013). *Büyülü gerçekçilik akımının edebiyattan tiyatroya uyarlanması yüzyıllık yalnızlık romanından esinlenerek yazılan "100" oyununun reji denemesi*. [Yayınlanmış yüksek lisans tezi]. Kadir Has Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özsevgeç, Y. (2015). Büyülü Gerçekçi Kurgu Üzerine *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (39), 188-1940. <https://doi.org/10.17719/jisr.20153913741>
- Öztürk, K. (1998). *Edebiyatlar Arası Etkileşim*. Karşılaştırmalı Edebiyat Araştırmaları, Konya, (7-16).
- Rajabi, A. Majid, A. ve Akbari, M. (2020). Magical realism: the magic of realism. *Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities*, 12(1), 1-13. <https://doi.org/10.21659/rupkatha.v12n2.18>
- Rulfo, J. (2012). *Pedro paramo*. Doğan Yayınları.
- Safford, F. and Palacios M. (2002). *Colombia: Fragmented Land, Divided Society*. Oxford University Press.
- Sarıkcıoğlu, E. (2017). *Apokrif İncillere göre Hz. İsa hayatı ve mesajı*. Ankara Okulu Yayınları.
- Şen, C. (2018). *Dedekorkut Anlatıları'nda Büyülü Gerçekçilik*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi] Fırat Üniversitesi. [Ulusal tez merkezi](https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Uslu, T. (2015). *Şu Acayip Kelebekler*. Uğur Böceği.
- Warnes, C. (2009). *Magical realism and the postcolonial novel*. Palgrave Macmillian. <https://doi.org/10.1057/9780230234437>